

גמרא סדורה

מסכת

מכות

פרק ג' - "וְאֵלֹהֵי הַלְּוִקִּין"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות,
בעריכה מבארת

לימוד פרק זה מוקדש להצלחה
לחתן והכלה המתוקים
מנחם מענדל דהן עב"ג חיה ברכה משיח
שיזכו לבנות בית נאמן ואוהב בישראל
וירוו בריאות ונחת יהודי הם ולכל משפחותיהם
שהקב"ה ימלא את כל משאלות ליבם לטובה

ניתן להיות מנייים על הגמרא סדורה לדף היומי.
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמינ!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודיך" ולדניאל ברק ווינט.

מִסְכַּת מִכּוֹת פָּרֶק ג' - וְאֵלוּ הֵן הַלּוֹקִין

1. יג, א

כ"ז

מִשְׁנָה

מתני'.
אלו הן הלוקין - אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין טובא אלא תנא חייבי כריתות לאשמועינן דיש מלקות בחייבי כריתות ותנא אלמנה וגרושה לאשמועינן אלמנה וגרושה חייב עליה משום שתי שמות וכו' ותנא טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו דלא מפרש לאו דידהו בהדיא וכן הקדש שלא נפדה ואידי דתנא הקדש תנא מעשר שני בהדיא דתרוייהו מלקות דידהו משום מחוסרי פדייה וכן ברובן יש דבר חדש.

נתינה - מן הגבעונין היא ומלקות משום לא תתחתן בס (דברים ז).

אלמנה וגרושה - שנתאלמנה מאיש אחד ונתגרשה מאיש אחר חייב עליה שתי מלקות משום שתי שמות משום שתי אזהרות ששתיהן מפורשות במקרא ואזהרה אתרוייהו קיימא.

גרושה וחלוצה - גרושה והיא חלוצה אינו חייב עליה אלא משום גרושה שהחלוצה אינה כתובה אלא מרבויה מייתנין לה דתניא בקדושין (דף עח) גרושה אין לי אלא גרושה חלוצה מנין ת"ל ואשה.

טמא שאכל את הקודש - אזהרתו מפרש בגמרא.

נותר - כתיב ביה (שמות כט) ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא ואזהרת פגול נמי מהכא מדכתיב כי קדש הוא כלומר מפני שהוא קודש שנפסל למדנו מכאן כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו והכי אמרינן לקמן ואזהרת טמא והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא ז).

והשוחט - קדשים בחוץ או המעלה קדשים בחוץ אזהרת מעלה השמר לך פן תעלה וגוי (דברים יב) אזהרת שוחט ילפינן בזבחים בפרק השוחט והמעלה (דף קו) איכא דיליף מלא יזבחו עוד וגוי ואיכא דיליף לה מגזירה שוה דהבאה הבאה שוחט ממעלה.

האוכל ביום הכפורים - ויליף אזהרתיה בפרק בתרא דיומא (דף פא).

המפטם את השמן - העושה שמן בדוגמת שמן המשחה ואזהרתיה ובמתכונתו לא תעשו כמוהו (שמות ל) וכן בקטורת ובמתכונתה לא תעשו לכם (שם).

והסך בשמן המשחה - מאותו שעשה משה במדבר דכתיב על בשר אדם לא ייסך (שם /שמות ל/).

אכל טבל - אזהרתיה מולא יחללו את קדשי בני ישראל אשר ירמו בעתידין לתרום הכתוב מדבר והכי מפרש לה בסנהדרין באלו הן הנשרפין (דף פג).

ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו - אף הוא טבל, ומעשר שני שלא נפדה והוא אוכלו חוץ לירושלים וכתוב לא תוכל לאכול בשעריך וגוי (דברים יב).

הקדש שלא נפדה - אזהרתו אינו מפורשת כל כך ונראה בעיני דמהכא אתא דתניא (סנהדרין שם /דף פ"ג/) הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה ואמרי' מאי טעמיה דרבי אתיא חטא חטא מתרומה ורבנן מיעט רחמנא ומתו בו ולא במעילה ממיתה הוא דמעטיה וגזירה שוה כדקיימא קיימא וילפינן אזהרה דמעילה מאזהרה דתרומה דכתיב בה וכל זר לא יאכל קדש ורוב הלכות מעילה היא למדה מתרומה בתורת כהנים בגזירה שוה זו.

באוכל נמלה גרסינן שהוא חייב - משום שרץ השורץ על הארץ.

וְאֵלוּ הֵן הַלּוֹקִין: הַבָּא עַל אַחֹתוֹ,
 וְעַל אַחֹת אָביו,
 וְעַל אַחֹת אִמּוֹ,
 וְעַל אַחֹת אִשְׁתּוֹ,
 וְעַל אִשְׁתּוֹ אַחיו,
 וְעַל אִשְׁתּוֹ אַחֵי אָביו,
 וְעַל הַנֶּדֶה.

אֲלַמְנָה לְכַהֵן גְּדוֹל,
 גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה לְכַהֵן הַדְּיוּט,
 מִמְזַדַּת וְנִתְיָנָה לְיִשְׂרָאֵל,
 בַּת יִשְׂרָאֵל לְנִתְיָן וּלְמִמְזַד.

אֲלַמְנָה וְגְרוּשָׁה -
 חֵיבִין עֲלֶיהָ מִשּׁוּם שְׁנֵי שְׁמוֹת.

גְּרוּשָׁה וְחַלּוּצָה -
 אִינוּ חֵיבִין אֶלָּא מִשּׁוּם אַחַת בְּלַבָּד.

הַטְּמֵא שֶׁאָכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ;
 וְהַבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ טְמֵא;
 וְהַאוֹכֵל¹⁶⁷: חֶלֶב,

וְדָם,

וְנוֹתֵר,

וּפְגוּל,

וְטֵמֵא;

וְהַשּׁוֹחֵט וּמַעֲלֵה בַחוּץ;

וְהַאוֹכֵל חֶמֶץ בַּפֶּסַח;

וְהַאוֹכֵל וְהַעוֹשֶׂה מְלֶאכֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים;

וְהַמִּפְטֵם אֶת הַשָּׁמֶן;

וְהַמִּפְטֵם אֶת הַקְּטוֹרֶת;

וְהוֹסֵךְ בַּשָּׁמֶן הַמִּשְׁחָה;

וְהַאוֹכֵל: נְבִילוֹת,

וְטָרִיפוֹת,

שְׂקָצִים,

וְרִמָּשִׁים.

אֲכַל טַבַּל,

וּמַעֲשֵׂר רֵאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ,

וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁלֹּא נִפְדוּ.

כַּמָּה יֵאָכַל מִן הַטְּבֵל וְיֵהָא חֵיבִי?

רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל שֶׁהוּא;

וְחַכְמַיִם אוֹמְרִים: כְּזוֹת.

אָמַר לָהֶן רַבִּי שְׁמַעוֹן:

אִי אַתֶּם מוֹדִים לִי בְּאוֹכֵל נִמְלָה כָּל שֶׁהוּא, שֶׁהוּא חֵיבִי?!

אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּבֻרֵיתָה.

אָמַר לָהֶן: אִף חֲטָה אַחַת - כְּבֻרֵיתָה.

כ"י

גמ'.
חייבי כריתות קתני - כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד הוזכרו במשנתנו לענין מלקות ואחד מכל חייבי מיתות בית דין לא הוזכר בה ללקות אם התרו בו למלקות
ישנו בכלל מלקות ארבעים - השתא סלקא דעתך שאם התרו בו מיתה ומלקות לוקה ומת.
שאם עשו תשובה כו' - לא גרסי לה בדברי ישמעאל.
רבי עקיבא אומר חייבי כריתות - אם התרו בהם מלקות ישנו בכלל מלקות ולוקין ואין כאן משום חייבי שתי רשעיות שאתה עונשו מלקות עם הכרת ולמה אינן שתי רשעיות לפי שיכול לפטור עצמו מעונש הכרת על ידי תשובה מב"ד של מעלה אבל חייבי מיתות אינן בכלל מלקות שיש כאן שתי פורעניות מלקות ומיתה ומשילקה סופו ליהרג שאפי' יעשה תשובה אין ב"ד שלמטה מוחלין לו את המיתה.
רבי יצחק אומר - אף חייבי כריתות שהתרו בהן למלקות אינן בכלל מלקות לפי שכל חייבי כריתות של עריות בכלל היו דכתיב (ויקרא יח) כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות וגו'.
למה יצאת כרת באחותו - לעצמה דכתיב בקדושים תהיו ואיש (כל) + מסורת הש"ס: [אשר] יקח את אחותו וגו'.
לדונו בכרת - לכך שנה בכרת שלהן לומר שאין בהן עונש אלא כרת לבדו.
לאו שאין בו מעשה נמי - אלמה אמרינן בכמה דוכתי לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.
דומיא דלאו דחסימה - שהוא כתוב אצל פרשת מלקות.
ורבי עקיבא - כיון דאמר אי אתה מחייבו משום שתי רשעיות חייבי כריתות נמי לא לילקו דהא שתי רשעיות נינהו שעדיין עונש הכרת עליו.

גמרא

חייבי כריתות קא תני,
 חייבי מיתות בית דין לא קתני.
 מתניתין מני? - רבי עקיבא היא.
 דתניא:

"אחד חייבי כריתות ואחד חייבי מיתות בית דין ישנו בכלל מלקות ארבעים, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר:

חייבי כריתות ישנו בכלל מלקות ארבעים, שאם עשו תשובה - בית דין של מעלה מוחלין להן; חייבי מיתות בית דין אינו בכלל מלקות ארבעים, שאם עשו תשובה - אין בית דין של מעלה מוחלין להן. רבי יצחק אומר:

חייבי כריתות בכלל היו; ולמה יצאת כרת באחותו? לדונו בכרת ולא במלקות."

מאי טעמא דרבי ישמעאל?

דכתיב: **"אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת"**¹⁶⁸ (דברים כח, נח), וכתוב **"והפלא ה' את ממותך"**¹⁶⁹ (דברים כח, ט).

הפלאה זו - איני יודע מה היא;

קשה הוא אומר: **"והפילו השופט והקהל לפניו"**¹⁷⁰ (דברים כה, ב),

הו' אומר: הפלאה זו מלקות היא.

וכתיב **"אם לא תשמור לעשות את כל"** וגו' (דברים כח, נח).

אי הכי,

חייבי עשה נמי!

"אם לא תשמור" (דברים כח, נח) כתיב.

וכך רבי אבין אמר רבי אילעי;

דאמר רבי אבין אמר רבי אילעי:

כל מקום שנאמר: **"השמר"**,

"פן"

ו'אל' - אינו אלא לא תעשה.

אי הכי,

לאו שאין בו מעשה נמי!

"לעשות" (דברים כח, נח) כתיב.

לאו שניתק לעשה נמי!

דומיא דלאו דחסימה.

השתא דאתית להכי,

כולהו נמי - דומיא דלאו דחסימה.

ורבי עקיבא, מאי טעמא?

¹⁶⁸ אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת המתבים בספר הזה ליראה את השם הנכבד והנורא הזה את ה' אלהיך
¹⁶⁹ והפלא ה' את ממותך ואת ממות זרעה ממות גדלת ונאמנות וקלים רעים ונאמנים
¹⁷⁰ והיה אם בן המות הרשע והפילו השופט והקהל לפניו כדי שיעשו במספר

רַס"י

מאי אמרת - לשנויי תך קושיא.
שאם עשה תשובה - הטעם שנתן למעלה שהוא יכול לפטור את עצמו מן הכרת עיני תשובה השתא מיהא עדיין לא שב ואתה מלקהו בעוד עונש הכרת עליו.
לעיני - ונכרתו לעיני בני עמם וכתוב במלקות ונקלה אחיך לעיניך.
נגמר מעיני - דכתיב בעבודת כוכבים אם מעיני העדה נעשתה לשגגה.
זו היא שיבה כו' - למידין זה מזה גזירה שוה מה שיבה חולץ וקוצה וטח אף ביאה חולץ וקוצה וטח.
ועוד נגמר מעיני - דמיתות ב"ד מלעיני דכריתות מה כריתות לוקה דהא גמרת לעיני מלעיניך אף מיתות ב"ד ילקה.
קיבלה מיניה רבי שמואל - לתשובה זו מרבי אבא בר ממל ושני עלה ברשעה המסורה לב"ד הכתוב מדבר ב"ד הוזהרו שהם לא יחייבוהו שתי רשעיות כגון ממון ומלקות או מיתה ומלקות או מיתה וממון אבל כרת לא עיי ב"ד הוא ויש לפרש קיבלה מיניה רבי שמואל מרבי אבהו תירוץ זה על אתקפתא דר' אבא בר ממל.
דאתרו ביה למלקות - לחודיה.
לאזהרת מיתת ב"ד - לאזהרת דבר שחייבין עליו מיתת ב"ד.
אין לוקין עליו - כשהתרו בו מלקות בלא מיתה לפי שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין שהרי הוצרך להזהירו שאם לא כן לא היה יכול לחייבו מיתה.

"כדי רשעתו" (דברים כה, ב) - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות.

ורבי ישמעאל?

הני מילי:

מיתה וממון,

או מלקות וממון;

אבל מיתה ומלקות - מיתה אריכתא היא.

ולרבי עקיבא -

אי הכי, חייבי כריתות נמי!

מאי אמרת: **"שאם עשו תשובה"!**

השתא מיתה לא עבדי!

אמר רבי אבהו:

בפירוש ריבתה תורה חייבי כריתות למלקות,

דגמר **"לעיני"**¹⁷¹ (ויקרא כ, יז) מ **"לעיניך"**¹⁷² (דברים כה, ג).

מתקיף לה רבי אבא בר ממל:

אי הכי, חייבי מיתות בית דין נמי,

נגמרים **"מעניני"**¹⁷³ (במדבר טו, כד) מ **"לעיניך"** (דברים כה, ג)!

דנין **"לעיני"** מ **"לעיניך"**,

ואין דנין **"מעניני"** מ **"לעיניך"**.

ומאי נפקא מיניה?

והא תנא דבי רבי ישמעאל:

"ושב הכהן"¹⁷⁴ (ויקרא יד, טז), **"ובא הכהן"**¹⁷⁵ (ויקרא יד, מד) -

זו היא שיבה וזו היא ביאה!"

ועוד:

לגמור **"מעניני"** מ **"לעיני"**,

דהא גמור **"לעיני"** מ **"לעיניך"**!

קבלה מיניה רבי שמואל בר רב יצחק.

"כדי רשעתו" (דברים כה, ב) -

משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות -

ברשעה המסורה לבית דין הכתוב מדבר.

רְבָא אָמַר:

אתרו ביה לקטלא -

כולי עלמא לא פליגי, דאין לוקה ומת.

כי פליגי - דאתרו ביה למלקות:

רבי ישמעאל סבר: לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין - לוקין עליו;

ורבי עקיבא סבר: לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין - אין לוקין עליו.

ורבי עקיבא -

¹⁷¹ ואיש אשר יקה את אחתו בת אביו או בת אמו וראה את עדותה והיא תראה את עדותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם עדות אחתו גלה עונו

ישא

¹⁷² ארבעים ומנו לא יסוף פן יסוף להמתו על אלה מפה רבה ונקלה אחיך לעיניך

¹⁷³ והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעלה לריח ניחח לה' ומנחתו ונסמו כמשפט ושעיר עזים אחד לחטת

¹⁷⁴ ושב הכהן ביום השביעי וראה והנה פשה הנגע בקירית הבית

¹⁷⁵ ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא

רש"י

פסח ומילה - אין בהן לא תעשה וענש להם כרת.
לקרבן - שאם יעשה שוגג יביא קרבן.
פסח ומילה - אין קרבן בשוגג שלהן כדאמרינן בכריתות בפ"ק הפסח והמילה מצות עשה כלומר אינו בכלל שאר כריתות למנותן עם שאר כריתות שנמנו שם כולם לומר שאם עשאוהו כולם בהעלם אחד חייב קרבנות כמספר הכריתות.
התם לאו היינו טעמא - מה שאין מביאין קרבן על פסח ומילה אין הטעם בשביל שאין בהם אזהרה אלא בשביל שהם מצות עשה דהוקשה כל התורה כולה לענין קרבן לעבודת כוכבים שנאמר בפרשת שלח לך אנשים אצל קרבן עבודת כוכבים תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה כאן הוקשו כל עבירות שבתורה בשגגתן לעבודת כוכבים לענין קרבן מה עבודת כוכבים כרת שלו על דבר שהוא שב ולא תעשה כן והוא עמד ועשאו אף כל שב ואל תעשה אבל כרת של עמוד ועשה והוא ישב ולא עשה אין בו קרבן ופסח ומילה עמוד ועשה הוא אבל חייבי כריתות כגון אשר יעשה מכל (אלה) + מסורת השי"ס: [התועבות האלה] + ונכרתו (ויקרא יח) לשון שב ואל תעשה הוא ואפילו לא נאמרה בו אזהרת לאו היה קרבן בא עליו.
כדאמרינן מעיקרא - טעמיה דר' עקיבא משום שתי רשעיות הוא ודקאמרת חייבי כריתות נמי שתי רשעיות הן דאכתי עונש כרת עליו לא פסיקא מילתא לכרת הואיל והוא תלוי בתשובה.
ורבנן - רבי ישמעאל ור"ע.
לחלק - לפי שכלל כל העריות בכרת אחת הייתי אומר אם עשאו כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת לכך יצאה כרת באחותו לחלק דהוי דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על עצמו שמתחייב עליה לעצמה אם עשאו עם חברותיה ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא מה אחרות מיוחדת שהיא ערוה וחייבין עליה בפני עצמה אף כל שהיא ערוה חייבין עליה בפני עצמה.
מואל אשה - דמצוי למכתב ולנדה לא תקרב.
לחייבו על אחותו ועל אחות אביו כו' - אם בא על שלשתן בהעלם אחד.
הרי שמות מוחלקין - שיש אזהרה בכל אחת והרי הן כשאר כל העריות.

אי הכי, חייבי כריתות נמי - לאו שניתן לאזהרת כרת הוא!

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא: חייבי כריתות לא צריכי התראה, שהרי פסח ומילה - ענש אף על פי שלא הזהיר.

ודלמא אזהרה - לקרבן? דהא פסח ומילה, דלית בהו אזהרה - לא מייתי קרבן!

התם, לאו היינו טעמא. אלא, משום דאיתקש כל התורה כולה לעבודה זרה¹⁷⁶: מה עבודה זרה - שב ואל תעשה, אף כל - שב ואל תעשה; לאפוקי הני - דקום עשה.

רבינא אמר: יד, א לעולם אכדאמרינן מעיקרא: **"שאם עשו תשובה בית דין של מעלה מוחליו להו"**. מאי אמרת? 'הא לא עבוד תשובה?' לא פסיקא מילתא לכרת.

"דבי יצחק אומר: חייבי כריתות בכלל היו; ולמה יצאת כרת באחותו? לדונו בכרת ולא במלקות".

ורבנן, "כרת באחותו" למה לי?

לחלק. וכדרבי יוחנן.

דאמר רבי יוחנן: שאם עשאו כולם בהעלם אחד - חייב על כל אחת ואחת.

ורבי יצחק, לחלק מנא ליה?

נפקא ליה מ'**"ואל אשה בנדת טומאתה"**¹⁷⁷ (ויקרא יח, ט) - לחייב על כל אשה ואשה.

ורבנן נמי, תיפוק להו¹⁷⁸ מהא!

אין, הכי נמי.

ואלא כרת באחותו למה לי?

לחייבו על אחותו, ועל אחות אביו, ועל אחות אמו.

פשיטא!

¹⁷⁶ כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: לעבודת כוכבים. וכן להלן.
¹⁷⁷ **ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה**
¹⁷⁸ כך ביעבי"ץ. בדפוס: ליה.

כ"י

ברשיעא בר רשיעא - הבא על אמו והוליד שתי בנות וחזר ובא על אחת מהן והוליד בן ובא הבן על אחות אמו שהיא אחותו ואחות אביו.

באטליז - במקום שמוכרין הבשר במקולין.

מאחותו דסיפא - ערות אחותו גלה (ויקרא כ).

שאינ עונשין מן הדין - שהרי ענש על בת אמו שלא בת אביו ובת אביו שלא בת אמו שנאי (שם /ויקרא כ"ו) בת אביו או בת אמו ויש לומר כ"ש שענש על בת אביו ובת אמו אבל אם אמרת כך ענשת מן הדין לכך נאמר אחותו דסיפא.

גמר עונש מאזהרה - דלענין אזהרה כתיב אחותך היא יתירא להזהיר על אחותו בת אביו ובת אמו שנאמר (שם /ויקרא/ יח) ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא ומה אזהרה לא חלק בין אחותו בת אביו שלא בת אמו [ובת אמו שלא בת אביו] ולאחותו שהיא בת אביו ובת אמו אף בעונש ענש על אחותו בת אביו ואמו כאחותו דבת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו.

מאחותו דרישא - דמצי למכתב כי יקח את בת אביו או בת אמו.

למפטס וסך - דהוו נמי שני לאוין וכתר אחד והוצרך לנו לחלק ביניהם כמו שהוצרך חילוק בעריות אם אינו ענין כאן תנהו ענין להו.

הרי גופין מוחלקין,
הרי שמות מוחלקין!

אלא לחייבו על אחותו, שהיא אחות אביו, שהיא אחות אמו.
והיכי משפחת לה?
ברשיעא בר רשיעא.

ורבי יצחק, הא מנא ליה?

נפקא ליה מקל וחומר.
דתנן¹⁷⁹:

"אמר רבי עקיבא:

**שאלתי את רבן גמליאל ורבי יהושע באיטליז של עימאום,
שהלכו ליקח בהמה למשתה בנו של רבן גמליאל:**

**הבא על אחותו, שהיא אחות אביו, שהיא אחות אמו - מהו?
אינו חייב על כולן אלא אחת,
או חייב על כל אחת ואחת?**

**אמרו לו: זו לא שמענו, אבל שמענו:
הבא על חמש נשים נדות בהעלם אחד -
שחייב על כל אחת ואחת.**

**ונראין דברים מקל וחומר:
ומה נדה, שהיא שם אחד - חייב על כל אחת ואחת;
כאן, ששלושה שמות - לא כל שכן?!"** (כריתות טו).

ואידך?

קל וחומר פריקא הוא:
מה לנדה, שכן גופין מוחלקין!

ולאידך נמי,
האי ודאי קל וחומר פריקא הוא!

אלא נפקא ליה מ"**אחותו**"¹⁸⁰ (ויקרא כ, יז) דסיפא.

ואידך,
"אחותו" דסיפא - למה לי?

לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו;
לומר, שאין עונשין מן הדין.

ואידך?

איבעית אימא:
גמר עונש מאזהרה.

ואיבעית אימא:
יד, ב נפקא ליה מ"**אחותו**" (ויקרא כ, יז) דרישא.

ואידך?

ההוא מיבעי ליה, לחלק כרת למפטס ולסך.

¹⁷⁹ כך בב"ח. בדפוס: דתניא.

¹⁸⁰ ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא ונכרתו לעיני בני עמם ערות אחתו גלה עונו
ישא

רש"י

ה"ג לה להך שיטתא הוא מיבעי ליה לחלק כרת למפטס וסך ואידך סבר לה כר"א א"ר הושעיא כו' ואיבעית אימא נפקא ליה מואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' ואידך הוא מיבעי ליה כו' - והכי פירושא ואידך ס"ל כר"א דאמר עלה שהלאוין מחלקין לחטאות ועל מפטס וסך אמרי' במס' כריתות (דף ט) שהן שני לאוין על בשר אדם לא ייסך ובמתכונתו לא תעשו כמוהו וכרת אחת איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו וגו' חילוק חטאו' ביניהם שהלאוין מחלקין לחטאות וכיון דאתו להכי בעריות נמי לא בעי חילוק ולא מצטריך ליה למדרש אל אשה דלעיל ואייתר ליה עיקר קרא דכרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות ואחותו דסיפא לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו ואחותו דרישא לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין מן הדין ואיבעית אימא אי נמי לא סבר לה לדר' אלעזר נפקא ליה חילוק בעריות מן ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגו' דכתיב ביה כרת יתירא לומר שחייבין עליה לעצמה וממנה תלמד כל הכלל ואם אינו ענין לגופה דהא נפקא לן מואל אשה לחלק על כל אשה תנהו ענין לשאר שני לאוין וכרת אחת כגון מפטס וסך. שיצא מדוה דרך ערותה - לאפוקי דרך דופן דלא.

ואידך?

סבר כרבי אלעזר אמר רבי הושעיא.

דאמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא:

כל מקום שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחד - חלוקין הו' לקרבן.

ואי בעית אימא:

לא סבר לה כרבי אלעזר;

ונפקא ליה מ"ואיש אשר ישכב את אשה דוה"¹⁸¹ (ויקרא כ, יח).

ואידך?

ההוא מיבעי ליה לכך רבי יוחנן.

דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי:

מנין שאין האשה טמאה, עד שיצא מדוה דרך ערותה?

שנאמר "ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את ערותה" וגו' (ויקרא כ, יח) - מלמד שאין האשה טמאה, עד שיצא מדוה דרך ערותה.

¹⁸¹ ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקרה הערה והוא גלתה את מקור דמיה ונקרתו שניהם מקרב עמם

ר"ז

אלא אזהרה מנלן - ליכא למימר מבקדשים לא יאכל וגוי דלא מיירי בקדשים אלא בתרומה דכתיב ביה איש איש מזרע אהרן דבר השוה בזרעו של אהרן ומוקמינן ליה בתרומה שהיא שוה באנשים ובנשים ואף החוזרת שאינה חוזרת לחזה ושוק חוזרת לתרומה.

מבכל קדש לא תגע - ודרשינן ליה לקמן אזהרה לאוכל.

תני ברדלא - שם חכם.

כתיב וטומאתו עליו - בטמא שאכל את הקדש וכתיב עוד טומאתו בו בבא אל המקדש טמא.

גזירה שוה לא גמר - ולא למדה מרבו.

ששוה בזרעו של אהרן - באנשים ובנשים אבל קדשים אינן נאכלין אלא לזכרים וכי תימא איכא חזקה ושוק ליתא בחוזרת כגון אלמנה וגרושה וזרע אין לה דאמר מר חוזרת לתרומה ואינה חוזרת לחזה ושוק והכי מפרשינן לה ביבמות (דף פז).

ההוא אזהרה לתרומה - לנגיעת תרומה.

טמא שנגע בקדש כו' - תירוצא הוא דמתרץ ר"ל.

מדאיתקש קדש למקדש - בהאי קרא בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא ודרשינן לקמן מה מקדש יש באזהרתו נטילת נשמה שהבא אל המקדש טמא בכרת אף אזהרת קדש דבר שיש בו נטילת נשמה והיינו אכילה שענוש עליה כרת דאילו בנגיעה ליכא כרת.

ר' יוחנן לטעמיה - דאמר אזהרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא מטומאתו טומאתו וההוא וטומאתו עליו דכתיב בעונש דקדש לאחר זריקה הוא דתניא בתורת כהנים ומיייתין לה במנחות ב' שלישי (דף כה:): יכול יהו חייבין עליו משום טומאה קודם זריקה תלמוד לומר כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר וגוי הניתר לטהורים חייבין עליו משום טומאה שאין ניתר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה.

2. יד, ב

"וְטָמֵא שְׂאֵכַל אֶת הַקֹּדֶשׁ, וְהִבָּא אֶל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא."

בשלמא הבא למקדש טמא -

כתיב עונש וקתיב אזהרה:

עונש - דכתיב: "את משפן ה' טמא ונקרתה"¹⁸² (במדבר יט, ג);

אזהרה - "ולא יטמאו את מהניהם"¹⁸³ (במדבר ה, ג).

אלא טמא שאכל את הקדש -

בשלמא עונש - כתיב:

"והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה,"

וטומאתו עליו, ונקרתה"¹⁸⁴ (ויקרא ז, ט);

אלא אזהרה - מניין?

ריש לקיש אומר:

"בכל קדש לא תגע"¹⁸⁵ (ויקרא יב, ד).

רבי יוחנן אומר:

תני ברדלא:

אתיא: 'טומאתו', 'טומאתו' -

כתיב הקא: "וטומאתו עליו, ונקרתה" (ויקרא ז, ט),

וכתיב התם: "טמא יהיה, עוד טמאתו בו" (במדבר יט, ג);

מה להלן - עונש ואזהרה, אף כאן - עונש ואזהרה.

בשלמא ריש לקיש לא אמר כרבי יוחנן -

גזירה שוה לא גמיר.

אלא רבי יוחנן - מאי טעמא לא אמר כריש לקיש?

אמר לך:

ההוא - אזהרה לתרומה.

וריש לקיש,

אזהרה לתרומה מנא ליה?

נפקא ליה מ'איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב'¹⁸⁶ (ויקרא כב, ד) -

אי זהו דבר שהוא שוה בזרעו של אהרן?

הוי אומר, זו תרומה.

ואידך?

ההוא - לאכילה,

והא - לנגיעה.

וריש לקיש -

האי "בכל קדש לא תגע"¹⁸⁷ (ויקרא יב, ד) להכי הוא דאָתא!?

ההוא מיבעי ליה, לטמא שנגע בקדש!

דאיתמר:

טמא שנגע בקדש -

ריש לקיש אומר: לזקה;

¹⁸² כל הנגע גמת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא את משפן ה' טמא ונקרתה הנפש ההוא מושפאל כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו

¹⁸³ מזכר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחום ולא יטמאו את מהניהם אשר אני שוכן בתוכם

¹⁸⁴ והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונקרתה הנפש ההוא מעמיה

¹⁸⁵ ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה

¹⁸⁶ איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב יטהר ונקרתה הנפש ההוא מושפאל כי מי נדה לא זרק עליו טמא יהיה עוד טמאתו בו

¹⁸⁷ ושלשים יום ושלשת ימים תשב בדמי טהרה בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא עד מלאת ימי טהרה

רש"י

ההוא מבבל - מרבויהא דבכל דריש ריש לקיש אף לפני זריקה.
 תניא כריש לקיש - דיליף אזהרה לטמא שאכל את הקדש מבבל קדש לא תגע.

רבי יוחנן אומר: אינו לוקה.

"ריש לקיש אומר: לוקה" - "בבב קדש לא תגע" (ויקרא יב, ד);
 "רבי יוחנן אומר: אין לוקה" -
 ההוא - אזהרה לתרומה הוא דאיתא!

טמא שנגע בקדש - מדאפקיה רחמנא בלשון נגיעה;
 אזהרה לאוכל - מדאיתקוש¹⁸⁸ קדש למקדש.

ואכתי, להכי הוא דאיתא!?
 ההוא מיבעי ליה, לטמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים!
 דאיתמר:
 טמא שאכל בשר קדש לפני זריקת דמים -
 ריש לקיש אומר: לוקה;
 רבי יוחנן אומר: אינו לוקה.

"ריש לקיש אומר: לוקה" - "בבב קדש לא תגע" (ויקרא יב, ד) - לא שנא לפני זריקה ולא שנא לאחר זריקה.
 "רבי יוחנן אומר: אינו לוקה" - רבי יוחנן לטעמיה, דאמר קרא: 'טומאתו' 'טומאתו',
 וכי כתיב "טומאתו" - לאחר זריקה הוא דכתיב.

ההיא - מ"בבב קדש" נפקא.

תניא כוותיה דריש לקיש:
 "בבב קדש לא תגע" (ויקרא יב, ד) - אזהרה לאוכל.
 איהא אומר אזהרה לאוכל, או אינו אלא אזהרה לנוגע?
 תלמוד לומר: "בבב קדש לא תגע, ואל המקדש" וגו' -
 מקיש קדש למקדש:
 מה מקדש - דבר שיש בו נטילת נשמה,
 אף כל - דבר שיש בו נטילת נשמה;
 ואי בנגיעה - מי איכא נטילת נשמה? אלא באכילה."

¹⁸⁸ כך במהרש"א. בדפוס: איתקוש.

3. יד, ב

רפ"י

כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו - הא אתא לאשמועינן דאפילו למאן דאמר לאו הניתק לעשה אין לוקין עליו כדתניא לא תותירו והנותר תשרפו בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר שאין לוקין עליו שנתק הכתוב את העשה להיות ענשו של לאו ותקונו לומר לא תעשה כך ואם עשית עשה זאת והפטר ואשמעינן רבי יוחנן הני מילי בעשה הבא אחר הלאו שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו אין זה ניתוק הלאו ואפילו תקיימנו אחר עבירת הלאו לא נפטרת מן המלקות.

אמרו לו - אחרים ששמעוהו משמו ולא שמעוהו מפיו אמרת דבר זה.

אמר להם לא - חזר בו.

כתיבא ותניא - מצינו כתוב לא תעשה שקדמו עשה ותנינן עליה דלוקין ולא סגי ליה בקיום העשה.

תניא הבא אל המקדש טמא - קא חשיב ליה באלו הן הלוקין.

משום דקשיא ליה אונס - נערה בתולה דאשכחן ביה לא תעשה שקדמו עשה דכתיב (דברים כב) ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה ותניא עלה שיקיים את העשה אם גירשה ויחזירנה ויפטר אלמא לאו שניתק לעשה חשיב ליה.

אם ישראל הוא - שיכול לקיים העשה ויחזירנה מחזיר ואינו לוקה. ואם כהן הוא - שאסור בגרושה לוקה ואינו מחזיר.

ואמאי - אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה אם איתא לדרבי יוחנן הא לא תעשה שקדמו עשה הוא.

אמר עולא - האי לאו שניתק לעשה הוא דאי לאו לנתוקי לאוי אתא האי עשה לא הוה מצטריך למכתביה דאי לתחלתו ולומר שישאנה לא יאמר לו תהיה לאשה ונגמר ממוציא שם רע דכתיב ביה נמי ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה.

אם אינו ענין - לפני הגירושין ולומר שישאנה תנהו ענין לאחר הגירושין לומר שאם שלחה יחזירנה ותהיה לו לאשה ויפטר מן הלאו.

ואכתי - הא איצטריך למיכתביה וישנו ענין לפניו דאי לא כתביה אונס ממוציא שם רע לא גמר דאנא אמינא מה למוציא שם רע דין הוא שיקסוהו לכנסה שכן לוקה ומשלם בתחלתו כדכתיב ויסרו אותו וענשו אותו ואמרינן בכתובות (דף מו) ויסרו זה מלקות.

מה אונס שאינו לוקה - בתחלתו אמר רחמנא לו תהיה לאשה מוציא שם רע לא כל שכן.

אמר רבה בר בר תנה אמר רבי יוחנן: כל לא תעשה שקדמו עשה - לוקין עליו.

אמרו לו: אמרת?

אמר להו: לא.

אמר רבה: האלהים!

אמרה, וכתיבא ותניא.

כתיבא: "וישלחו מן המחנה וגו" 189

ולא יטמאו את מחניהם" 190 (במדבר ה, ב-ג);

תניא: "הבא למקדש טמא".

אלא,

מאי טעמא קא הדר ביה?

משום דקשיא ליה אונס.

דתניא:

"אונס שגירש:

אם ישראל הוא - מחזיר ואינו לוקה;

אם כהן הוא - לוקה ואינו מחזיר."

"אם ישראל הוא - מחזיר ואינו לוקה" - אמאי?

לא תעשה שקדמו עשה הוא, וליקין!

אמר עולא:

לא יאמר: "לו תהיה לאשה" באונס,

וליגמר ממוציא שם רע:

ומה מוציא שם רע, שלא עשה מעשה,

אמר רחמנא: "ולו תהיה לאשה" (דברים כב, ט) -

אונס, לא כל שכן?!

למה נאמר?

אם אינו ענין לפניו - תנהו ענין לאחריו;

שאם גירש - יחזיר.

ואכתי,

אונס ממוציא שם רע לא גמר;

דאיבא למיפרד;

מה למוציא שם רע, שכן לוקה ומשלם!

אלא:

לא יאמר: "לו תהיה לאשה" 191 (דברים כב, ט) במוציא שם רע,

וליגמר מאונס;

ומה אונס, שאינו לוקה ומשלם, אמר רחמנא: "ולו תהיה לאשה" -

מוציא שם רע, לא כל שכן?!

ולמה נאמר?

אם אינו ענין למוציא שם רע - תנהו ענין לאונס;

אם אינו ענין לפניו - תנהו ענין לאחריו.

189 כך נוסף בדפוסים. בדפוס: בלי "ווגו".

190 ב צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צדיע וכל זב וכל טמא לנפש. ג מוקר עד נקבה תשלחו אל מחוץ למחנה תשלחו ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם

191 וענשו אותו מאה כסף ונתנו לאבי הנערה מי הוציא שם רע על בתולת ישראל ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו

רפ"י

ואם אינו ענין לפניו - שהרי בעצמו כתוב כן תנהו ענין לאחריו.
שהרי אשתו היא - שכבר קידשה ונשאה.
וגמר מיניה - דכי היכי דמוציא שם רע לא לקי בגירושין אם החזיר אונס נמי לא לקי.
אי בק"ו - מה מוציא שם רע שלוקה ומשלם בתחלתו אינו לוקה בגירושין אונס לא כל שכן.
אלא אמר רבא - הא דתניא באונס מחזיר ואינו לוקה טעמא משום דעל כרחך לאו שניתק לעשה הוא דאמר קרא כל ימיו לא הוה ליה למיכתב אלא לא יוכל לשלחה מאי כל ימיו הכי קאמר לא תהא בשילוחיה כל ימיו אלא יחזירנה ועל כרחך עמוד והחזיר קאמר והכי קאמר ולו תהיה לאשה אם שלחה שלא יהו שילוחיה לכל ימיו הרי העשה אחר העברת הלאו.
והא לא דמי לאויה - הא דאמר ר' יוחנן לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו הא לא דמי לאויה ללאו דחסימה שאין בו עשה והוא סמוך לפרשת מלקות.
מיגרע גרע - בתמיהה.
ההוא לנתוקי לאויה אתא - עשה שאינו מתקיים אלא לאחר עברת הלאו לנתק את הלאו מעונש מלקות הוא בא.
הניחא למאן דתני בטלו ולא בטלו
אלא למאן דתני קיימו ולא קיימו
מאי איכא למימר - הא דאמרת כל ימיו בעמוד והחזיר קאי עשיתו לאו שניתק לעשה והרחבת לו זמן לקיום העשה כל ימיו ולדבריך הא דתניא מחזיר ואינו לוקה לעולם קאמר כל זמן שיכול לומר אני מחזיר אין ב"ד מלקין אותו הניחא למאן דתני לקמן בלאו הניתק לעשה בטל את העשה חייב על הלאו לא בטל את העשה פטור שהלאו תלוי בביטול העשה ואינו נגמר עד שיבטל את העשה בידים ביטול עולם שלא יוכל להתקיים עוד איכא למימר כל ימיו יש לו תקנה בחזרה שאין מבטל את העשה אלא אי"כ מדירה שלא תהנה ממנו נדר שאין לו הפרה כדלקמן אלא למאן דתני קיים את העשה פטור לא קיימו חייב שהעשה תיקונו של לאו הוא ואין הלאו תלוי בביטול העשה שמשעה שעבר הלאו נגמר אבל העשה ניתן לעקור המלקות ולכשיבא לבית דין או יקיים העשה ויפטר או ילקה ליכא למימר כל ימיו בעמוד והחזיר קאי כדקאמרת שאם לא יחזירנה מיד כשיבא לב"ד ילקוהו דהא ליכא למימר יקיים לאחר זמן דאי"כ לא קיים היכי דמי לעולם הוא יכול לומר אני מקיים.
מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן - מי הוצרך לדרוש כל ימיו בעמוד והחזיר ר' יוחנן שאמר לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו וקשיא ליה אונס שגירש דקתני אינו לוקה והוצרך לעשותו לאו שניתק לעשה.
האמר ליה רבי יוחנן לתנא - לקמן תני בטלו חייב לא בטלו פטור אבל ר"ל דתני קיימו ולא קיימו לא דריש ליה לעמוד והחזיר אלא לפני הגירושין לומר כל ימיו תהיה לו לאשה ולא ישלחנה ולדידיה לאו שקדמו עשה ולא שניתק לעשה שוין ואין לוקין עליהן אלא יקיים העשה מיד כשיזוהירוהו ב"ד להחזיר.

ומוציא שם רע מאונס, נמי לא גמר;
 דאיכא למיפרד:
 מה לאונס, שכן עשה מעשה!
 אלא:
 לא יאמר: "לו תהיה לאשה" במוציא שם רע, שְהָרִי אֶשְׁתּוֹ הִיא!
 למה נאמר?
 אם אינו ענין למוציא שם רע - תנהו ענין לאונס;
 ואם אינו ענין לפניו - תנהו ענין לאחריו.
 ואימא:
 ואם אינו ענין לפניו דמוציא שם רע - תנהו ענין לאחריו דידיה, דלא לקי!
 אין, הכי נמי;
 ואתי אונס, וגמר מיניה.
 במאי גמר מיניה?
 אי בקל וחומר,
 אי במה מצינו -
 איכא למיפרד, כדפרכינן:
 מה למוציא שם רע, שכן לא עשה מעשה!
 אלא אמר רבא:
 כל ימיו ב'עמוד והחזיר'.
 וכן כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:
 כל ימיו ב'עמוד והחזיר'.
 אמר ליה רב פפא לרבא:
 והא לא דמי לאויה ללאו דחסימה!
 אמר ליה:
 משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא, מגרע גרע!?
 אי הכי,
 לאו שניתק לעשה - נמי לימא:
 משום דכתב ביה רחמנא עשה יתירא, מגרע גרע!?
 אמר ליה:
 ההוא - לנתוקי לאו הוא דאתא.
 הניחא למאן דאמר: 'ביטלו' ו'לא ביטלו';
 אלא למאן דאמר: 'קיימו' ו'לא קיימו' - מאי איכא למימר?
 טו, ב מידי הוא טעמא אלא לרבי יוחנן?
 האמר ליה רבי יוחנן לתנא:
 תני: 'ביטלו חייב' ו'לא ביטלו פטור'.
 דתני תנא קמיה דרבי יוחנן:
 "כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה;
 קיים עשה שבה - פטור;
 ביטל עשה שבה - חייב".

רפ"י

א"ל מאי קאמרת - אי בקיים תיתני פטור בלא קיים תיתני חיוב ואע"פ שלא ביטל ואי בביטל תיתני חיובא על כרחך תיתני פטורא בלא ביטל ואע"פ שלא קיים.

ה"ג תני בטלו ולא בטלו - בטל עשה שבה חיוב לא בטל עשה שבה פטור.

קיימו ולא קיימו - קיימו פטור לא קיימו כשאומרין לו קיים מלקין אותו ורבי יוחנן מוקים לה למתניתין בלאו הניתק לעשה דאילו בלאו שקדמו עשה סבירא ליה דלוקין ולריש לקיש בין ניתק בין קדמו עשה שוין.

רבי יוחנן סבר התראת ספק שמה התראה - ואע"ג דכל לא תעשה שניתק לעשה לדבריו התראת ספק היא שהרי כשעובר על הלאו צריך להתרות בו והוא אמר שגמר הלאו בביטול העשה תלוי וכשמתרין בו אל תגרש ספק הוא שמה לא יבטל את העשה להדירה בהנאה ולכשידירה ויבטלנו קאמר דלקי אלמא התראת ספק שמה התראה.

וריש לקיש סבר התראת ספק לא שמה התראה - הלכך אם היה גמר הלאו תלוי בביטול העשה לא היה לוקה עליו אלא הלאו משגירש נגמר והוא לה התראת ודאי והעשה ניתן להיות תחת המלקות ולכשיבא לבית דין או יקיים או ילקה ואי קשיא לרבי יוחנן נמי איכא למימר בהתראת ודאי ויתרו בו כשבא לבטל את העשה שהוא עקירת הלאו לעולם התראה בשעה שעובר על אזהרתו בעינן ואפילו היא תלויה בדבר אחר כדאמרין בשבועות (דף כח:): שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה התראת ודאי היא אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה היא התראת ספק אלמא התראה בשעת איסור בעינן ואע"פ שאין הלאו נגמר עד שיאכל את של תנאי.

דאמרי תרוייהו אינו לוקה - ומיהו טעמיה דמר לאו כי טעמיה דמר.

אוכל ולא אכל - עבר על שבועתו כשהוא יושב ובטל ואין כאן מעשה והתראת ספק נמי היא שהרי תלה זמן לשבועתו כל היום.

משום דה"ל לאו שאין בו מעשה - אבל משום התראת ספק לא הוה מפטר דהתראת ספק שמה התראה.

משום דהויא לה התראת ספק - אבל משום לאו שאין בו מעשה לא הוה מפטר דקסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו.

ותרוייהו אליבא דרבי יהודה - דאמר גבי נותר איצטריך לנתוקי לאו לעשה אע"ג דהתראת ספק היא ולא שאין בו מעשה הוא ר' יוחנן דייק מינה אלמא התראת ספק שמה התראה ור"ל דייק מינה אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו ולקמיה פריך דתרוייהו איכא למידק מינה.

הא ודאי התראת ספק היא - הך דנותר ואיכא למידק נמי מינה התראת ספק שמה התראה.

כי אידך תנא - דאמר לא שמה התראה. **הכה זה כו'** - מי שגירש את אשתו ונישאת וילדה ספק בן טי לראשון ספק בן ז' לאחרון הכה זה וחזר והכה זה בשתי התראות דהויא לה כל חדא התראת ספק.

בבת אחת - בהתראה אחת בתוך כדי דיבור דהויא לה התראת ודאי דממה נפשך חד מיינייהו אבוהו.

אמר ליה: מאי קא אמרת?
'קיים - פטור, לא קיים - חייב';
'ביטל - חייב, לא ביטל - פטור';
תני: 'ביטלו' ו'לא ביטלו'.

ורבי שמעון בן לקיש אומר:
'קיימו' ו'לא קיימו'.

במאי קא מיפלגי?

בהתראת ספק קא מיפלגי:
מר סבר: התראת ספק - שמה התראה;
ומר סבר: התראת ספק - לא שמה התראה.

ואזדו לטעמיהו.

דאיתמר:
'שבועה שאוכל ככר זה היום', וְעבר היום וְלא אָכְלָה -
רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו: אינו לוקה.
רבי יוחנן אומר: אינו לוקה,

טז, א משום דהוי לאו שאין בו מעשה,

וכל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו.

ריש לקיש אומר: אינו לוקה,

משום דהוי התראת ספק,

וכל התראת ספק - לא שמה התראה.

ותרוייהו אליבא דרבי יהודה.

דתנאי:

"ולא תותירו ממנו עד בקר, והנותר ממנו עד בקר" וגו'¹⁹² (שמות יב, י) -
בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה,
לומר שאין לוקין עליו;
דברי רבי יהודה."

רבי יוחנן דייק הכי:

טעמא, דבא הכתוב;

הא לא בא הכתוב - לוקה.

אלמא: התראת ספק - שמה התראה.

וריש לקיש דייק הכי:

טעמא, דבא הכתוב;

הא לא בא הכתוב - לוקה.

אלמא: לאו שאין בו מעשה - לוקין עליו.

ורבי שמעון בן לקיש נמי -

הא ודאי התראת ספק הוא!

סבר לה פאיךך תנא דרבי יהודה.

דתנאי:

"הכה זה, וחזר והכה זה;

קילל זה, וחזר וקילל זה;

הכה שניהם בבת אחת, או קילל שניהם בבת אחת -

חייב.

רבי יהודה אומר:

בבת אחת - חייב;

בזה אחר זה - פטור."

¹⁹² ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר פאש תשרפו

רש"י

חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם - של הקב"ה וטעמא מפרש בתמורה בפ"ק ואי קשיא הא דלעיל נמי נשבע הוא ואמאי פטר ליה ר' יוחנן משום לאו שאין בו מעשה בהדיא מוקמינא לה להא דקתני נשבע בדבר שאין בו מעשה לוקה בשבועה דלשעבר כגון אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל אבל באוכל ולא אכל לא לקי וטעמו מפרש בשבועות ובתמורה מקראי. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה - לתרוייהו. לר"ש - דקשיא ליה התראת ספק תרי תנאי אליבא דר' יהודה. לר' יוחנן - דקשיא ליה לאו שאין בו מעשה. הא דידיה והא דרביה - לר' יהודה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והא דתניא אין לוקין עליו משום ר' יוסי הגלילי אמרה.

ורבי יוחנן נמי -

הא נדאי לאו שאין בו מעשה הוא!

סבר לה כי הא

דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב יצחק אמר רבי יוחנן:

רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי:

כל לא תעשה שבתורה:

לאו שיש בו מעשה - לוקין עליו;

לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו,

חוץ מן הנשבע, ומימר, והמקלל את חבירו בשם.

קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה!

אי לרבי שמעון בן לקיש - תרי תנאי אליבא דרבי יהודה.

אי לרבי יוחנן - לא קשיא:

הא - דידיה,

הא - דרביה.

4. טז, א

רפ"י

לוקה ואינו משלח - קסבר שלח מעיקרא משמע לא תקח האם אלא שלחנה קודם לקיחה ואע"ג דכתיב בתר לא תקח לאו למימרא דאם לקחת שלח וניהוי לאו שניתק לעשה אלא לאו שקדמו עשה הוא. **וחכ"א כו'** - קסברי שלח אחר לא תקח משמע כדכתיב והוה ליה ניתק לעשה ואם לקחת שלח. **זה הכלל כל מצות לא תעשה כו'** - אין לוקין עליה אלא יקיים העשה ויפטר.

א"ר יוחנן אנו אין לנו כו' - כלומר משלח ואינו לוקה הא לא שלח לוקה ורבי יוחנן ביטלו ולא ביטלו אית ליה ומשמע ליה משלח דקתני משלח לכשירצה ואינו לוקה ואימתי הוא לוקה כשיהרגנה ויבטל את העשה בידיים והיינו דקאמר אנו אין לנו כו' כלומר אע"ג דקתני מתניי זה הכלל כו' דמשמע כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה שוות לזו אנו אין לנו בכולן שוה לזו שיהא פטור המלקות תלוי בקיום העשה אלא בין קיים בין לא קיים פטור אלא זו ועוד אחרת דמשכחת בהו דלקי על ידי ביטול העשה דאילו בכולהו לא משכחת ביטולו אלא בהני תרי.

מחזיר ואינו לוקה - אף כאן תלה פטורו של מלקות בקיום העשה. **הניחא למאן דתני** - לא קיימו לוקה משכחת ביה מלקות בלא קיימו.

אלא למאן דתני ביטלו - לוקה היכי משכחת לה. **הניחא בשילוח הקן משכחת לה** - ביטלו כשחטא אלא הכא היכי משכחת לה.

בדרבה מיניה - מיתה ואין בו מלקות.

כל כמיניה - בתמיה וכי כל הימנו שתתקדש על ידי קבלתו.

הניחא למאן דאמר כו' - פלוגתא היא במסכת גיטין בהשולח גט (דף לה:).

על דעת רבים - שמצא בה עון שאסורה לו והדירה על דעת רבים ועל דעת בית דין.

ותו ליבא - מצות לא תעשה שיש בה קום עשה דליקוי עלה.

תנן התם:

"הנוטל אם על הבנים -

רבי יהודה אומר:

לוקה, ואינו משלח;

וחכמים אומרים:

משלח, ואינו לוקה.

זה הכלל:

כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין חייבין עליה" (חולין קמא:; מכות יז:).

אמר רבי יוחנן:

אין לנו אלא זאת, ועוד אחרת.

אמר ליה רבי אלעזר:

היכא?

אמר ליה:

לכי תשכח.

נפק, דק ואשפח;

דתניא:

"אונס שגירש:

אם ישראל הוא - מחזיר, ואינו לוקה;

ואם נהו הוא - לוקה, ואינו מחזיר."

הניחא למאן דתני: 'קיימו' ו'לא קיימו'.

אלא למאן דתני: 'ביטלו' ו'לא ביטלו' -

בשלא גבי שילוח הקן - משכחת לה;

אלא אונס - 'ביטלו' ו'לא ביטלו' היכי משכחת לה?

אי דקטלה - קם ליה בדרבה מיניה!

אמר רב שימי מחזינא:

כגון שקיבל לה קידושין מאחר.

אמר רבא¹⁹³:

אי שווייתה שליח - אייה קא מבטלא ליה;

אי לא שווייתה שליח - כל כמיניה?! ולא פלום היא!

אלא,

אמר רב שימי מנהרדעא:

כגון שהדירה ברבים.

הניחא למאן דאמר: 'נדר שהודר ברבים - אין לו הפרה';

אלא למאן דאמר: 'יש לו הפרה' - מאי איכא למימר?

דמדירה לה על דעת רבים.

דאמר אמרימר:

הלכתא:

נדר שהודר ברבים - יש לו הפרה;

על דעת רבים - אין לו הפרה.

ותו ליכא?!

והא איכא: <סימן גז"ל משכ"ן ופא"ה>

גזל -

¹⁹³ כד ביעבי"ץ. בדפוס: רב.

רפ"י

משכון - משכחת לה ביטלו שרפּו. **הרי משכּונו של גר** - ושרפּו בחיי הגר ומת הגר ואין לו יורשין דליתא בתשלומין.
התם גברא בר תשלומין הוא - כשרפּו ולא נתחייב מלקות בביטול זה והאי דלא משלם משום דשיעבודא דגר קא פקע לאחר זמן.
תעוזב אותם - וקא סבר תעוזב לאחר עבירת הלאו משמע לא תכלה ואם כליתיה תעוזב אותם.
משכחת לה בביטלו - כגון שטחן את החטין דתו לית ליה לקיומיה לעשה שהרי קנאן בשינוי כדתניא דבעודן חטה היא מחייבו ליתנה אבל אם טחנן לא.
מירחו - ונתחייב במעשר מעשר תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו הפאה שלא להפסיד את העני שהלקט והשכחה והפאה פטורין מן המעשר וזה הביאן לידי חיוב.
אבל לדבר מצוה - כגון הכא דכל ימנו בעמוד והחזיר קאי יש לו הפרה.
זהו פשע בינוקי - מכה אותם יותר מדאי.
אדריה רב אחא - שלא ילמד עוד תינוקות.

דְרַחֲמָנָא אָמַר: "לא תגזול"¹⁹⁴ (ויקרא יט, ג), "והשיב את הגזלה"¹⁹⁵ (ויקרא ה, כג); משכון -

דְרַחֲמָנָא אָמַר: "לא תבא אל ביתו לעבוט עבוסו"¹⁹⁶ (דברים כד, י), "השיב תשיב לו"¹⁹⁷ העבוט קבא השמש"¹⁹⁸ (דברים כד, יג); ומשפחת לה ב'קיימו' ו'לא קיימו', ו'ביטלו' ו'לא ביטלו'!

התם, כיון דחייב בתשלומין - אין לוקה ומשלם.

מתקיף לה רבי זירא:
הא איכא משכּונו של גר, ומת הגר!

טז, ב

התם - גברא בר תשלומין הוא, ושיעבודא דגר הוא דקא פקע.

והא איכא פאה -

דְרַחֲמָנָא אָמַר "לא תכלה פאת"¹⁹⁹ וגו' (ויקרא יט, ט; כג, כב), "לעני ולגר תעוזב אותם"²⁰⁰ (ויקרא יט, י; כג, כב); ומשפחת²⁰¹ לה ב'קיימו' ו'לא קיימו', 'ביטלו' ו'לא ביטלו'. דתניא²⁰²:

"מצות פאה - להפריש מן הקמה;
לא הפריש מן הקמה - מפריש מן העומד;
לא הפריש מן העומד - מפריש מן הכרי, עד שלא מירח;
מירחו - מעשר ונותן לו!"

כד רבי ישמעאל,
דאמר: אף מפריש מן העיסה.

ולרבי ישמעאל נמי משפחת לה - דאכל עיסה!

אלא,
'זאת ועוד אחרת' - אהא;
אבל אוגוס - לא.
דהיכא אמרינן: 'על דעת רבים - אין לו הפרה?'
לדבר הרשות;
אבל לדבר מצוה - יש לו הפרה.

כי הא,
דההוא מקרי דרדקי, דהוה פשע בינוקי.
אדריה רב אחא,
ואהדריה רבינא, דלא אשתכח דדייק כוותיה.

194 לא תעשק את רעך ולא תגזל לא תלן פעלת שכיר אתך עד בקר
195 והיה כי יהטא ואשים והשיב את הגזלה אשר גזל או את העשק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו או את האבדה אשר מצא
196 כי תשנה ברעך משאת מאומה לא תבא אל ביתו לעבט עבטו
197 בכתוב: את העבוט.
198 השיב תשיב לו את העבוט קבוא השמש ושכב בשלמתו וברכך ולך תהיה צדקה לפני ה' אלהיך
199 ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצר ולקט קצירך לא תלקט
200 ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעוזב אתם אני יהוה אלהיכם
201 כך בב"ח. בדפוס: דמשפחת.
202 כך במסורת הש"ס. בדפוס: דתנן.

5. טז, ב

רפ"י

ביניתא דבי כרבא - תולעת הנמצאת בכרוב שקורין צייל"א.
אכל פוטייתא - בלע שרץ המים.
לוקה ארבעה - שני לאוין כתובין בשרץ המים אחד בתורת כהנים (יא) ואחד במשנה תורה (יד) ושני לאוין כתובין בשרץ סתם (ולא) +מסורת הש"ס: [אל] +תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ומשמע בין שרץ המים בין שרץ הארץ הרי ד'.
נמלה - בלע נמלה חיה הואיל ובריה שלימה היא אכילתה בכל שהוא ולוקה חמש שני לאוין הכתובין בשרץ סתם כמו שפירשתי ושלושה לאוין הכתובין בשרץ הארץ בתורת כהנים.
צרעה לוקה שש - חמש משום שרץ הארץ ואחד משום שרץ העוף דכתיב במשנה תורה (יד) וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו אבל לא תשקצו את נפשותיכם בבהמה ובעוף וגוי הכתוב בפרשת קדושים תהיו אינו מן המניין דלאו בשרץ כתיב ואע"ג דכתיב ביה אשר תרמש האדמה לשון בריות גדולות הוא ושרץ לשון קטנה ונמוכה שנכרת בהלכה בקושי ונראית כרוחשת.
בקרנא דאומנא - מקיזי דם בקרן במציצה.
ריסק - מיעד וכיתת וביטלן מתורת בריה.
משום כזית נבלה - שכשבלעו הוא מת ומצטרף לכזית נבלה.
אפילו שנים - מרוסקין והוא אם גדולים הן להיות כזית בין שלשתם כדמפרש ואזיל ולא פליגי.

[וְאֵלּוּ הֵן הַלּוֹקִין: ...] וְהָאוֹכֵל נְבִילוֹת וְטְרִיפוֹת, שְׂקָצִים וְדָמִים" וכו':

אמר רב יהודה:

האי מאן דאכל ביניתא דבי כרבא - מלקינן ליה,

משום "שרץ השורץ על הארץ"²⁰³ (ויקרא יא, מא-מב).

ההוא דאכל ביניתא דבי כרבא,

ונגדיה רב יהודה.

אמר אביי:

אכל פוטייתא - לוקה ארבעה;

נמלה - לוקה חמש,

משום "שרץ השורץ על הארץ";

צרעה - לוקה שש,

משום "שרץ העוף"²⁰⁴ (דברים יד, יט).

אמר רב אחאי:

המושקה את נקביו -

עובר משום "לא תשקצו"²⁰⁵ (ויקרא כ, כה).

אמר רב ביבי בר אביי:

האי מאן דשתי בקרנא דאומנא -

קא עבר משום "לא תשקצו" (ויקרא כ, כה).

אמר רבא בר רב הונא:

ריסק תשעה נמלים, והביא אחד חי והשלימן לכזית -

לוקה שש:

חמש - משום בריה,

ואחד - משום כזית נבילה.

רבא אמר רבי יוחנן:

אפילו שנים והוא.

רב יוסף אמר:

אפילו אחד והוא.

ולא פליגי:

הא - ברברבי,

והא - בזוטרי.

²⁰³ מא וְכֹל הַשְּׂרָץ הַשְּׂרָץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקִּץ הוּא לֹא יֹאכַל. מִבְּכָל הַחַיִּים וְכֹל הַחַיִּים עַד כָּל מַדְבַּח הַגְּלִילִים לְכָל הַשְּׂרָץ הַשְּׂרָץ עַל הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם מִי שֶׁקִּץ הֵם

²⁰⁴ וְכֹל הַשְּׂרָץ הַשְּׂרָץ עַל הָאָרֶץ שֶׁקִּץ הוּא לֹא יֹאכַל

²⁰⁵ וְהַבְּדִלְתֶּם בֵּין הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה לְטִמְאָה וּבֵין הָעוֹף הַטְּמֵא לְטוֹר וְכָל אֲשֶׁר תִּרְמַשׁ הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הַבְּדִלְתִּי לָכֵם לְטִמְאָה

6. טז, ב

"ואלו הן הלוקין: ..." [אכל טבל ומעשר ראשון] כו':

רפ"י

טבל של מעשר עני - שהופרשו כל מעשרותיו חוץ מזה לוקה ואע"ג דמעשר עני אין בו קדושה שהרי לזרים נאכל ובכל מקום אפי"ה טביל.

מה להלן מעשר עני - דכתיב לגר ליתום ולאלמנה ובענינא דשנה השלישית אף בשעריך האמור כאן יש ללמוד ממנו מעשר עני וה"ק לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר בתוכו שכתב בו בשעריך.

אין צריך לקרות את השם - [דאמרין] (סוטה דף מח) דיוחנן כה"ג שלח בכל גבול ישראל וראה את עמי הארץ חשודין על המעשרות חוץ מתרומה גדולה אמר להן לישראל בניי כשם שהתרומה במיתה כך הטבל במיתה עמד ותיקן הלוקח מעם הארץ יפריש כל המעשרות ומעכבן לעצמו ואוכל מעשר ראשון שהרי מותר לזרים ומעשר שני אוכלו בירושלים ואם שנת מעשר עני היא נחלקו ר' אליעזר וחכמים וקאמר ר' אליעזר דלא מיבעי אפרושי מספק דלא צריך אלא אפילו לקרות עליו את השם ולומר מעשר עני של כרי זה יהא בצפוננו או בדרומו נמי לא צריך.

קורא ואין צריך להפריש - דכיון שקרא עליו שם יצא הכרי מתורת טבל ושאר המעשרות הוא צריך להפריש על כרחך לפי שצריך להפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר וליתנה לכהן שהיא במיתה לזרים ומעשר שני צריך להעלותו לירושלים ולאכלו.

רבנן סברי ודאי טביל - לפיכך ספיקו צריך להוציא מידי ספק טבל.

לא נחשדו - דממונא הוא אין בו איסור אכילה אלא גזל עניים ואיהו לגזל עניים לא חייש.

אפרושי מפריש ליה - לאפקועי טיבליה נהי דמעשר ראשון לא מפריש דסבר אי מפרישנא ליה בעינא לאפרושי תרומת מעשר מיניה שהוא במיתה ונותנה לכהן ומעשר שני נמי אי מפרישנא ליה בעינא אסוקיה ומיכליה בירושלים.

אמר רב:

אכל טבל של מעשר עני - לוקה.

כמאן?

כי האי תנא:

דתנאי:

"אמר רבי יוסי:

יכול לא יהא חייב, אלא על הטבל שלא הודם ממנו כל עיקר? הודם ממנו תרומה גדולה, ולא הודם ממנו מעשר ראשון; מעשר ראשון, ולא מעשר שני; ואפילו מעשר עני - מניין?

תלמוד לומר: "לא תוכל לאכול בשעריך"²⁰⁶ וגו' (דברים יב, ז), ולהלן הוא אומר: "ואכלו בשעריך ושבעו"²⁰⁷ (דברים כו, ב); מה להלן - מעשר עני, אף כאן - מעשר עני, ואמר רחמנא: "לא תוכל" (דברים יב, ז)."

אמר רב יוסף:

כתנאי:

"דבי אליעזר אומר:

אין צריך לקרות את השם על מעשר עני של דמאי; וחקמים אומרים: קורא את השם, ואינו צריך להפריש."

ז, א

מאי לאו, בהא קא מיפלגי:

דמר סבר: ודאי - טובלו;

ומר סבר: ודאי - אינו טובלו?

אמר ליה אב"י:

אי הכי,

אדמיפלגי בספיקו, ליפלגו בודאי!

אלא,

דכולי עלמא: ודאי - טובלו.

והכא, בהא קא מיפלגי:

מר סבר:

לא נחשדו עמי הארץ על מעשר עני של דמאי;

כיון דממונא הוא - אפרושי מפריש.

ורבנן סברי:

כיון דטריחא ליה מילתא - לא מפריש.

²⁰⁶ לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנה ותירושך ויצאההך ובכרתך בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבתיה ותירומת נדך
²⁰⁷ מי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר ונתתה ללוי לגר ליתום ולאלמנה ואכלו בשעריך ושבעו

7. יז, א

רש"י

מחלוקת בחטה - שהיא כברייתה.
 כך מחלוקת בזו - דקסבר ר' שמעון
 בכל האיסורין כל שהוא למכות
 ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן על
 שגגת כרת והלכה למשה מסיני
 היא.

**"במה יאכל מן הטבל ויהא חייב?
 רבי שמעון אומר: כל שהוא;
 וחכמים אומרים: בזית".**

אמר רב ביבי אמר רבי שמעון בן לקיש:
 מחלוקת - בחטה; אבל בקמח - דברי הכל: כזית.

ורבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש:
 כמחלוקת בזו, כך מחלוקת בזו.

תנן:

**"אמר להם רבי שמעון:
 אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא, שהוא חייב?
 אמרו לו: מפני שהיא כברייתה.
 אמר להן: אף חטה אחת - כברייתה".**
 חטה - אין, קמח - לא!

לדבריהם קאמר להו:
 לדידי - אפילו קמח נמי;
 אלא לדידכו - אודו לי מיהת, דחטה אחת - כברייתה.

ורבנן?

בריית נשמה - חשוכה,
 חטה - לא חשוכה.

תניא כותיה דרבי ירמיה:
**"רבי שמעון אומר:
 כל שהוא למכות;
 לא אמרו 'בזית', אלא לענין קרבן".**

8. יז, א

רפ"י

מתני'.

עד שלא קרא עליהן - ארמי אובד וגוי ובגמרא יליף היכן הוזהר.
קדשי קדשים חוץ לקלעים - או שאכל קדשי קדשים בזמן משכן חוץ לקלעים ובגמרא מפרש היכן מוזהר.
קדשים קלים - חוץ לחומה אוזרתיה מלא תוכל לאכול בשעריך וגוי וכן מעשר שני ובגמרא פריך מעשר שני תנא ליה לעיל מעשר שני והקדש שלא נפדו והיינו שאכלו חוץ לחומה בלא פדיון.
המותיר בטהור אינו לוקה - כדאמר לעיל בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה כו'.
השובר - עצם בטמא כדאמרין בפסחים (דף פג) ועצם לא תשברו בו בכשר ולא בפסול.
לוקה ואינו משלח - קסבר שלח מעיקרא משמע ואין כאן לאו שניתק לעשה דאע"ג דכתיב שלח תשלח אחר לא תקח לאו למימרא דאם לקחת שלח אלא לא תקח אלא שלחנה קודם לקיחה.
וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה - קסברי שלח אחר לקיחה משמע ולא שניתק לעשה הוא.

גמ'.

זו דברי ר' עקיבא - מתניתין דקתני בכורים קרייה מעכבא בהו ר' עקיבא היא שהיה רגיל רבי לשתום דבריו במשנה בסתם בכמה מקומות והכי שמיע ליה לר' יוחנן דאית ליה לרבי עקיבא קרייה מעכב' בכורים.
הנחה - לפני המזבח מעכבת בהן דשנה בה קרא (דברים כו) והניחו לפני גוי (שם) והנחתו לפני גוי.
ונימא זו דברי רבי שמעון - דהוי ליה לאיתוויי סיעתא למילתיה ממתניתין דלקמן דשמעינן לרבי שמעון בה דאית ליה כי מתניתין דקרייה מעכבא בהו.
מאי רבי שמעון - היכא שמענא ליה דאמר הכי.
ותרומת ידך - סיפיה דהאי קרא הוא לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבותיך ותרומת ידך ודריש רבי שמעון לקרא מסיפיה לרישיה דאי הוה דריש ליה מרישיה לסיפיה לא מדריש ליה כי האי גוונא ולקמיה מפרשינא ליה.
תרומת ידך אלו בכורים - דכתיב (דברים כו) ולקח הכהן הטנא מידך. **אם לאוכל** - בכורים חוץ לחומה לאסור כדמשמע קרא לא תוכל לאכול בשעריך וגוי.
קל וחומר ממעשר הקל - שהרי כתיב בתחלת המקרא מעשר דגנך ולקמיה מפרש מאי חומר דבכורים ממעשר.
עד שלא קרא עליהן - ארמי אובד אבי דאם אינו ענין חוץ לחומה תנהו ענין לאיסור אחר הראוי להם.
לפני זריקה שהוא לוקה - דאם אינו ענין חוץ לחומה תנהו ענין לכך שזהו איסור החמור שאתה יכול לתנו לענין לאו שאין בו אוהרה מפורשת במקום אחר אלא עשה בלבד (שם /דברים/ יב) ודם זבחיך ישפך והדר והבשר תאכל.

משנה

האוכל בכורים עד שלא קרא עליהם, קדשי קדשים חוץ לקלעים, קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה.

השובר את העצם בפסח הטהור - הרי זה לוקה ארבעים אכל המותר בטהור, השובר בטמא - אינו לוקה ארבעים.

הנוטל אם על הבנים -

רבי יהודה אומר:

לוקה, ואינו משלח;

וחכמים אומרים:

משלח, ואינו לוקה.

זה הכלל:

כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין חייבין עליה.

גמרא

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

זו דברי רבי עקיבא סתימתאה;

אבל חכמים אומרים:

בכורים;

הנחה - מעכבת בהן;

קריאה - אין מעכבת בהן.

ולמא: זו דברי רבי שמעון סתימתאה?

הא קא משמע לן:

דברי עקיבא - כרבי שמעון סבירא ליה.

מאי רבי שמעון?

דתניא:

"**ותרומת ידך**"²⁰⁸ (דברים יב, יז) - אלו בכורים.

אמר רבי שמעון:

מה בא זה ללמדנו?

אם לאוכלו חוץ לחומה - קל וחומר ממעשר הקל;

ומה מעשר הקל - אוכלו חוץ לחומה לוקה,

בכורים - לא כל שבון!

הא לא בא הכתוב,

אלא לאוכל מבכורים עד שלא קרא עליהן, שהוא לוקה.

"**ונדבותיך**" (דברים יב, יז) - זו תודה ושלמים.

אמר רבי שמעון:

מה בא זה ללמדנו?

אם לאוכלו חוץ לחומה - קל וחומר ממעשר!

הא לא בא הכתוב,

אלא לאוכל בתודה ובשלמים לפני זריקה, שהוא לוקה.

"**ובכורות**" (דברים יב, יז) - זה הבכור.

אמר רבי שמעון:

מה בא זה ללמדנו?

²⁰⁸ לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצהרך ובכורת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר ונדבותיך ותרומת ידך

רס"י

קל וחומר מתודה ושלמים - ולקמיה מפרש מאי חומריה דבכור מתודה ושלמים.

אפילו לאחר זריקה שהוא לוקה - אם זר הוא שאין הבכור נאכל אלא לכהנים וזו היא אוהרתו ובמקום אחר עשה הוא דאשכחן בה אך בכור שור וגוי ובשרם יהיה לך וגוי (במדבר יח).

אם לאכול לאחר זריקה - והוא זר קל וחומר מבכור ולקמיה מפרש מאי חומרא דחטאת מבכור.

חוץ לקלעים - ואזהרת עשה מצינו בה במקום אחר (ויקרא ו) במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד.

לאוכל עולה - אפי' לאחר זריקה ואפי' כהן שהוא לוקה ואזהרת עשה אשכחן בה בעלמא (ויקרא א) וערכו בני אהרן וגוי כליל היא ולא לאכילה.

דילידא אימיה כרבי שמעון תיליד - כל שאמו יולדת תבקש רחמים יהי רצון שיהא כרבי שמעון.

ואע"ג דאית ביה פירכא - למילתיה כדמשכח פירכא בכולהו ואזיל.

בכורים - מותרים לאונן לרבי שמעון ביבמות בפרק הערל (דף עג:).

אונן - יום מיתת מתו.

טעון כסף צורה - לפדיונו דכתיב (דברים יד) וצרת הכסף בידך דבר שיש עליו צורה.

אם לאוכלו חוץ לחומה - קל וחומר ממעשר!

אם לפני זריקה - קל וחומר מתודה ושלמים!

הא לא בא הפתוב,

אלא לאוכל מן הבכור, אפילו לאחר זריקה, שהוא לוקה.

"בקרר וצאנה" (דברים יב, יז) - זו חטאת ואשם.

אמר רבי שמעון:

מה בא זה ללמדנו?

אם לאוכלו חוץ לחומה - קל וחומר ממעשר!

אם לפני זריקה - קל וחומר מתודה ושלמים!

אם לאחר זריקה - קל וחומר מבכור!

הא לא בא הפתוב,

אלא לאוכל מחטאת ואשם, אפילו לאחר זריקה, חוץ לקלעים, שהוא לוקה.

"נדריה" (דברים יב, יז) - זו עולה.

אמר רבי שמעון:

מה בא זה ללמדנו?

אם לאוכלו חוץ לחומה - קל וחומר ממעשר!

אם לפני זריקה - קל וחומר מתודה ושלמים!

אם לאחר זריקה - קל וחומר מבכור!

אם חוץ לקלעים - קל וחומר מחטאת ואשם!

הא לא בא הפתוב,

אלא לאוכל מן העולה לאחר זריקה, אפילו בפנים, שהוא לוקה."

י, ב

אמר רבא:

דילידא אימיה כרבי שמעון - תיליד,

ואי לא - לא תיליד.

ואף על גב דאית להו פירכא.

מאי חומרא דבכורים ממעשר?

שכן אסורים לזרים.

אדרבה -

מעשר חמור, שכן אסור לאונן!

ומאי חומרא דתודה ושלמים ממעשר?

שכן טעונין מתן דמים ואימורין לגבי מזבח.

אדרבה -

מעשר חמור, שכן טעונין כסף צורה!

ומאי חומרא דבכור מתודה ושלמים?

שכן קדושתו מרחם.

אדרבה -

תודה ושלמים חמורים, שכן טעונים סמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק!

ומאי חומרא דחטאת ואשם מבכור?

שכן קדשי קדשים.

אדרבה -

בכור חמור, שכן קדושתו מרחם!

ומאי חומרא דעולה מחטאת ואשם?

שכן כליל.

אדרבה -

חטאת ואשם חמירי, שכן מכפרי!

וכולהו חמירי מעולה, דאית בהו שתי אכילות!

רש"י

בכור אינו טעון לא סמיכה ולא נסכים - כדתנן במנחות בפי שתי מדות (דף צב).
אלא מאי היא דילידיא אימיה כו' - הואיל ואית פירכא למילתיה מהו שבחו.
דלמאי דסבירא ליה מסרס לקרא וריש ליה - לפי דעתו שהחומרים שהוא מוצא באותו שהוא מוצא חמורים נראין לו חומר סרס את המקרא לדורשו בהפך למצוא איסורין שמצא שאם דרשו כסדרו לא היה יכול ללמוד ממנו האיסורין הללו בכל אחד ואחד שאם דרש תחלה ובכורות זה הבכור וכי מה בא ללמדנו אם לאוכלו חוץ לחומה ק"ו ממעשר אם לאוכל לפני זריקה ק"ו מתודה ושלמים אין זה נכון שעדיין לא מצאו בתודה ושלמים ועל כרחו היה צריך לומר הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור לפני זריקה שהוא לוקה ומעתה אין לו אזהרה לאוכל ממנו לאחר זריקה והוא זר וכן בכולן זה אחר זה.
וכי מזהירין מן הדין - דקאמר אם לאוכלו חוץ לחומה קל וחומר ממעשר כו' ותו אם לפני זריקה קל וחומר מתודה דלמא כולחו חוץ לחומה אתו ודקאמרת קל וחומר אין מזהירין מן הדין ואין כאן אם אינו ענין.
ואפי' למאן דאמר כו' - דהא רבי יצחק דאית ליה באחותו בת אביו ובת אמו עונשין מן הדין וגבי אזהרה איכא קרא יתירא.
איסורא בעלמא - האי דקא מייתי בכלהו אזהרה בק"ו לאיסורי בעלמא קאמר ולא למלקות.
זר שאכל מן העולה כו' - דוקא זר קאמר ואע"ג דכהן לגבי עולה זר הוא הכא זר דוקא קאמר דאי כהן בצר ליה חד לאו דהא חמש דקאמר חד משום חוץ לחומה דאתי בקל וחומר ממעשר וחד משום לפני זריקה דאתי בקל וחומר מתודה ושלמים וחד משום זר גמור אפי' לאחר זריקה דאתי בקל וחומר מבכור וכ"ש לפני זריקה וחד משום אוכל חוץ לקלעים דאתי בקל וחומר מחטאת ואשם וחד משום אוכל עולה ואפילו כהן ובתוך הקלעים וכל שכן זר חוץ לקלעים וחוץ לחומה אלמא לוקה חמש.
משום חמשה איסורים - קאמר ולא ללקות עליהן.
והאנן תנן אלו הן הלוקין - וקתני בכורים ואוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים.
קרא יתירא הוא - האי קרא דלא תוכל לאכול דקא מני לכולהו בגויה דמכדי כתיב לעיל מיניה והבאתם שמה וכולהו בהאי קרא כתיבי ליכתוב בתריה לא תוכל לאכלם בשעריך אם על חוץ לחומה בא לזהיר ולא שבכללות לא הוי כיון דאכולה קאי הוי לאו אכל חד וחד והיכי דמי לאו שבכללות כגון לא תאכל כי אם צלי אש וכגון מכל אשר יעשה מגפן היין וגוי למיהוי לאו באנפיה נפשיה.
הכי גרסינן מיהדר פרושי בכל חד למה לי ש"מ לייחודי לאו לכל חד וחד - כאילו חזר וכתב בכל אחד לאו דחוץ לחומה וכיון דאינו ענין לו תנהו ענין לדבר אחר הלכך בבכורים לאוכל עד שלא קרא עליהו אתא ואינך כל חד וחד למילתיה אתא ואיית בכל הקדשים הכתובים כאן דיך אם תתן את הלאו ענין לאוכל לפני זריקה בכולן חוץ מבכורים אין הכי נמי ומתניתא דקתני לוקין באוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים מובשר בשדה טרפה לא תאכלו נפקא כדלקמן ולוקה חמש דקאמר רבא חמשה איסורי קאמר.

אָלָא מַאי 'דִּילִידָא אִימִיה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן?
 דְּלַמָּאי דְּסַבִּירָא לִיהּ לְדִידִיהּ,
 מְסַרְס לִיהּ לְקָרָא וְדָרִישׁ לִיהּ.

וְכִי מְזַהֲרִין מִן הַדִּין?
 הָא אֲפִילוּ לְמַאן דְּאָמַר: 'עוֹנְשִׁין מִן הַדִּין',
 אִין מְזַהֲרִין מִן הַדִּין!

אִיסוּרָא בְּעַלְמָא.

וְהָאֲמַר רַבָּא:
 זֶר שְׂאָכַל מִן הָעוֹלָה לְפָנֵי זְרִיקָה חוּץ לְחוּמָה -
 לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, לוֹקָה חֲמִשָּׁ!

חֲמִשָּׁה אִיסוּרִין הוּוּ.

וְהָא אֲנִי תַנֵּן: "אֵלוּ הֵן הַלּוֹקִין!"

אָלָא, קָרָא יְתִירָא הוּא.

ח, א

מְכַדִּי כְּתִיב:

²⁰⁹"וְהִבַּאתֶם שְׁמֶהּ וְגו' וְאָכַלְתֶּם שֵׁם לְפָנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם"²¹⁰ וְגו' (דברים יב, ו-ז) -

לְכַתּוּב רַחֲמָנָא: 'לֹא תוּכַל לְאֹכְלֵם!
 מִיְהָדָר מְפָרֵשׁ בְּהוּ רַחֲמָנָא, לְמָה לִּי?
 אָלָא, לְיַחְזְרֵי לְהוּ לְאִי לְכַל חַד וְחַד.

²⁰⁹ כך במסורת הש"ס, על פי הכתוב. בדפוס: "והבאת שם ואכלת לפני ה' אלהיך במקום".

²¹⁰ ו והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומתי ידכם ונדבדכיכם ונדבתיכם ובכרת בקרבכם וצאנכם. ז ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם ושמחתם בכל משלח ידכם אתם ובתיכם אשר ברכך ה' אלהיך

רס"י

ה"ג וליקני נמי משום זור לא יאכל - דכתיב במלואים ומדכתיב כי קדש הם ונתן טעם לדבר לפי שהם קדשי קדשים להזהיר את הזר על כל קדשי קדשים.
דחזי לכהן - כדכתיב רישיה דקרא ואכלו אותם אשר כופר בהם.
כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר - מבשדה יתירא קא דייק כשדה שאין בו מחיצות ולמדנו מכאן קדשי קדשים חוץ לקלעים ועובר שהוציא את ידו בשעת שחיטת אמו.
בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו - דכתיב בנותר לא יאכל כי קדש הוא נתן טעם לדבר כי קדש הוא שנפסל וכמו כן כל הקדשים שנפסלו.
ה"מ היכא דקודם פסולו חזי - כנותר.

9. יח, א

גופא:

אמר רבא:

זר שאכל מן העולה לפני זריקה חוץ לחומה - לרבי שמעון, לוקה חמש.

וליקני נמי משום: **"זור לא יאכל פי קדש הם"**²¹¹ (שמות כט, לג)!

הני מילי - היכא דלכהנים חזי; הכא לכהנים²¹² נמי לא חזי.

וליקני נמי משום: **"ובבשר בשדה טרפה לא תאכלו"**²¹³ (שמות כב, ל) - כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו - נאסר!

הני מילי - היכא דבפנים חזי; הכא - בפנים²¹⁴ נמי לא חזי.

וליקני נמי כדרבי אליעזר!

דאמר **רבי אליעזר:**

"לא יאכל פי קדש הוא"²¹⁵ (שמות כט, לד) -

כל שבקדש פסול -

בא הפתוב ליתן לא תעשה על אכילתו!"

הני מילי - היכא דקודם פסולו חזי; הכא - קודם²¹⁶ פסולו נמי לא חזי.

וליקני נמי כאידך דרבי אליעזר!

דתנאי:

"רבי אליעזר אומר:

כל שהוא²¹⁷ ב"כליל תהיה - לא תאכל"²¹⁸ (ויקרא ו, טז);

ליתן לא תעשה על אכילתו!"

אין, הכי נמי;

ורבא - מהאי קרא קאמר.

יח, ב

²¹¹ ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם זור לא יאכל פי קדש הם

²¹² ע"פ כתב יד. בדפוס: דלכהנים.

²¹³ ואנשי קדש תהיון לי ובבשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשלכנו אתו

²¹⁴ ע"פ בכתב יד ודפוס וינציה: דבפנים.

²¹⁵ ואם יזתר מבשר המלאים ומן הלחם עד הבקר ושרפת את הנותר באש לא יאכל פי קדש הוא

²¹⁶ ע"פ כתב יד: קודם, בדפוס: דקודם.

²¹⁷ כך בב"ח. בדפוס: כל שהוא ב"כליל תהיה" - ליתן לא תעשה על אכילתו.

²¹⁸ וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל

10. יח, ב

רש"י

אותה תאכלו - [דכתיב] כל בהמה מפרסת פרסה וגוי אותה תאכלו ולא בהמה טמאה שאין סימנין הללו בהו אלמא לאו הבא מכלל עשה עשה. **קרינא ביה וזר לא יאכל** - דהוא סיפיה דהאי קרא וכל זר לא יאכל קדש לאו בקדשים משתעי אלא בתרומה כדכתיב ברישא דענינא איש איש מזרע אהרן דבר השוה בזרעו של אהרן.

אמר רב גידל אמר רב:

(סימן כו"א)

כהן שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה - לוקה.

מאי טעמא?

דאמר קרא: **"ואכלו אותם אשר מופר בהם"**²¹⁹ (שמות כט, לג);

לאחר פפירה - אין,

לפני פפירה - לא.

לאו הבא מכלל עשה - לאו הוא.

מתיב רבא:

"וכל בהמה מפרסת פרסה,

ושוסעת שסע שתי פרסות,

מעלת גרה בבהמה - אותה תאכלו" (דברים יד, ו) -

"אותה תאכלו" - ואין בהמה אחרת תאכלו.

ואי כדקאמרתי -

"את זה לא תאכלו" (דברים יד, ו) - למה לי?!

אלא אי איתמר, הכי איתמר:

אמר רב גידל אמר רב:

זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה - פטור.

מאי טעמא?

דאמר קרא: **"ואכלו אותם אשר מופר בהם..."** (שמות כט, לג);

כל היכא דקרינן ביה: **"ואכלו אותם אשר מופר בהם"** -

קרינן ביה: **"זר לא יאכל מי קדש הם"**²²⁰ (שמות כט, לג);

וכל היכא דלא קרינן ביה **"ואכלו אותם אשר מופר בהם"**

לא קרינן ביה **"זר לא יאכל"**.

²¹⁹ ואכלו אתם אשר כפר בהם למלא את ידם לקדש אתם זר לא יאכל מי קדש הם
²²⁰ כך במסורת הש"ס, על פי הכתוב. בדפוס: **"זר לא יאכל קדש"**.

11. יח, ב

רפ"י

בכורים - לפני החג בני קרייה נינהו לאחר החג לאו בני קרייה נינהו דכתיב בתר קרייה ושמחת בכל הטוב מעצרת ועד החג שהוא זמן שמחת לקיטת פירות מביא וקורא מן החג ועד חנוכה מביא ואינו קורא (בכורים פ"א משנה ו).

הפריש לפני החג - חלה עליהן חובת קרייה ועבר עליהן החג שאינן ראוין עוד לקרייה ירקבו.

כדרכי זירא - לעולם בראוין לקרייה לא מעכבא קרייה אבל באלו שעבר זמנן ואינן ראוין עוד לקרייה מעכבא קרייה כדרכי זירא.

דאמר כל הראוי לבילה כו' - במסכת מנחות (דף קג): תנן הרי עלי ששים ואחד עשרון מביא ששים בכלי אחד ואחד בכלי אחר עד ששים יכולין ליבלל בכלי אחד אבל ששים ואחד קים להו לרבנן דאינן נבללין יפה והוינן בה וכי אינן נבללין מאי הוי והאנן תנן אם לא בלל כשר ומשני רבי זירא כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו כו'.

מתני לה - להא דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא כדרב אסי אמר רבי יוחנן דרב אסי אמרה משמיה דרבי יוחנן.

הראוין לקרייה - מעצרת ועד החג. **משיראו פני הבית** - משיכנסו לעזרה והנחה לא מעכבת כלל.

הא רבי יהודה - לרבי יהודה לא מעכבא הנחה דדריש והנחתו יתירא לתנופה ואין מקרא שנוי בהנחה לעכב ולרבנן דלא דרשי ליה להכי מיבעי להו לשנות בהנחה לעכב.

והנחתו זו תנופה - קרי ביה והנחתו לשון ולא נחם אלהים וגו' (שמות יג) שהוא מנחה אותו לארבע רוחות ומעלה ומוריד.

מאן תנא דפליג עליה - למימר הנחה מעכבא.

רבי אליעזר בן יעקב היא - דנפקא ליה תנופה מקרא אחרינא.

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: בכורים:

הנחה - מעכבת בהן;

קרייה - אין מעכבת בהן.

ומי אמר רבי אלעזר הכי?

והא אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא:

הפריש בכורים קודם לחג, ועבר עליהן החג - ירקבו.

מאי לאו, משום דלא מצי למיקרי עליהן?

ואי סלקא דעתך קרייה אין מעכבת בהן - אמאי ירקבו?

כדרבי זירא;

דאמר רבי זירא:

כל הראוי לבילה - אין בילה מעכבת בו;

וכל שאינו ראוי לבילה - מעכבת בו.

רבי אחא בר יעקב מתני לה כדרבי אסי אמר רבי יוחנן,

וקשיא ליה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן:

ומי אמר רבי יוחנן:

בכורים: הנחה - מעכבת בהן; קרייה - אין מעכבת בהן?

והא בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן:

בכורים - מאימתי מותרין לכהנים?

ואמר ליה:

הראוין לקרייה - משקרא עליהן;

ושאין ראוין לקרייה - משראו פני הבית!

קשיא קרייה אקרייה,

קשיא הנחה אהנחה!

"קרייה אקרייה" לא קשיא:

הא - רבי שמעון,

הא - רבנן.

"הנחה אהנחה" נמי לא קשיא:

הא - רבי יהודה,

והא - רבנן.

מאי רבי יהודה?

דתנא:

"דבי יהודה אומר:

"והנחתו" (דברים כו, י) - זו תנופה.

אתה אומר: זו תנופה; או אינו אלא הנחה ממש?

בשהוא אומר: "והניחו" (דברים כו, ד) - הרי הנחה אומר;

הא מה אני מקיים "והנחתו" - זו תנופה."

ומאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה?

רבי אליעזר בן יעקב היא.

דתנא:

"ולקח הכהן הטנא מידך" (דברים כו, ד) -

לימד על הבכורים, שטעונין תנופה;

221 ועתה הנח הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתתה לי ה' והנחתו לפני ה' אלהיך והשתחוית לפני ה' אלהיך

222 ולקח הכהן הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך

רש"י

מה להלן בעלים - דההוא בבעלים
 משתעי דכתיב יביא את קרבנו לה'
 מזבח שלמיו וסמיך ליה ידיו
 תביאינה.

דְּבָרֵי רַבֵּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב.

מאי טעמא דרבי אליעזר בן יעקב?

אתיא: 'יד', 'יד' משלמים:

כתיב הקא: "וּלְקַח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיָּדָךְ" (דברים כו, ד);
 וּכְתִיב הַתָּם²²³: "יָדָיו תְּבִיאֵינָה אֶת אֲשֵׁי ה'"²²⁴ (ויקרא ז, ל).

מה קאן - כהן, אף להלן - כהן;

מה להלן - בעלים, אף קאן - בעלים.

הא כיצד?

מניח כהן ידיו תחת ידי בעלים, ומניף.

²²³ כך במסורת הש"ס. בדפוס - ללא "התם".

²²⁴ יָדָיו תְּבִיאֵינָה אֶת אֲשֵׁי ה' אֶת הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה וְיִבְאֲנוּ אֶת הַחֹזֶה לְהַנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפֵה לְפָנֵי ה'.

רש"י

מאימתי חייבין עליהן - מיתה זר האוכלן.

12. יח, ב

יט, א

אמר רבא בר אדא אמר רבי יצחק:
בכורים - ^מאימתי חייבין²²⁵ עליהן?
משיראו פני הבית.

כמאן?

כי האי תנא:

דתנא:

"דבי אליעזר אומר:

**בכורים, מקצתן בחוג ומקצתן בפנים;
שבחוג - הרי הן בחולין לכל דבריהם;
שבפנים - הרי הן נהקדש לכל דבריהם."**

13. יט, א-ב

רס"י

שלשה דברים - זו אחת מהן וכולן שנויים בספרי.
יכול יעלה אדם כו' - קסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריך להפריש מעשרות וקאמר יכול יעלנו ויאכלנו בירושלים בלא פדיון.
ת"ל כו' - לפיכך טעון בית ולקמיה פריך מאי שנא בכור דפשיטא ליה ובמעשר מיבעי ליה.
מצוה מי ליכא - וכיון דמצוה איכא נפרוך נמי קרייה דמצוה.
לא פסיקא ליה - ומיהו בישראל אפילו עיכובא איכא למימר.
וניהדר דינא וניתי במה הצד - למה לי היקישא נמא בכור יוכיח וחזר הדין הצד השהו שבהן שטעונין הבאת מקום ואינן נוהגין אלא בפני הבית.
צד מזבח - זה למתן דמים וזה להנחה.
ומאי קסבר - האי תנא דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר.
אי קסבר קדושה ראשונה - של בית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא כי היכי דסבירא ליה בקדושת הארץ וקא מיבעיא ליה מי קרינא ביה השתא בלא חומה לפני ה' אלהיך או לא וקא פשיט מעשר מבכור.
אפי' בכור נמי - יקרב ויאכל דהא מאן דאית ליה קדשה לעתיד לבא סבירא ליה מקריבים אע"פ שאין בית כדאמרינן במגילה נקראת /מגילה/ (דף י).
ה"ג ואי קסבר לא קדשה אפילו בכור נמי תיבעי - ואי קסבר קדושת הבית בטלה ומיבעיא ליה במעשר הואיל ואינו צריך לבית אי מתאכיל בירושלים לפני ה' קרינא ביה אי לא אפי' בכור נמי כי האי גוונא תיבעי ליה כגון בכור שנורק דמו וחרב הבית ועדיין בשרו קיים מהו שיאכלוהו.
אמר רבינא לעולם קסבר לא קדשה והכא - דקא פשיט ליה למעשר מבכור בכור שאינו צריך לבית דומיא דמעשר עסקינן והא דפשיטא ליה דלא מתאכיל משום דאיתקש בשרו לדמו דכתיב ואת דמם תזרוק על המזבח וגוי' ובשרם יהיה לך וגוי' ויליף מיניה בשעה שהיא ראויה לזריקת דם אתה אוכל את הבשר ולא משנהרס המזבח.

אמר רב שישת:

בכורים:

הנחה - מעכבת בהן;

קרייה - אין מעכבת בהן.

קמאן?

כי האי תנא:

דתנא:

רבי יוסי אומר שלשה דברים, משום שלשה זקנים:

רבי ישמעאל אומר:

יכול יעלה אדם מעשר שני בזמן הזה בירושלים, ויאכלנו?

ודין הוא:

בכור טעון הבאת מקום, ומעשר שני טעון הבאת מקום;

מה בכור - אינו אלא בפני הבית, אף מעשר - אינו אלא בפני הבית.

מה לבכור, שכן טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח!

בכורים יוכיחו.

מה לבכורים, שכן טעונים הנחה!

תלמוד לומר: "ואכלת לפני ה' אלהיך" 226 וגו' (דברים יד, כג) -

מקיש מעשר לבכור:

מה בכור - אינו אלא לפני הבית;

אף מעשר - אינו אלא לפני הבית.

ואם איתא -

ליפרוד: 'מה לבכורים, שכן טעונין קרייה והנחה!'

אמר רב אשי:

נהי דעיכובא ליכא, מצוה מי ליכא?!

וליא מצוה' וליפרוד!

אלא,

אמר רב אשי:

כיון דאיכא בכורי הגר,

דבעי למימר: **"אשר נשבע ה' לאבותינו" 227** (דברים כו, ג), ולא מצאי אמר -

לא פסיקא ליה.

וליהדר דינא,

ותיתי ב'מה הצד'!

משום דאיכא למיפרד:

מה להצד השוה שבהן - שכן יש בהן צד מזבח.

ומאי קסבר?

אי קסבר: קדושה ראשונה קדשה לשעתה, וקדשה לעתיד לבא -

אפילו בכור נמי!

אי קסבר: קדושה ראשונה קדשה לשעתה, ולא קדשה לעתיד לבא -

אפילו בכור נמי תבעי!

אמר רבינא:

לעולם קסבר: קדשה לשעתה, ולא קדשה לעתיד לבא.

226 ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכון שמו שם מעשר דגנה תירושך ויצהרך ובכרת בקרבן וצאנך למען תלמד ליראה את ה' אלהיך כל הימים.

בדפוסים: ואכלת [שם] לפני ה' אלהיך

227 ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע יהוה לאבותינו לתת לנו

[ה'] - נוסף בדפוסים, על פי הכתוב.

רס"י

וכי דבר הלמד בהיקש - מן הדם.
 חוזר ומלמד - על המעשר בהיקש
 הא קיימא לן בזבחים באיזהו
 מקומן (דף מט:). שאין למדין
 בקדשים למד מן הלמד.
חולין הוא - ובחולין למדין למד מן
 הלמד.
הניחא למאן דאמר כו' - פלוגתא
 היא באיזהו מקומן.

והקא,

בככור שְׁנָרַק דָּמוֹ קוֹדֵם חוֹרְבֵן הַבַּיִת,
 וְחָרַב הַבַּיִת, וְעַדִּין בְּשָׂרוֹ קָיִים.
 וּמְקַשְׁיָן בְּשָׂרוֹ לְדָמוֹ:
 מַה דָּמוֹ - בְּמִזְבֵּחַ, אִף בְּשָׂרוֹ - בְּמִזְבֵּחַ.
 וּמְקַיֵּשׁ מַעֲשֵׂר לְבַכּוֹר.

וכי דבר הלמד בהקיש, חוזר ומלמד בהקיש?!

מעשר דגן - חולין הוא.

יט, ב

הניחא למאן דאמר: 'בתר למד אזלינן';
 אלא למאן דאמר: 'בתר מלמד אזלינן' - מאי איכא למימר?

דס ובשר חדא מילתא היא.

14. יט, ב

רפ"י

רישא במעשר שני טמא - וקאכיל ליה בירושלים בלא פדייה.
ה"ג - והיכן מוזהר על אכילה שלא יאכלנו בטומאה איני יודע תייל לא תוכל וגוי כך היא שנויה בסיפרי וכשקבעוהו כאן לא הספיקו לגומרה עד דאקשי גמרא תומאת הגוף בהדיא כתיב ביה ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ וגוי ומוקמינן לה ביבמות במעשר מדכתיב כי אם רחץ הא רחץ טהור דטבל ועלה אוכל במעשר.

(רבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה - לא פירש יותר מכאן ואילך לשון תלמידו רבי יהודה ברבי נתן).

כך הוא לשון הברייתא - (כלומר) איני יודע להיכן מוזהר לכך תלמוד לומר לא תוכל וגוי והשי"ס לא שביק ליה לאסוקי מילתיה אלא קדים ופריך ומתמה אמאי קאמר איני יודע הא טומאת הגוף בהדיא כתיבא נפש אשר תגע בו כו' לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים ואמרין ביבמות דהאי קרא במעשר שני קאמר דטבל ועלה אוכל כו'.

ולהלן הוא אומר - בבכור בעל מום (שנפדה) בשעריך תאכלנו ולעיל מיניה כתיב כי יהיה בו מום.

אפילו טמא וטהור - דאע"ג דאסור בגיזה ועבודה כדאמרין (בכורות דף טו) בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר תזבח ולא גיזה ואכלת ולא לכלביך בשר ולא חלב אפ"י הכי טמא וטהור אוכלין אותו בקערה אחת דנאכלים בטומאת הגוף ובטומאת עצמן דכיון דטמא אוכל בהן היינו בטומאת הגוף אוכל הטהור וכשהטהור אוכל עמו לאחר שנגע בו היינו טהור אוכל טומאת עצמו שאכל את הטמא.

האי טמא דשראי לך התם - בבכור בעל מום דכתיב ביה בשעריך הכא גבי מעשר לא תוכל והיינו לא תוכל לאכול בשעריך כלומר אי אתה רשאי לאכול מעשר שני בתורת בכור שכתוב בו בשעריך דבעל מום דבכור נאכל בטומאת עצמו ובטומאת הגוף וזה אסור.

ומנלן דבר פדייה הוא - מעשר שני שנטמא דמדקאמר במתניי שלא נפדה מכלל דאי בעי פריק ואפילו בירושלים דאע"ג דמעשר שני טהור אינו נפדה בירושלים דכתיב כי ירחק ממך ונתת בכסף בריחוק מקום אתה פודה ולא בקירוב מקום (קדושין דף נו).

ואין שאת אלא אכילה - והכי קאמר קרא כי ירחק ממך שיהא מעשר טהור חוץ לירושלים או אפילו הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאוכלו שנטמא ונתת בכסף.

"קדשי קדשים חוץ לקלעים, קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה".

תנינא קרא זימנא:

"מעשר שני והקדש שלא נפדו" (מכות ג.)!

אמר רבי יוסי בר הנינא:

סיפא - במעשר שני טהור וגברא טהור,

וקא²²⁸ אכיל חוץ לחומה;

רישא - במעשר שני טמא,

וגברא טמא,

וקא אכיל ליה בירושלים.

ומנא לן דמחייב עליה משום טומאה?

דתניא:

"דבי שמעון אומר:

"לא בערתי ממנו בטמא"²²⁹ (דברים כו, יד) -

בין שאני טמא והוא טהור, בין שאני טהור והוא טמא.

והיכן מוזהר על אכילה - איני יודע."

טומאת הגוף - בהדיא כתיב:

"נפש אשר תגע בו וטמאה עד הערב,

ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים" (ויקרא כב, ו.)!

אלא טומאת עצמו מניין?²³⁰

תלמוד לומר²³¹: **"לא תוכל לאכול בשעריך"**²³² (דברים יב, יז).

ולהלן הוא אומר: "בשעריך תאכלנו, הטמא והטהור"²³³ (דברים טו, כב),

ותניא דבי רבי ישמעאל:

"אפילו טמא וטהור אוכלין בקערה אחת, ואין חוששין".

וקאמר רחמנא:

היאך טמא דשרי לך גבי טהור התם - הך לא תיכול.

["ומעשר שני חוץ לחומה".]

... במעשר שני טמא,

וגברא טמא,

וקא אכיל ליה בירושלים].

ומנא לן דבר פדייה הוא?

דאמר **רבי אלעזר:**

"מנין למעשר שני שנטמא, שפודין אותו אפילו בירושלים?

תלמוד לומר: "כי לא תוכל שאתו"²³⁴ (דברים יד, כד);

ואין "שאת" אלא אכילה,

שנאמר: **"וישא משאת מנת פניו"**²³⁵ (בראשית מג, לד).

²²⁸ כך בב"ח. בדפוס: דקא.

²²⁹ לא אכלתי באני ממנו ולא בערתי ממנו בטמא ולא נתתי ממנו למת שמעתי בקול ה' אלהי עשיתי ככל אשר צויתני

²³⁰ עיין ברש"י ד"ה ה"ג, שזה מן הגמרא ולא מן הברייתא.

²³¹ מוגה על פי המקבילה ביבמות עג: וע"פ הראשונים רשי ועוד. בדפוס: דנתיב

²³² לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנה ותרשף ויצהרה ובכרת בקר וצאנה וכל נדרה אשר תדר ונדבתיה ותרומת ידך

²³³ בשעריך תאכלנו הטמא והטהור יחדו כצ"ב ופא"ל

²³⁴ וכי ירבה ממך הדדך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר והוה אלהיה לשיום שמו שם כי יבקר ה' אלהיך

²³⁵ וישא משאת מנת פניו אלהם ותרב משאת בנימן ממשאת פלם המש ידות וישתו וישקרו עמו

רס"י

15. יט, ב

אפילו בפסיעה אחת - אע"ג דכתיב ירחק דמשמע טובא תייל כי לא תוכל שאתו לנושאו ולהביאו לפניו מן החומה דהכתוב לא תלה הדבר בריחוק אלא בנטילה דכל זמן דאיכא למיעבד אכתי נטילה והבאה לפניו אפילו פסיעה אחת פודה אותו.

לכדרבי אלעזר - למעשר שני שנטמא.

מאי שאתו - שמע מינה לכדרב אסי.

יתיב רב חנינא ורב הושעיא אפיתחא דירושלים - וקא מיבעי להו.

ממלואך - מכל מילוי שלך ומשא של אדם חשיב מלואו דלא תימא ממך מקצתך דכל זמן שרחק מקצתך יהא נפדה אלא כי ירחק ממלואך פדה אבל כשאתה בפנים או משאך בפנים לא רחק המקום ממלואך ושוב לא תפדה אלא ואכלת שם.

בעי רב פפא - הוא מבפנים ונקיט משאו בקניא ארוך מבחוץ.

מהו - כיון דלאו ממש על כתיפו הוא אין זה מלואו והרי הוא כמוטל לארץ ונפדה או דלמא כיון דנקיט ליה משאו קרינא ביה תיקו כן נראה בעיני רבי ועיקר.

אמר²³⁶ רב ביבי, אמר רב אסי:

מנין למעשר שני טהור, שפודין אותו אפילו בפסיעה אחת חוץ לחומה? שנאמר: **"כי לא תוכל שאתו"**²³⁷ (דברים יד, כד).

האי - מבעי ליה לכדרבי אלעזר²³⁸!

אם כן, לימא קרא: 'לא תוכל לאוכלו'; מאי **"שאתו"**?

ואימא, כולו להכי הוא דאתא!

אם כן, לימא קרא: 'לא תוכל ליטלו'; מאי **"שאתו"**?
שמע מינה תרתין.

יתיב רב חנינא ורב הושעיא וקא מבעינא להו:

אפיתחא דירושלים - מהו?

פשיטא: הוא בחוץ ומשאו בפנים - קלטוהו מחיצות.

הוא בפנים ומשאו בחוץ - מהו?

תנא להו ההוא סבא בדבי **רבי שמעון בן יוחי**:

"כי ירחק ממך המקום" (דברים יד, כד) - **ממילואך**.

בעי רב פפא:

נקיט ליה בקניא - מאי?

תיקו.

²³⁶ כך פענחו את ראשי התיבות, ויש שפיענחו רבי ביבי ורבי אסי מארץ ישראל.

²³⁷ וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר יהוה אלהיה לשוים שמו שם כי יבדק ה' אלהיה

²³⁸ כך במסורת הש"ס. בדפוס: אלעזר.

16. יט, ב - כ, א

כ"י

משיראה פני החומה - וחוף לחומה דמתנני היינו דעייליה ואפקיה.
דלא קרינא ביה לפני ה' אלהיך - דלא הכניסו לפנים.
כהן שעלתה בידו תאנה של טבל ואמר תאנה זו תרומתה בעוקצה - בצד זנבה.
מעשר ראשון בצפונה - בצד צפון שלה והוא אוזנה כנגד מזרח וכן מעשר שני בדרומה.
תרומה בעוקציה כו' - דבעי ראשית שיהא שריה ניכרין והלכך בעינן סיוס והאי שרתנן (דמאי פי"ז מ"ד) שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה במקומן פליג אהא דלא בעי ראשית שיהא שריה ניכרין.
והיא שנת מעשר שני - ואותה שנה שניה שראוי ליתן בה מעשר שני.
והוא בירושלים - כשקרא שמות הללו על אותה תאנה.
מעשר עני בגבולין - או שהיא שנת מעשר שלישית ואמר מעשר עני בדרומה ולא אמר מעשר שני והוא אפי' בגבולין.
לוקה אחת - דלא הוציאה מידי טבל בקריאת שם זה וקאכיל מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר וקעבר אלאו דטבל אבל איסור תרומה דקאכיל ליכא דהא כהן הוא ונהי אי הוה אמר תרומת מעשר באמצעיתה הוי מצוי אכיל כולה ולא לקי מידי דהוה תרומת מעשר לכהן והוא כהן ואמעשר ראשון ואמעשר שני לא לקי דהא אף לזרים שרי.
הכי גרסינן - טעמא דמעשר שני בירושלים ומעשר עני בגבולין הא מעשר שני בגבולין לוקה שלש.
דעייליה - לירושלים וקרא עליה שם והדר אפקיה חוץ דחזא מעשר שני פני החומה הלכך לוקה שלש.
אי הכי מאי למימרא - דבשלמא אי אמרת מעשר שני בגבולין לוקה שלש אע"ג דלא חזא פני החומה אשמועינן טובא דחייבין עליו אע"פ שלא ראה פני חומה ואיצטריך למיתניה משום דיוקא דידה הא בגבולין אלא אי אמרת בדעייליה ואפקיה מאי למימרא לא היא איצטריכא ולא דיוקא דידה דהא פשיטא דאפילו כהן לוקה על הטבל וזר על התרומה ועל מעשר שני חוץ לחומה.
דעייליה בטיבלה - להחיא תאנה בירושלים דקלטוהו מחיצות למעשר שני העתיד ליתרם ממנה.
וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין - ודמי כמאן דעייל מעשר שני בעיניה דהוה ליה ראה פני החומה והלכך כי אפקה לוקה עליו וכגון דאפקה נמי בטיבלה.
שנגמרה מלאכתן - למעשר כדמפרש בורעים (מעשרות פי"א מ"ה) מאימתי גמר מלאכתן למעשר בחיטין משימרח הכרי בדילועין משיפקסו כו'.
שיפדה מעשר שני - עדיין יש לו פדייה דכיון דלא נגמרה מלאכתן לא אמרינן כמי שהורמו דמיין וראה פני החומה ואין לו פדייה.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מעשר שני, מאימתי חייבין עליו? משיראה פני החומה.

מאי טעמא?

דאמר קרא: **"לפני ה' אלהיך תאכלנו"**²³⁹ (דברים יב, יח)²⁴⁰ וכתוב **"לא תוכל לאכול בשעריך"**²⁴¹ (דברים יב) - כל היכא דקרינן ביה: **"לפני ה' אלהיך תאכלנו"**, קרינן ביה: **"לא תוכל לאכול בשעריך"**; וכל היכא דלא קרינן ביה: **"לפני ה' אלהיך תאכלנו"**, לא קרינן ביה: **"לא תוכל לאכול בשעריך"**.

מיתיבי:

"רבי יוסי אומר:

כהן שעלתה בידו תאנה של טבל,

אמר:

'תאנה זו:

תרומתה - בעוקצה,

מעשר ראשון - בצפונה,

ומעשר שני - לדרומה,

והיא שנת מעשר שני, והוא בירושלים,

או מעשר עני, והוא בגבולין -

אכלה -^א **לוקה אחת.**

כ, א

וזר שאכלה - לוקה שתים;

שאילו בתחלה אכלה - אינו לוקה אלא אחת."

טעמא - דאייתיה בירושלים;

הא בגבולין - לוקה שלש,

ואף²⁴² על גב דלאו רואה פני חומה!

דעייליה ואפקה.²⁴³

אי הכי, מאי למימרא?

הכא במאי עסקינן:

כגון דעייליה בטיבלה.²⁴⁴

וקסבר: מתנות שלא הורמו - כמי שהורמו דמיין.

וסבר רבי יוסי: מתנות שלא הורמו - כמי שהורמו דמיין!

והתניא:

"רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי יוסי:

לא נחלקו בית שמאי ובית הלל

על פירות שלא נגמרה מלאכתן, ועברו בירושלים -

שיפדה מעשר שני שלהן, ויאכל בכל מקום.

ועל מה נחלקו:

על פירות שנגמרה מלאכתן, ועברו בירושלים -

שבית שמאי אומרים:

²³⁹ כי אם לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו אתה ובנה ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך ושמתה לפני ה' אלהיך בכל משלח ידך

²⁴⁰ כך מתוקן בדפוסים, על פי הכתוב. בדפוס: **"לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה"** (דברים טו).

²⁴¹ כך מתוקן בדפוסים, על פי הכתוב. בדפוס: **"כי לא תוכל לאכול בשעריך"**.

²⁴² כך בב"ח. בדפוס: דאף.

²⁴³ כך בב"ח. בדפוס: דעיילי ואפקי.

²⁴⁴ כך בב"ח. בדפוס: דעייליהו בטיבליהו.

רַס"י

יחזיר מעשר שני ויאכל בירושלים
- דקסברי בית שמאי כמי שהורמו דמיין.

יפדה ויאכל בכל מקום - מדמתני רבי יוסי אליבא דבית הלל יפדה ש"מ דהכי סבירא ליה דבית שמאי במקום בית הלל אינה מְשַׁנָּה ומדקאמר יפדה ש"מ דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין ולא ראה פני החומה ויש לו פדייה ואי ס"ד כו'.

רבינא אמר - הא דדייקינן לעיל הא בגבולין לוקה שלש וקא בעית מאי למימרא איצטריך כגון דנקיט ליה בקניא וקא משמע לן דכמאן דראה פני החומה דמי ולוקה משום לא תוכל אי הדר ארחקיה ואכליה ותפשוט מינה בעיא דרב פפא דבעא לעיל.

יחזיר מעשר שני שלהם, ויאכל בירושלים;

ובית הלל אומרים:

יפדה ויאכל בכל מקום."

ואי סלקא דעתך: מתנות שלא הורמו - כמי שהורמו דמיין, הא קלטהו מחיצות!

אמר רבה:

מחיצה לאכול - דאורייתא,

מחיצה לקלוט - דרבנן;

וכי גזור רבנן - כי איתיה בעיניה,

בטבליה - לא גזור רבנן.

רבינא אמר:

כגון דנקיט ליה בקניא;

ותפשוט בעיא דרב פפא.

17. כ, א

כ"י

מתני'.

הקורח קרחה בראשו - על המת כדמפרש בגמרא.
והמקיף פאת ראשו - משום דבעי למימר הי נינהו פאתי ראשו נקיט ליה.
שרט - עושה חבורה בעצמו משום צער מתו.
השורט שריטה אחת על המת חייב - הכא לאו דוקא נקט שריטה אחת אלא משום דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה נמי הכא וכמדומה דלא גרסינן ליה.
שריטה אחת על ה' מתיים או ה' שריטות על מת אחד - בגמרא מרבי ליה דחייב על כל אחת ואחת.

חייב על הראש - על הקפת הראש חייב שתי מלקיות דשתי פאות יש לו לראש שהראש כשתי חתיכות מקום השיער חתיכה אחת ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו מקום שלועזין טנפלי"א ושם נקרא פאה ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים ונמצא שיש לו שתי פאות צידעא מכאן וצידעא מכאן וחייב עליהן שתיים אפילו נטלן בבת אחת בשתי ידי ובעי"ג דחד התראה קא מתרה ליה אל תקיף דזיל הכא פאה איכא וזיל הכא פאה איכא כדאמר לקמן גבי קרחה וגבי שריטה דמיייתין דחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שרט ושרט ונהי דהכא לא צריך לאתויי מקרא דמסתמא כי היכי דאמרינן ושרט לחייב על כל שרט ושרט ה"נ אמרינן פאת לחייב על כל פאה ופאה דהא לאו מיתורא דקרא שמעינן ליה כולי האי כ"ש וגימגום כדאמרינן לקמן דסכינהו לחמש אצבעתיה נשא דאע"ג דליכא אלא חדא התראה מחייבין ליה חמש.

שתיים מכאן - חמש פאות יש לו לזקן אחד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבוטל לחוף ששם מתחלת הזקן וכל מה שלמעלה עד הצידעא בכלל פאת הראש היא ושתי השיבולות כל אחד מהן לסוף הלחי ונקרא פאה ואחת מלמטה שיער שבין השיבולת באמצע הסנטר שלועזין מנטיין.
ואינו חייב עד שיטלנו בתער - תנא קמא קאמר לה רבי אליעזר פליג עליה. גמ'.

הכי גרסינן לא יקרחו קרחה יכול אפילו קרח כו' תלמוד לומר קרחה - דקרא יתירא הוא.
בראשם מה תלמוד לומר - לאו דוקא קאמר ליה דהא ודאי איצטרך משום דהוה אמנא קרחה כל דהו אלא מידרש קא דריש ליה בראשם משמע כל הראש שלפי שאמר כו'.
ולא תתגודדו - בישראל כתיב ולא יקרחו בכהנים.

בין העינים - בראש סמוך לפדחת.
ואין לי - דחייב על כל הראש אלא כהנים דההוא בכהנים כתיב.

ה"ג אלא בחדא התראה - ולא גרסינן בבת אחת אלא דאתרו ביה חדא התראה ואתא איהו וקרח בזה אחר זה מי מיחייב והתנן כו' אינו חייב אלא אחת הואיל ולא אתרו בו אלא חדא התראה ואע"ג דשתייתו בזה אחר זה היא דשתייה בבת אחת כל היום ליכא. אל **תשתה אל תשתה** - מתרין בו לכל שתייה ושתייה.

נשא - פירוש סם שמשיר את השיער והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו.

ואותבינהו בבת אחת - בה' מקומות דהוה להו ה' קריחות ובחדא התראה דכיון דבבת אחת קא עביד מאי חזית דחיללא התראה אהאי אצבע טפי מהאי והתראת ספק לא מיחשבא דהתראה אכולהו אצבעות שדיא ומנחא ולא לתר מתברר לו אם חושש להתראתו או לא.

משנה

הקורח קרחה בראשו, והמקיף פאת ראשו, והמשחית פאת זקנו, והשורט שריטה אחת על המת - חייב.

שרט שריטה אחת על חמשה מתיים, או חמש שריטות על מת אחד - חייב על כל אחת ואחת.

על הראש - שתיים: אחת מכאן ואחת מכאן. על הדקן: שתיים מכאן, ושתיים מכאן ואחת מלמטה.

רבי אליעזר אומר:

אם ניטלו²⁴⁵ נולן באחת - אינו חייב אלא אחת.

ואינו חייב, עד שישלנו בתער.

רבי אליעזר אומר:

אפילו לקטו במלקט או ברהיטני - חייב.

גמרא

תנו רבנן:

"לא יקרחו"²⁴⁶ (ויקרא כא, ה) -

יכול אפילו קרח ארבע וחמש קריחות, לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד לומר: "קרחה" - לחייב על כל קרחה וקרחה.

"בראשם" - מה תלמוד לומר?

לפי שאמר: "לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת"²⁴⁷ (דברים יד, א), ונקרא פאה ואחת מלמטה שיער שבין השיבולת באמצע הסנטר שלועזין מנטיין.

יכול, לא יהא חייב אלא על בין העינים בלבד? מנין לרבות כל הראש? תלמוד לומר: "בראשם" - לרבות כל הראש.

ואין לי אלא בכהנים, שריבה בהן הכתוב מצות יתירות; ישאל מנין? נאמר כאן: "קרחה" (דברים יד, א), ונאמר להלן: "קרחה" (ויקרא כא, ה);

מה להלן - חייב על כל קרחה וקרחה, וחייב על הראש בבין העינים, אף כאן - חייב על כל קרחה וקרחה, וחייב על הראש בבין העינים.

ומה להלן - על מת,

אף כאן - על מת."

הני **"ארבע וחמש קריחות"** - היכי דמי?

אלימא בזה אחר זה, ובחמש התראות - פשיטא!

אלא בחדא התראה -

מי מחייב?!

והתנן:

"נזיר שהיה שותה יין כל היום - אינו חייב אלא אחת;

אמרו לו: 'אל תשתה', 'אל תשתה', והוא שותה -

חייב על כל אחת ואחת" (מכות כא.)!

לא, צריכא;

דסך חמש אצבעותיו נשא, ואותבינהו בבת אחת;

דהויא ליה התראה לכל חדא וחדא.

²⁴⁵ להלן בגמרא (כ"א א) : נטלן.

²⁴⁶ לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא וגלחו ובבשמים לא ישרטו שרטה

²⁴⁷ פנים אתם לה' אלהיכם לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת

רפ"י

שיראה מראשו - שיראה מבשר הראש ערום.
אמר רב יהודה בר חביבא פליגי בה תלתא תנאי - איכא דמפיק שתי שערות ומעייל כעדשה.
וסימנך - דלא תימא מפיק כגריס ומעייל כעדשה משנה זו בהרת כגריס ומחיה כעדשה דהכא נמי בשעורי קרחה איכא כגריס וכעדשה ומהשתא ידעינן דלא אפיקנא אלא שתי שערות דיראה מראשו לא הוו צריכים לאפוקי דשוה הוא לדברי כולם דאין זה שיעור קצוב.

18. כ, ב

וכמה שיעור קרחה?

רב הונא אומר:

כדי שיראה מראשו.

רבי יוחנן אומר משום רבי אלעזר ברבי שמעון: כגריס.

כתנאי:

"כמה שיעור קרחה?

כגריס;

אחרים אומרים:

כדי שיראה מראשו".

אמר רב יהודה בר חביבא:

פליגי בה תלתא תנאי:

חד אומר: כגריס,

וחד אומר: כדי שיראה מראשו,

וחד אומר: כשתי שערות.

ואיכא דמפיק שתי שערות, ומעייל בכעדשה.

וסימנך:

בהרת - כגריס,

ומחיה - בכעדשה.

19. כ, ב

רש"י

הכי גרסינן - תנא הנוטל מלא פי הזוג בשבת ולא גרסינן תניא.
 פי הזוג - חודן של מספרים.
 אימא וכן לקרחה שתים - ולפרושי אתא.
 במלקט - שערות לבנות מתוך שחורות דכיון דאדם מקפיד על שער לבן אחד שבין שערותיו שחורות כדי שלא יראה זקן אמרינן דכשהוא מלקט אותו מבין השחורות מלאכה חשובה היא לו וחייב משום גוזז כיון דחייש לגזיזה זו, שחורות מתוך לבנות לא גרסינן.
 אף בחול אסור - שמתנאה עצמו בנויי אשה.

תנא:

"הנוטל מלא פי הזוג בשבת - חייב".

וכמה מלא פי הזוג?

אמר רב יהודה: שתים.

והתניא:

"לקרחה - שתים!"

אימא: 'וכן לקרחה - שתים'.

תניא נמי הכי:

"הנוטל מלא פי הזוג בשבת - חייב.

וכמה מלא פי הזוג?

שתים;

רבי אליעזר אומר: אחת.

ומודים חכמים לרבי אליעזר

במלקט לבנות מתוך שחורות, אפילו אחת, שהוא חייב.

ודבר זה - אפילו בחול אסור,

משום שנאמר: "לא ילבש גבר שמלת אשה"²⁴⁸ (דברים כב, ה).

²⁴⁸ לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה מי תועבת ה' אלהיה כל עשה אלה

20. כ, ב

רָפ"י

ואיזהו סוף ראשו - באיזה ענין יהא מקיף סוף הראש שיהא חייב בבל תקיפו.

המשהו צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו - אחורי אזנו אין שיער כלום וכך במצחו אין שיער כלום אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער ואם הוא משהו ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש.

דאכיל תמרי בארבילא - האוכל תמרים בכברה יהא לוקה בתמיה כלומר ניקף מה פשע שהוא לוקה לאו שאין בו מעשה הוי ולא לילקי.

דאמר לך מני - השואל לך כמאן קאמרת ניקף לוקה אימא ליה רבי יהודה היא דאמר לעיל /מכות/ (דף ד : טז) לאו שאין בו מעשה לוקין והיינו לאו שאין בו מעשה דניקף הוא דקא עבר אלאו דלא תקיפו דשמעינן לקרא הכי לא תקיפו לא תניחו להקיף דמניח להקיף כמקיף א"י מדאפקיה בלשון רבים דכתיב לא תקיפו משמע דאתרי קא מזהר רחמנא ניקף ומקיף.

רבא אמר - לא צריכת לאוקומי כרבי יהודה הך ברייתא דתני תנא קמיה דרב חסדא דקיימא במקיף את עצמו וקמ"ל דחייב תרתי משום מקיף ומשום ניקף דסד"א לא לילקי אלא חדא קמ"ל.

ודברי הכל - דלא צריך לתרוצי רבי יהודה היא.

מסייע - מזמין השערות למקיף.

"והמקיף פאת ראשו - חייב".

תנו רבנן:

"פאת ראשו - סוף ראשו;

ואיזהו "סוף ראשו"?

זה המשהו צדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו".

תני תנא קמיה דרב חסדא:

"אחד המקיף ואחד הניקף - לוקה".

אמר ליה:

מאן דאכיל תמרי בארבילא - לקי?!

דאמר לך מני - רבי יהודה היא,

דאמר: לאו שאין בו מעשה - לוקין עליו.

רבא אומר:

במקיף לעצמו, ודברי הכל.

רב אשי אומר:

במסייע, ודברי הכל.

רש"י

שיבולת זקן - כולהו חמש פאות
דקא חשיב במתניתין בכלל שיבולת
הס.

21. כ, ב

"והמשחית פאת זקנו".

תנו רבנן:

"פאת זקנו - סוף זקנו;

ואיזהו "סוף זקנו"?

- שבולת זקנו".

22. כ, ב

רפ"י

ת"ל ושרט - דמצוי למיכתב לנפש לא תשרטו במקום ושרט לנפש לא תתנו לשון אחר ת"ל ושרט מריבויא דווי"ו.
רבי יוסי אומר כו' - רבי יוסי מוסיף חיובי.
הא אפיקתיה לביתו שנפל - והא ודאי רבי יוסי לא פליג בההיא דהיאך יהא מוציא הפסוק מידי פשוטו.
קסבר רבי יוסי שריטה וגדידה אחת היא - דתרווייהו בין ביד בין בכלי וכתביב בגדידה למת לא תתגודדו ולא תשימו קרחה וגו'.
המשרט בכלי חייב - הא ודאי פשיטא לכולי עלמא דעיקר גדידה משמע בכלי ועיקר שריטה משמע ביד וקאמר שמואל המשרט בכלי על המת חייב ולא קאמר המגדד בכלי לאשמועינן דשם שריטה שייך בכלי והעושה חבורה בעצמו בכלי על המת חייב שני לאוין משום משרט ומשום מגדד דגדידה ושריטה אחת היא דתרווייהו בין ביד בין בכלי.
מיתיבי גדידה ושריטה אחת היא - כלומר בין שריטה בין גדידה ענין חבורה הם ושניהם על מת אלא שריטה ביד גדידה בכלי וקשיא לשמואל דאמר תרווייהו בין ביד בין בכלי דמדקאמר המשרט בכלי ולא קאמר המגדד בכלי מכלל דשריטה שייכא בכלי כגדידה.
על המת בין ביד בין בכלי חייב - דשריטה וגדידה כתיב דתרווייהו אסרינהו רחמנא.
על עבודת כוכבים - דיש עבודת כוכבים שעובדין אותה בכך שעושין בבשרם חבורות ופצעות.
ביד חייב - דדרך עבודתה בכך ואפי' עבודת כוכבים שאין עבודתה בכך חייב דעבודה גמורה היא ביד.
והא איפכא כתיב - דבכלי דרך עבודה הוא לעבודת כוכבים דכתיב ויתגודדו כמשפטם עשו גדידה דרך שהיו רגילין לעשות בחברות וברמחים אלמא דרך עבודה בכלי.

"והמשרט שריטה אחת - חייב".

תגו רבנן:

"וְשָׂרֵט" 249 (ויקרא יט, כח) -

יכול, אפילו שרט על ביתו שנפל,

ועל ספינתו שטבעה בים?

תלמוד לומר: "לְנֶפֶשׁ" (ויקרא יט, כח) -

אינו חייב, אלא על המת בלבד.

ומנין למשרט חמש שריטות על מת אחד, שהוא חייב על כל אחת ואחת?

תלמוד לומר "וְשָׂרֵט" -

לחייב על כל שריטה ושריטה.

רבי יוסי אומר:

מנין למשרט שריטה אחת על חמשה מתים, שהוא חייב על כל אחד ואחד? 250

תלמוד לומר: "לְנֶפֶשׁ" -

לחייב על כל נפש ונפש.

והא אפיקתיה לביתו שנפל ולספינתו שטבעה בים!

קסבר רבי יוסי:

כא, א

שריטה וגדידה - אחת היא;

וכתיב התם: "לְמֵת".

אמר שמואל:

המשרט בכלי - חייב.

מיתיבי:

"שריטה וגדידה אחת היא, אלא ששריטה ביד וגדידה בכלי!"

הוא דאמר, כרבי יוסי.

249 וְשָׂרֵט לְנֶפֶשׁ לא תתנו בבשרכם וכתבת קצקע לא תתנו בכם אני ה'

250 כך בב"ח. בדפוס: אַחַת וְאַחַת.

23. כא, א

תני תנא קמיה דרבי יוחנן:
 "על מת - בין ביד בין בכלי חייב;
 על עבודה זרה²⁵¹ - ביד חייב, בכלי פטור".

והא איפכא פתיב:
 "ויתגדדו כמשפטם בחרבות ובקמחים"²⁵² (מלכים א' יח, כח)!

אלא אימא:
 ביד - פטור,
 בכלי - חייב.

²⁵¹ כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: עבודת נוכחים.
²⁵² ויקראו בקול גדול ויתגדדו כמשפטם בחרבות ובקמחים עד שפק דם עליהם

רס"י

בי פירקי דרישא - מקום הפרקים שמתחברים שם פירקי העצמות והיינו בצדעים, פרק יונטי"ר.
בי פירקי דדיקנא - פרק ראשון של זקן היינו תחת האוזן מקום שלחי התחתון יוצא משם ושם נקרא פאה בחודו של לחי שבולט לחוץ ושתי השבולת שבסנטר מקום חבור שני הלחיים יש עצם קטן שמחבר הלחיים יחד שמכאן ומכאן נקרא פאה שכל אחד מהן לסוף הלחי הרי שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין ב' השבולת שבסנטר ופרק הוא בפני עצמו.

24. כא, א

"וְחַיֵּיב עַל הָרֹאשׁ..."

מַחֲוֵי רֵב שִׁשֶּׁת:
 בֵּין פִּירְקֵי דְרִישָׁא²⁵³.

"וְעַל הַזָּקוֹן: שְׁתֵּימִם מְכָאן, וְשְׁתֵּימִם מְכָאן וְאַחַת מִלְמַטָּה."

מַחֲוֵי רֵב שִׁשֶּׁת:
 בֵּין פִּירְקֵי דְדִיקְנָא²⁵⁴.

**רְבִי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר:
 אִם נִטְלָן בּוֹלָן בְּאַחַת - אֵינוֹ חַיֵּיב אֶלָּא אַחַת."**

קִסְבֵּר: חַד לָאוּ הוּא.

²⁵³ כך בב"ח. בדפוס: רישא.

²⁵⁴ כך בב"ח. בדפוס: דיקנא.

25. כא, א

רפ"י

ופאת זקנם לא יגלחו - גבי כהנים כתיב ולא תשחית את פאת זקנך בישראל כתיב וילפינן להו בגי"ש האי מהאי דפאה פאה והכי אמריי בהדיא בפרק קמא דקדושין (דף לה:): גי"ש דפאה פאה להכי הוא דאתא דתניא לא יגלחו כו'.
ת"ל לא תשחית - ומספרים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער.
גילוח שיש בו השחתה - דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו ומספרים מגלחין ואין משחיתים.
אי גמיר גזירה שוה - ההיא גזירה שוה דפאה פאה קאמר ובמסכת קדושין היא (שם /דף ל"ה/).
מספרים מנא ליה - דמותר לגלח בהם דלא קאסרי אלא מלקט ורהיטני שיש בהן השחתה.
גילוח עבדי - השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מיקרי דדרך לגלח בהן.

"ואינו חייב, עד שיטלנו בתער".

תנו רבנן:

"ופאת זקנם לא יגלחו"²⁵⁵ (ויקרא כא, ה) -

יכול, אפילו גלחו במספרים יהא חייב?

תלמוד לומר: "לא תשחית"²⁵⁶ (ויקרא יט, כז).

אי "לא תשחית" -

יכול, אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב?

תלמוד לומר: "לא יגלחו" (ויקרא כא, ה).

הא ביצד?

גילוח שיש בו השחתה; הוי אומר: זה תער.

"רבי אליעזר אומר:

אפילו לקטו במלקט ורהיטני - חייב"²⁵⁷.

מה נפשך:

אי גמיר גזירה שוה - ליבעי תער!

אי לא גמיר גזירה שוה - מספרים נמי!

²⁵⁸ לעולם, גמיר גזירה שוה;

וקסבר: הני נמי - גילוח עבדי.

²⁵⁵ לא יקרוה קרוהה פראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת

²⁵⁶ לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך

²⁵⁷ כך מתוקן בדפוסים. בדפוס: יהא חייב.

²⁵⁸ כך במהרש"ל. בדפוס: לא, לעולם.

26. כא, א

רס"י

מתני'.
כתובת קעקע - כותב תחלה על
 בשרו בסם או בסיקרא ואח"כ
 מקעקע הבשר במחט או בסכין
 ונכנס הצבע בין העור לבשר ונראה
 בו כל הימים קעקע פויינטוורייר
 ואסור לכתוב שום כתיבה בעולם
 על בשרו בענין זה שכך גזירת
 הכתוב.
את השם - מפרש בנמרא דשם
 עבודת כוכבים קאמר.

גמ'.
עד שיכתוב אני ה' ממש - על
 תיבות הללו אני ה' אתה מחייבו
 משום כתובת קעקע.
וכתובת קעקע לא תתנו בכם - שום
 כתובת קעקע לא יעשו לפני שאני
 ה' ואסורין אתם לכתוב שם אחר
 על בשרכם אלמא עיקר חיובא
 משום שם עבודת כוכבים הוא
 ומיהו אסור לכתוב שום כתיבה
 בעולם אפי' לר"ש אלא דחיוב
 מלקות ליכא.

משנה

הכותב כתובת קעקע.
כתב ולא קעקע, קעקע ולא כתב - אינו חייב,
עד שיכתוב ויקעקע;
בדיו²⁵⁹ ובכחול, ובכל דבר שהוא רושם.

רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר:
אינו חייב, עד שיכתוב שם את השם;
שנאמר: "וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם, אֲנִי ה'"²⁶⁰ (ויקרא יט, כח).

גמרא

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:
עד דיקתוב 'אני ה' מפוש?

אמר ליה:

לא;

כדתני בר קפרא:

"אינו חייב, עד שיכתוב שם עבודה זרה;²⁶¹

שנאמר: "וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם, אֲנִי ה'" (ויקרא יט, כח) -
"אני ה'" - ולא אחר."

²⁵⁹ כך במסורת הש"ס. בדפוס: בדיו.

²⁶⁰ ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה'

²⁶¹ כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: עבודת נוכבים.

27. כֹּא, א

כ"י

אפר מקלה - דוקא קאמר לפי שקשה היא ומקעקעת מקום המכה והרושם נראה שם אחר זמן אבל עפר בעלמא לא.

שפוד - בפי' אין צדין (ביצה דף כח:) שפוד שצלו בו בשר אסור לטלטלו אי"ר מלכיו אי"ר אדא ושומטו ומניחו בקרן זזית והיינו שמעתתא דעילויה מילתא דאמורא אמרה.

שפחות - משנה היא בפי' אע"פ (כתובות דף נט:) רבי אליעזר אומר אפי' הכניסה לו מאה וכו' אמר רב מלכיו אי"ר אדא הלכה כרבי אליעזר (שם/כתובות/ סא:) והיינו משנה דאמתני' קאי ולא קאמר מילתא באפי' נפשה.

גומות - בנדה בבא סימן (דף נב) רבי חלבו אמר רב הונא שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה גומות אע"פ שאין בו שערות.

בלורית - בפרק אין מעמידין בע"ז (דף כט) ת"ר עובד כוכבים המסתפר מישראל כו' וכמה אמר רב מלכיו אמר רב אדא שלש אצבעות לכל רוח והיינו מתניתא.

אפר מקלה - הכא ושמעתיא היא דלאו אמתני' קאי אלא מילתא באנפי נפשה קאמר אסור לו לאדם כו'.

גבינה - נמי באין מעמידין דקתני במשנה וגבינות בית אונייקי ובעי בגמרא מ"ט אמר רב מלכיא אמר רב אדא מפני שמחליקין כו' והיינו משנה דאמתני' קאי.

מתני' ומתנית' - רב פפא אסימנא דרב מלכיו קאי לגרועי מיניה שפחות דכולהו מתני' רב מלכיא אמרינהו כלומר משנה דשפחות דאוקמת כרב מלכיו רב מלכיא אמרה ומתניתא דקאמר לאו דוקא אלא דבסימנא דרב מלכיו ליכא מתני' ושמעתיא רב מלכיו ומה שנשאר מן השמעותות בסימנו של רב מלכיו דהיינו שפוד וגומות רב מלכיו אמרינהו והיינו דקאמר איכא בינייהו שפחות ולא קאמר שפחות ואפר מקלה אלא שפחות גרידא מגרעינן ודרב מלכיו כדקאי קאי.

מתניתא מלכתא - משניות וברייתות עיקר הן והיינו סימן מי ששמו דומה לנקבה מוקמינן כולהו מתניתא דהו נמי לשון נקבה אליביה והיינו רב מלכיא ששמו דומה לנקבה ומשמעותו של שם נמי משמע לשון מלכות והיינו משניות וברייתות שהן עיקר ולא שמעותות ואית דמפרש איכא בינייהו שפחות ומקלה משמע שפחות ושכנגדה כד לשון ח"ה.

ריבדא - מכה.
כוסילתא - כלי שמכה בו בלע"ז פליימא.

אמר רב מלכיא, אמר רב אדא בר אהבה: אסור לו לאדם שייתן אפר מקלה על גבי מכתו, מפני שגראית ככתובת קעקע.

אמר רב נחמן בריה דרב איקא: 'שפוד', 'שפחות' ו'גומות' - רב מלכיו; 'בלורית', 'אפר מקלה' ו'גבינה' - רב מלכיא.

רב פפא אמר:
מתניתין ומתניתא - רב מלכיא;
שמעותתא - רב מלכיו.
וסימניך: מתניתא - מלכתא.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו: שפחות.

רב ביבי בר אביי קפיד אפילו אריבדא דכוסילתא.

רב אשי אמר:
כל מקום שיש שם מכה - מכתו מוכחת²⁶² עליו.

28. כא, א

רס"י

משנה

נזיר שהיה שותה יין כל היום - אין חייב אלא אחת;
 אמרו לו: 'אל תשתה', 'אל תשתה', והוא שותה - חייב על כל אחת ואחת.
 היה מטמא למתים כל היום - אינו חייב אלא אחת;
 אמרו לו: 'אל תטמא', 'אל תטמא', והוא מטמא - חייב על כל אחת ואחת.
 היה מגלח כל היום - אינו חייב אלא אחת;
 אמרו לו: 'אל תגלח', 'אל תגלח', והוא מגלח - חייב על כל אחת ואחת.
 היה לבוש בכלאים כל היום - אינו חייב אלא אחת;
 אמרו לו: 'אל תלבש', 'אל תלבש', והוא פושט ולבוש - חייב על כל אחת ואחת.

מתני'.
 היה לבוש כלאים - אחד מן השוק ולא נזיר.
 יש חורש תלם אחד - יש עובר בלא תחרוש בשור ובחמור ונלקטים עליו איסורים הרבה עם אותו לאו בלבד ובהא לא קא עסיק שיהא חורש בכמה שוורים וכמה חמורים והרי נלקטים איסורין הרבה עליו דלכל הפחות קאמר ואלאו דכלאים קאי ללקוט עליו כל איסורין שהוא יכול.
 והו מוקדשין - בגמ' מוקי ליה בבכור בכור שור ופטר חמור וקעבר בהן משום לא תעבוד בבכור שורך ואלבא דרבי יהודה דאמר בפ"ק דבכורות (דף ט:): פטר חמור אסור בהנאה דבכלל לא תעבוד הוא ואע"ג דבקרא כתיב בכור שורך איהו דריש לי בכור שורך למעוטי שותפות ולא למעוטי פטר חמור אי נמי מתני' כמאן דממעט פטר חמור מהכא שור וחמור דקתני במתני' לאו דוקא דשור ושה קאמר והאי דנקט חמור משום לישנא דקרא דגבי כלאים כתיב שור וחמור והוא הדין לכל שני מינין ומשום הנאה דמיתהני מהקדש והוה ליה הזיד במעילה לא לקי דבכור לאו בר מעילה הוא דהא ממון כהן הוא דאין מעילה אלא בקדשי גבוה דמקדשי ה' כתיב ואין מעילה בבכור אלא בנהנה מן האימורים אחר זריקת דמים דהנהו לגבוה נינהו והוא הדין לכל קדשים קלים ובקדשי קדשים יש בהן מעילה לפני זריקת דמים דלגבוה נינהו אבל משנורק הדם זכו בהו כהנים משולחן גבוה והוה ליה ממון כהן ואין בו מעילה וכן מוכח בר"ה (דף כח) בשופר של עולה לא יתקע ואם תקע יצא בשופר של שלמים לא יתקע ואם תקע לא יצא מאי טעמא עולה דבת מעילה היא כיון דמעל בה נפקא לחולין שלמים דלאו בני מעילה נינהו לא נפקי לחולין והכי נמי מוכח במס' מעילה ובכמה דוכתי.
 וכלאים בכרם - דמכסי בהדי דאזיל ומחפה בזורע.
 שביעית - נמי משום זורע בשביעית.
 ויום טוב - דקעביד חרישה ביו"ט.
 כהן - והוא נזיר והולך במקום טומאה אחר מחרשתו דאיכא חד לאו משום כהן לנפש לא יטמא בעמיו וחד משום נזיר על כל נפשות מת לא יבוא.
 אינו השם - אינו לאו זה נלקט עליו משום חרישה אלא משום לבישה.
 אף נזיר - נזיר וכהן קאמר ולא דייק.
 אינו השם - אין לאו שלו בא עליו משום חרישה אלא משום כניסה שנכנס למקום טומאה.

כא,ב יש חורש תלם אחד, וחייב עליו משום שמונה לאוין:

החורש בשור וחמור,
 והו מוקדשין,
 וכלאים בכרם,
 ובשביעית,
 ויום טוב,
 וכנה ונזיר בבית הטומאה.
 חנניא בן חנינאי אומר:
 אף הלוּבוש כלאים.
 אמרו לו: אינו השם.
 אמר להם: אף הנזיר, לא הוא השם.

גמרא

אמר רב ביבי אמר רב אסי:
 לא פושט ולבוש ממש,
 אלא אפילו מכניס ומוציא בית יד אונקלי שלו²⁶³.
 מחו רב אחא בר רב איקא:
 עיולי ואפוקי.
 רב אשי אומר:
 אפילו לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש - חייב.

גמ'.
 אפילו מכניס ומוציא בית יד אונקלי שלו - מכניס ומוציא ידו בבית יד חלוקו דמי כפושט ולבוש.
 עיולי ואפוקי - ממש.

²⁶³ כך במסורת הש"ס. בדפוס:

אמר רב ביבי, אמר רבי יוסי:
 פושט ולבוש - לובש ממש,

או אפילו מכניס ומוציא בית יד אונקלי שלו?

רַש"י

29. כַּא, ב

בחבורה - נראה לי יום אסיפה או יום וועד היה להם שקורין חבורה.

דלאי - הגבהתי.

מי משכחת מרגניתא - דאי לאו דאמרי לך הוי אמרת חורש דמחייב בכלאים לאו משום זורע אלא משום (מקום) מקיים דשביק ולא עקר להו.

אי לאו דקלסך גברא רבה - רבי ינאי הוה מוקימנא מתניתא דמחייבא חורש בכלאים דמשום מקיים הוא וכרבי עקיבא ומאן דאית ליה מקיים בכלאים פטור פטור נמי במחפה אבל רבי ינאי קלסך והודה לך דמחפה משום זורע מיחייב לכולי עלמא דמדקאמר רבי ינאי המחפה בכלאים לוקה ולא קאמר מקיים בכלאים לוקה ש"מ דעדיף ליה מחפה ממקיים דמחפה כזורע חשיב ליה וחייב לכולי עלמא וכי אמרת ליה לא משנתנו היא הודה לדברך שיפה אמרת ואי לאו דקלסך הוה אמינא טעם דמתניתין משום מקיים דמקיים בכלאים לוקה לרבי עקיבא וכן בשביעית משום חורש מחייב ליה תנא דמתניתין ומאן דפטר במקיים פטר נמי במחפה.

מאי רבי עקיבא דתניא המנכש והמחפה - ולא גרסינן דתנן דברייתא היא ולא משנה.

המנכש והמחפה בכלאים לוקה רבי עקיבא אומר אף המקיים - כולה רבי עקיבא קאמר לה המנכש והמחפה בכלאים לוקה דמקיים הוא שר"ע כו' והכי משני ליה במועד קטן ורבנן דפליגי עליה דרבי עקיבא סבירא להו מחפה אינו לוקה דמאן דפטר במקיים פטר במחפה והמנכש עוקר עשבים רעים כדי שיגדלו האחרים יותר לוקה דחשיב כזורע כלאים.

בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים - ושמעין ליה הכי כלאים שדך לא דעקרין ליה מפשטיה לדרשא דהוה מצי למיכתב בהמתך כלאים לא תרביע ומדסמך כלאים לשדה שמע מינה להכי הוא דאתא.

"יש חורש תלם וחיוב עליו משום שמונה לאוין"

...
ובלאים בברם".

אמר רבי ינאי:

בחבורה נמנו וגמרו:
החופה בכלאים - לוקה.

אמר ליה²⁶⁴ רבי יוחנן:

לאו משנתנו היא זו?!

"יש חורש תלם אחד, וחיוב עליו משום שמונה לאוין:

החורש בשור ובחמור, והן מוקדשין, ובלאים בברם".

האי חורש, דמחייב משום כלאים, היכי משכחת לה?

לאו דמיכסי בהדיה דאזיל!

אמר ליה:

אי לאו דדלאי לך חספא, מי משכחת מרגניתא תותה?!

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן:

אי לאו דקילסך גברא רבה,

הוה אמינא:

מתניתין מני - רבי עקיבא היא,

דאמר: המקיים כלאים - לוקה.

מאי רבי עקיבא?

דתניא:

"המנכש והמחפה בכלאים - לוקה;

רבי עקיבא אומר: אף המקיים".

מאי טעמא דרבי עקיבא?

דתניא:

"שדך לא תזרע כלאים"²⁶⁵ (ויקרא יט, ט) -

איזו לי אלא זורע; מקיים מנין?

תלמוד לומר: "כלאים, שדך לא"²⁶⁶.

²⁶⁴ כך במסורת הש"ס. בדפוס: לָהּ.

²⁶⁵ את חקתי תשמדו בהמתך לא תרביע כלאים שדך לא תזרע כלאים שעטנו לא יעלה עליך

²⁶⁶ כך מתוקן בדפוסים. U19 TD: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים".

30. כא, ב

רפ"י

ולילקי נמי משום זורע - דהא נמוג
 וגמרו דמחפה זורע הוא כדאמרן.
ואין חילוק מלאכות ביום טוב - אם
 עשה שתיים ושלש מלאכות בהעלם
 אחד או עשה מלאכה שיש בה
 שתיים אינו חייב אלא אחת למ"ד
 (שבת דף ע) הבערה לחלק יצאת
 סבירא ליה אין חילוק מלאכות
 ביו"ט דביו"ט לא יצאת הבערה
 ומ"ד נמי הבערה ללאו יצאת
 ונפקא ליה חילוק מלאכות מועשה
 אחת מהנה הני מילי באיסורי
 דאית בהן חיוב חטאת כגון
 מלאכות דשבת דזדונן כרת ושגגתן
 חטאת דבההיא פרשה דועשה
 מאחת מהנה קמייירי בחטאת אבל
 יו"ט דחיוב מלקות הוא ואין זדונו
 כרת אין בו חילוק מלאכות.
לוקה משום מבשל - גיד ביום טוב
 ומשום מבשל בשר בחלב קסבר יש
 בגידין בנותן טעם תלתא לא תבשל
 כתיבי חד לאכילה וחד להנאה וחד
 לבישול בשחיטת חולין (דף קטו):
משום הבערה - דאי הוה איהו
 מבעיר וחבירו מבשל הוה תרוייהו
 חייבין דמבעיר ומבשל אבות
 מלאכות אלמא מיחייב משום יו"ט
 שתיים הבערה ובישול.
ה"ג - ואם איתא אהבערה לא
 ליחייב דהא איחייב ליה משום
 מבשל.
גיד הנשה של נבילה - דלוקה אף
 משום נבילה שאכל.
שלש על בישולו - בישול בשר
 בחלב ובישול שלא לצורך יו"ט
 והבערה שלא לצורך ושתיים על
 אכילתו אכילת גיד ואכילת בשר
 בחלב ואם איתא דמפקת הבערה
 ומעיילת אכילת נבילה הוי איסור
 ג' על אכילתו.
ואזהרת עצי הקדש מהכא -
 ואשריהם תשרפון באש לא תעשון
 כן לה' אלהיכם.

אמר ליה עולא לרב נחמן:
 ולילקי נמי משום זורע ביום טוב!

אמר ליה:
 תנא ושייר.

אמר ליה:
 תנא קתני: "שמונה", ואת אמרת: תנא ושייר!?

אמר ליה רבה: 267
 יש חילוק מלאכות בשבת,
 ואין חילוק מלאכות ביום טוב.

אמר ליה:
 עדיא תהא.

איתיביה אביי:
 ואין חילוק מלאכות ביום טוב?!

והתניא: 268
"המבשל גיד הנשה" 269 בחלב ביום טוב, ואכלו - לוקה חמש:
לוקה משום אוכל גיד,
ולוקה משום מבשל ביום טוב שלא לצורך,
ולוקה משום מבשל גיד בחלב,
ולוקה משום אוכל בשר בחלב,
ולוקה משום הבערה.

כב, א
 ואם איתא -
 משום הבערה לא מחייב, דהא איחייב ליה משום בשולו!

אפיק הבערה, ועייל גיד הנשה של נבילה.

והתני רבי חייא:
"לוקה שתיים על אכילתו, ושלש על בשולו";
 ואי איתא - שלש על אכילתו הוא חייב!

אלא אפיק הבערה, ועייל עצי אשירה;
 ואזהרתיה - מהקא:
"ולא ידבק בידך" 270 וגו' (דברים יג, יח).

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי:
 ולילקי נמי משום: **"לא תביא תועבה אל ביתך" 271 (דברים ז, כו)!**

אלא,
 הקא במאי עסקינן:
 כגון שבישלו בעצי הקדש;
 ואזהרתיה - מהקא: **"ואשריהם תשרפון באש... לא תעשון כן לה' אלהיכם" 272 (דברים יב, ג-ד).**

267 כך בב"ח. בדפוס: אמר רבא:

268 כך במסורת הש"ס. בדפוס: והתני.

269 כך בב"ח. בדפוס: בלי "הנשה".

270 ולא ידבק בידך מומאיה מן החרם למען ושיב ה' מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבה פאשר נשיבע לאבתך

271 ולא תביא תועבה אל ביתך והיית הרם כמהו ששן תשקצנו ותעב תתעבנו כי הרם הוא

272 ג ונתצתם את מזבחתם ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא. ד לא תעשון כן ליהוה אלהיכם

31. כב, א

רש"י

השמר בנגוע הצרעת - ואמרינן (שבת דף קלג) בקוצץ בהרתו הכתוב מדבר והשמר הוא לא תעשה.
 נילקי נמי - כגון שהיו כלי מחרישה מעצי אשירה.
 קוצץ אילנות טובות - בהליכתו.

["יש חורש תלם ותייב עליו משום שמונה לאוין..."].

<סימן שנבא"י שנ"ז>

מתקיף לה רב הושעיא:

ולייחשוב נמי: 'הזרע בנחל איתן';

ואזהרתיה - מהקא:

"אשר לא יעבד בו ולא יזרע" ²⁷³ (דברים כא, ד)!

מתקיף לה רב חנניא:

ולייחשוב נמי: 'המוחק את השם בהליכתו';

ואזהרתיה - מהקא:

"ואפדתם את שמם וגו', לא ²⁷⁴ תעשון פן לה' אלהיכם" ²⁷⁵ (דברים יב, ג-ד)!

מתקיף לה רבי אבהו:

ולייחשוב נמי: 'הקוצץ את בהרתו';

ואזהרתיה - מהקא:

"השמר בנגוע הצרעת" ²⁷⁶ (דברים כד, ח)!

מתקיף לה אביי:

ולייחשוב נמי:

'המזיח החושן מעל האפוד', ו'המסיר בדי ארון';

ואזהרתיה - מהקא:

"לא ²⁷⁴ יסורו" ²⁷⁷ (שמות כה, יד-טו), "ולא יזח החשן" ²⁷⁸ (שמות כח, ח)!

מתקיף לה רב אשי:

ולייחשוב נמי: 'החורש בעצי אשירה';

ואזהרתיה - מהקא:

"ולא ידבק בידך מאומה" ²⁷⁹ וגו' (דברים יג, יח)!

מתקיף לה רבינא:

ולייחשוב נמי: 'הקוצץ אילנות טובות';

ואזהרתיה - מהקא:

"כי ממנו תאכל, ואתו לא תכרת" ²⁸⁰ (דברים כ, יט)!

אמר ליה רבי זעירא לרבי מני:

ולייחשוב נמי,

כגון דאמר: 'שבועה שלא אחרוש ביום טוב'!

התם לא קא חלה שבועה -

מושבוע ועומד מהר סיני הוא.

אמר ליה:

כגון דאמר: 'שבועה שלא אחרוש, בין בחול בין ביום טוב';

²⁷³ והודרו וקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע ועדפו שם את העגלה בנחל

²⁷⁴ כך מתוקן בדפוסים, על פי הכתוב. בדפוס: ולא.

²⁷⁵ ג ונתצתם את מזבחתם ושבחתם את מצבתם ואשריהם תשרפון פאש ופסילי אלהיהם תגדעון ואפדתם את שמם מן המקום ההוא. ד לא

תעשון פן ליהיה אלהיכם

²⁷⁶ השמר בנגוע הצרעת לשמר מאד ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלויים כאשר צויתם תשמרו לעשות

²⁷⁷ יד והבאת את הבדים בטבעת על צלעת הארן לשאת את הארן בהם. טו בטבעת הארן יהיו הבדים לא יסרו ממנו

²⁷⁸ וירכסו את החשן מטבעתיו אל טבעת האפוד בפתיל תכלת להיות על חשיב האפוד ולא יזח החשן מעל האפוד

²⁷⁹ ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב יהנה מחרון אפו ונתן לך דממים ורחמך והרבך פאשר נשבע לאבתך

²⁸⁰ מי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדה עליו גרין כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת פי האדם עץ השדה לבא

מפניך במצור

רס"י

מי קא חיילא עליה - הא הוה ליה נשבע שלא יבטל המצוה ונפקא לן מלהרע או להיטיב בשבועות (דף כה) דאין זו שבועה.

מיגו דחיילא עליה שבועה כו' - היינו איסור כולל ואיסור מוסיף כגון שבחתיכה עצמה נוסף איסור כגון אילו נוסף על היו"ט איסור ע"י שבועה זו וה"ל מוסיף דומיא דאשת איש ונעשית חמותו דמוסיף הוא דמעיקרא קיימא ליה בחנק והשתא קיימא ליה בסקילה א"נ חלב דנותר מעיקרא קאי עליה באיסור חלב והשתא איתוסף עליה איסור נותר ואיסור כולל היינו שאין איסור נוסף על החתיכה אלא כולל אחרים באיסורא כגון שנשא אחות חמותו דמיגו דמיתסר בכולה אחוותא איתסר נמי בחמותו משום אחות אשה אי נמי כגון חמותו ונעשית אשת איש דמיגו דכילה כולי עלמא באיסור אשת איש כללה נמי לדידה לחייבו שתים.

בנזיר שמשון - ע"י מלאך קיבל נזירות עליו דההוא אין לו שאלה דצווי שלמעלה הוא.

נזיר שמשון בר טמויי למתים הוא - כלום אסור הוא להיטמא למתים אדם שמקבל נזירותו ע"י מלאך הא אמרינן במס' נזיר (דף ד:): שמשון הותר ליטמא למתים ובעי לאפוקי מהאי קרא ויך מאה וחמשים וגו' ופריך ליה אימא דשוינהו גוססין אלא גַמְרָא ואית דמפרשי נזיר שמשון נזיר מן הבטן וקשיא לן ההיא נמי בשאלה איתיה שהיה אביו יכול לישראל עליו ואפילו מת אביו בשאלה מיהא הוה ההוא שעתא.

דמגו דחלה עליה שבועה בחול - חלה עליה נמי ביום טוב.

מיד דיאיתיה בשאילה, לא קתני.

ולא?!

והרי הקדש!

בכבוד.

והרי נזיר!

בנזיר שמשון.

נזיר שמשון - בר איטמויי למתים הוא?!

אלא האי תנא - איסור כולל לית ליה.

32. כב, א

רש"י

המרביע שור פסולי המוקדשין -
 שנפדה אפילו על מינו לוקה שהרי
 גוף אחד ועשאו הכתוב שני גופין
 דתורת חולין ותורת קדשים יש
 עליו תורת חולין שמוותר באכילה
 מחוץ לפתח אהל מועד כאילו לא
 הוקדש מעולם ותורת קדשים
 שאסור בגיזה ועבודה כדאמרינן
 בספרי בכל אות נפשך תזבח ואכלת
 בשר במה הכתוב מדבר אם בבשר
 תאווה הרי כבר אמור כי ירחיב ה'
 אלהיך את גבולך וגוי' כי תאווה
 נפשך וגוי' אם באכילת קדשים הרי
 כבר אמור כי אם במקום וגוי' שם
 תעלה וגוי' הא אין הכתוב מדבר
 אלא בפסולי המוקדשין שנפדו
 תזבח ולא גיזה דאסור בגיזה
 ועבודה בשר ולא חלב ואכלת ולא
 לכלביך והלכך אסור להרביעו אפי'
 עם מינו משום כלאים שמרביע
 חולין על קדשים או קדשים על
 חולין וכן במנהיג אפילו מנהיג עם
 מינו ואפילו מנהיגו בפני עצמו
 חולין וקדשים הוא וחייב משום
 כלאים דחרישה דהוא עצמו כלאים
 שעשאן הכתוב שני גופין ולא
 שמעתי ראייה מנלן דחולין וקדשים
 כלאים זה בזה ודבר תימה הוא.

אמר רבי הושעיא:

המרביע שור פסולי המוקדשים - לוקה שנים.

אמר רבי יצחק:

המנהיג בשור פסולי המוקדשים - לוקה;
 שהרי גוף אחד הוא, ועשאו הכתוב כשני גופים.

33. כב, א

רז"י

מתני'.
שנאמר במספר ארבעים - והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר (דברים כה) וסמיך ליה ארבעים יכנו ודרשין כמאן דכתיב במספר ארבעים מנין שהוא סוכם את הארבעים כדמפרש בגמ' דמדלא כתיב יכנו ארבעים במספר אלא במספר ארבעים יכנו שמעינן דהכי קאמר מנין הסוכם הארבעים חשבון המשלים סוכם של ארבעים שגורם לקרות אחריו ארבעים והיינו שלשים ותשע.

ראויות להשתלש - בגמרא מפרש. **ואמדו שאין יכול לקבל פטור** - דכיון דנתבזה בבית דין ולקה קצת סגי ליה בהכי אבל לא לקה אלא אמדוהו לארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל כולם לא מיפטר דאין רשאין לגרוע האומד אלא לוקה אחר זמן והכי נמי אם אמדוהו לשמונה עשר ומשלקה חזרו ואמדו שיכול עדיין לקבל ארבעים פטור משום דלקה אבל לא לקה רשאין להוסיף על אומד ראשון.

גמ'.
כמה טפשי שאר אינשי - כמה שוטים הללו רוב בני אדם.

משנה

במה מלקין אותו?

ארבעים חסר אחת;

שנאמר: "במספר ארבעים"²⁸¹ (דברים כה, ג-ד) -מנין שהוא סוכם את הארבעים²⁸².

דבי יהודה אומר:

ארבעים שלימות הוא לוקה.

והיכן הוא לוקה את היתירה?

בין נתפיו.

אין אומדין אותו, אלא במכות ראויות להשתלש.

אמדוהו לקבל ארבעים, ולוקה מקצת,

כבב, ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים -

פטור.

אמדוהו לקבל שמונה עשרה,

ומשלקה, אמדו שיכול הוא לקבל ארבעים -

פטור.

גמרא

מאי טעמא?

אי כתיב: 'ארבעים במספר',

הוה אמינא: ארבעים במנינא;

השתא, דכתיב: "במספר ארבעים" (דברים כה, ג-ד) -

מנין שהוא סוכם את הארבעים.

אמר רבא:

כמה טפשי שאר אינשי,

דקיימי מקמי ספר תורה, ולא קיימי מקמי גברא רבה;

דאילו בספר תורה כתיב: "ארבעים",

ואתו רבנן - בצרו חדא.

²⁸¹ ב והוה אם בן הכות הרשע והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר. ג ארבעים יכנו לא יסיף פן יסיף להכותו על אלה מכה רבה ונקלה אחיה לעיניך

²⁸² כך במסורת הש"ס, על פי הגמרא להלן. בדפוס: סמוך לארבעים.

34. כב, ב

"רבי יהודה אומר: ארבעים שלימות וכו' בין כתפיו"²⁸³.

אמר רבי יצחק:

מאי טעמא דרבי יהודה?

דקתיב:

"מה המכות האלה בין ידיך?"

ואמר: אשר הפתי בית מאהבי"²⁸⁴ (זכריה יג, ו).

ורבנן?

ההוא - בתינוקות של בית רבן הוא דקתיב.

²⁸³ כך במסורת הש"ס. בדפוס: בלי "בין כתפיו".

²⁸⁴ ואמר אליו מה המכות האלה בין ידיך ואמר אשר הפתי בית מאהבי

35. כב, ב

רס"י

ורמינהו אמדוהו לקבל ארבעים וחזרו ואמדו שאין יכול פוטרין אותו - אע"ג דלא לקה אלמא דלא שני בין לקה ללא לקה וה"ל בין שאמדוהו לארבעים בין שאמדוהו לשמונה עשרה לא עבדינן ליה אלא אומד ראשון וקשה בין מרישא ובין מסיפא.

הא דאמדוהו ליומי' - מתניתין באמדוהו ליומיה לקבל מי או שמונה עשרה והלכך כי חזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל או יכול איגלאי מילתא דאומד שלהם לא היה כלום כיון דבו ביום סתרו כל מה שאמדו שהרי זה לא נשתנה ולא הכחיש בשהות מועט כזה ויש לומר דהם טעו באומד הלכך כי אמדו תחלה לארבעים וחזרו ואמדו בו ביום שאין יכול לקבל אם לקה מקצתן פוטרין אותו שהרי נתבזה ואם לא לקה הרי הוא כמי שלא אמדוהו כלל ועכשיו הוא דמעינו בדיניה ואמרו אין יכול וממתינין לו עד שיבריא ויהיו אומדין אותו אומד הראוי לו וכן אמדו תחלה ל"ח ובו ביום חזרו ואמדו שיכול לקבל ארבעים איגלאי מילתא דטעו באומד ראשון ואינו כלום והלכך אם לקה כבר כל השמונה עשרה פוטרין אותו דכיון דיצא מב"ד כבר בזיון ב"ד הוא להחזירו אבל לא לקה רשאי להוסיף על אומד ראשון דאינו כלום.

וברייתא בדאמדוהו למחר או ליומא אחרא - ליום אחר דההוא ודאי אומד גמור הוא שיפה עיינו שהיה יכול זה לקבל עד אותו יום כך וכך מכות אלא נשתנה והכחיש הלכך כי אמדוהו לארבעים עד יום פלוני וכשהגיע יום פלוני אמדו שאין יכול לקבל כולם אומד ראשון אומד גמור היה והואיל ונשתנה ונתקלקל שאין יכול לקבל פטור אע"פ שלא לקה שהרי נתבזה באותו אומד וכי אמדוהו נמי לשמונה עשרה עד יום פלוני וכשהגיע יום פלוני אמדו שיכול לקבל ארבעים אין לוקה אלא אומד ראשון דאומד גמור היה כך נראה לרבי, לישנא אחרינא מתני' דאמדוהו ליומיה לקבל ארבעים והלכך אין פוטרין אותו אלא אם כן לקה דודאי יהא בו כח לקבל קצת מן המכות אמדוהו לקבל ליום או ליומים ודאי אין בו כח ואם חזרו בהם פטור מיד וכן קיבל ר' מח"ע ולא נהירא דמשום דאמדוהו ליומיה אמאי ברירא לן שיהא בו כח לקבל קצת מן המכות הם אומדין שאין יכול ואנן אמרינן לילקי ולימות ועוד דאם לקה אמרינן במתניתין ולא דמלקינן ליה לכתחלה, מ"ר.

"אין אומדין אלא במכות הראיות להשתלש.

אמדוהו לקבל ארבעים, ולוקה מקצת,

כב,ב ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים - פטור.

אמדוהו לקבל שמונה עשרה,

ומשלקה, אמדו שיכול הוא לקבל ארבעים - פטור."

לקה - אין,

לא לקה - לא.

ורמינהו:

"אמדוהו לקבל ארבעים,

וחזרו ואמדו שאין יכול לקבל ארבעים -

פטור.

אמדוהו לקבל שמונה עשרה,

וחזרו ואמדוהו שיכול לקבל ארבעים -

פטור!"

אמר רב ששת:

לא קשיא:

הא - דאמדוהו ליומי;

הא - דאמדוהו למחר וליומא אחרא.

36. כב, ב

כ"י

מתני'.

עבירה שיש בה שני לאוין - כגון חורש בשור וחמור וכלאים בכרם. ואם לאו - דלא אמדוהו אומד אחד אלא ללאו אחד אמדוהו תחלה לוקה ומתרפא.

גמ'.

אמדוהו לארבעים וחדא - כל מה שאומדין עליו עד שלשים ותשע חשבינן משום חד לאו דכך הוא דינו למלקות ארבעים חסר אחת על לאו אחד ואם מוסיפין עליו אפילו שלש מכות דהוה להו ארבעים ותרתני חשובין אותן שלש אומד ללאו האחר ואם לא הוסיפו אלא שתים מכות דהוה להו ארבעים וחדא לוקה שלשים ותשע משום לאו אחד ומתרפא וחוזר ולוקה דמכות שאינן ראויות להשתלש לא מלקינן ליה.

משנה

עבר עבירה שיש בה שני לאוין: אמדוהו אומד אחד - לוקה, ופטור; ואם לאו - לוקה, ומתרפא, וחוזר ולוקה.

גמרא

והתניא:

"אין אומדין אומד אחד לשני לאוין!"

אמר רב ששת:

לא קשיא:

הא - דאמדוהו לארבעים וחדא,

הא - דאמדוהו לארבעים ותרתני.

37. כב, ב

רפ"י

מתני'.

על העמוד - עץ אחד נעוץ בקרקע וגבוה כנגד שתי אמות או אמה וחצי והוא כפוף ומוטה על אותו העמוד כאדם הנסמך על בריח דלת ותולה ידיו למטה וכופתין לו ידיו בצדי העמוד.

חזן - שמש הקהל ולא שמעתי בו שום משמעות.

נפרמו - דשקושרר"א בלע"ז קריעה של תפירה.

מאחריי - של נידון.

כפולה אחת לשתיים - ועוד רצועה אחרת כפולה לשתיים היינו שתיים רצועות שהן ארבע ואותן השתי רצועות עולות ויורדות בה כלומר אותן שתי רצועות היו תלויות באמצע הרצועה ושל חמור לקיים בהן יבא מי שמכיר אבוס בעליו כו'.

היה מכה - וכשהוא מגביה ידו ומוריד הן עולות ויורדות כך קיבל רבי מעיקרא ולא נהירא לשון אחר מפי רבי עולות ויורדות כן דרך תפירה של רצועה תוחב ראש רצועה בנקב כנגד מטה וחוזר ותוחב בנקב אחר דרך מעלה ונראה כמעלה ומוריד.

ידה טפח - מקל שתלויה בה ארכה טפח ורצועה עצמה רחבה טפח ומגעת עד פי כריסו שמשער כך שכשהוא מכה כלה ראשה של רצועה בפי כריסו בתחלת כריסו שהמכה עומד בצד המוכה ומכה אותו ברוחב גבו הלכך אורך הרצועה ברוחב כל גבו עד מקום שמתחיל שם הכרס ואף ע"ג דאמרן לעיל האבן נתונה לה לאחוריו אעפ"כ היה הוא משלחף עצמו לצד צדו והיה מכה ברחבו.

שליש מלפניו - על הבטן ושתי ידות מאחוריו בגמרא מפרש טעמא.

והקורא קורא אם לא תשמור - הא מיפשט פשיטא לן דבעי קריאה כדאמרן [כריתות] (דף יא) בקורת תהיה בקרייה תהא דלהכי קתני הכא והקורא.

אם מת תחת ידו פטור - דשליח ב"ד הוא ואמרן לעיל /מכות/ (דף ח) יצא האב המכה את בנו ושליח ב"ד.

הוסיף לו רצועה - על האומד ומת ה"ז גולה על ידו ולא דמי להכהו עשרה בני אדם בעשר מקלות דאמרין בהנשרפין (סנהדרין דף עח) כולן פטורין דההיא אוקימנא לה בגוסס בידי אדם.

נתקלקל כו' פטור - דכתיב ונקלה והרי נקלה.

מְשֻׁנָּה

בִּיצַד מְלָקִין אוֹתוֹ?

כּוֹפֵה שְׁתֵּי יָדָיו עַל הָעֵמּוּד הַיָּלֵךְ וְהֵילֵךְ,

וְחָזַן הַכְּנֶסֶת אוֹחֵז בְּבִגְדָיו;

אִם נִקְרַעוּ וְנִקְרַעוּ, וְאִם נִפְרָמוּ וְנִפְרָמוּ, עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ.

וְהָאָבִן נִתְּנָה מֵאַחֲרָיו.

חִזָּן הַכְּנֶסֶת עוֹמֵד עָלָיו,

וְרִצּוּעָה בְּיָדוֹ, שֶׁל עֵגֶל, כְּפּוֹלָה אֶחָד לְשָׁנִים וְשָׁנִים לְאַרְבָּעָה,

וְשְׁתֵּי רִצּוּעוֹת שֶׁל חֲמוֹר עוֹלוֹת וְיורֶדוֹת בָּהּ.

יָדָה טַפַּח, וְרַחְבָּה טַפַּח, וְרֹאשָׁהּ מְגַעַת עַל פִּי כְּרִיסוֹ.

וּמִכָּה אוֹתוֹ שְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו,

וְשְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו.

וְאֵינּוּ מִכָּה אוֹתוֹ, לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מוֹטָה;

שְׁנָאֲמַר: "וְהִפִּילוּ הַשִּׁפְט" ²⁸⁵ (דברים כה, ב).

וְהַמִּכָּה מִכָּה בְּיָדוֹ אַחַת, בְּכָל כַּחוֹ.

וְהַקּוֹרֵא קוֹרֵא:

"אִם לֹא תִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת וְגו',

וְהִפְלֵא ה' אֶת מִכּוֹתֶיךָ וְאֶת מִכּוֹת" ²⁸⁶ וְגו' (דברים כח, נח-נט),

וְחוֹזֵר לְתַחֲלַת הַמִּקְרָא;

"וְשִׁמְרֶתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת" ²⁸⁷ וְגו' (דברים כט, ח);

וְחוֹתֵם: "וְהוּא רַחוּם וְיִכְפֹּר עֵוֹן" ²⁸⁸ וְגו' (תהילים עח, לח),

וְחוֹזֵר לְתַחֲלַת הַמִּקְרָא.

וְאִם מֵת תַּחַת יָדוֹ - פְּטוּר.

וְהוֹסִיף לוֹ עוֹד רִצּוּעָה אַחַת, וְיָמַת - הֲרִי זֶה גוֹלָה עַל יָדוֹ.

נִתְקַלְקַל, בֵּין בְּרִיעֵי בֵּין בְּמִים - פְּטוּר.

רִבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

הָאִישׁ - בְּרִיעֵי,

וְהָאִשָּׁה - בְּמִים.

גְּמָרָא

כג, א

מאי טעמא?

מְשׁוּם: "נִקְלָה" ²⁸⁹ (דברים כה, ג).

אָמַר רַב שֵׁשֶׁת מִשׁוּם רִבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה:

מִנֵּין לְרִצּוּעָה, שֶׁהִיא שֶׁל עֵגֶל?

דְּכַתִּיב: "אַרְבָּעִים יָכְנוּ" (דברים כה, ג),

וְסָמִיךְ לִיה: "לֹא תַחֲסוּם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ" ²⁹⁰ (דברים כה, ד).

²⁸⁵ וְהָיָה אִם בֵּן הַמּוֹת הִרְשָׁע וְהִפִּילוּ הַשִּׁפְט וְהִקְהוּ לִפְנֵי קְדֵי רִשְׁעוֹ בְּמִסְפָּר

²⁸⁶ מִן אִם לֹא תִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַכְּתוּבִים בְּסֵפֶר הַזֶּה לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנּוֹכַח וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. נִט וְהִפְלֵא וְהָיָה אֶת מִכּוֹתֶיךָ וְאֶת מִכּוֹת גְּדֵלוֹת וְנִאֲמַנּוֹת וְהַלִּים רְעִים וְנִאֲמַנִּים

²⁸⁷ וְשִׁמְרֶתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁפִּילוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן

²⁸⁸ וְהוּא רַחוּם וְיִכְפֹּר עֵוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהִרְבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל הַמּוֹתוֹ

²⁸⁹ אַרְבָּעִים יָכְנוּ לֹא יִסִּיף פֶּן יִסִּיף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֵלֶּה מִכָּה דְּבָה וְנִקְלָה אַחִיהָ לְעִינֶיהָ

²⁹⁰ אַרְבָּעִים יָכְנוּ לֹא יִסִּיף פֶּן יִסִּיף לְהַכּוֹתוֹ עַל אֵלֶּה מִכָּה דְּבָה וְנִקְלָה אַחִיהָ לְעִינֶיהָ

כ"י

גמ'.
 אין חוסמין - אין מגערין בה שלא
 תאמר אי אפשי בו.
 את המועדות - חולו של מועד.
 חג המצות תשמור - מפרש בחגיגה
 (דף יח) אם בראשון ובשביעי הרי
 כבר אמור הא לא בא להזהיר אלא
 על חולו של מועד שאסור בעשיית
 מלאכה.
 אל תשת ידך עם רשע להיות עד
 חמס - היינו מעיד עדות שקר.

ואמר רב שישת משום רבי אלעזר בן עזריה:
 מניין ליבמה שנפלה לפני מוכה שחין, שאין חוסמין אותה?
 דקתיב: "לא תקסום שור בדישו" (דברים כה, ד),
 וסמיה ליה: "מי ישיבו אחים יחדו" ²⁹¹ וגו' (דברים כה, ה).

ואמר רב שישת משום רבי אלעזר בן עזריה:
 כל המבזה את המועדים - כאילו עובד עבודה זרה ²⁹².
 דקתיב: "אלהי מסכה לא תעשה לך" (שמות לד, יז),
 וסמיה ליה: "את חג המצות תשמור" ²⁹³ (שמות לד, יח).

ואמר רב שישת משום רבי אלעזר בן עזריה:
 כל המספר לשון הרע,
 וכל המקבל לשון הרע,
 וכל המעיד עדות שקר -
 ראוי להשליכו לכלבים.
 דקתיב: "לכלב תשליכון אותו" ²⁹⁴ (שמות כב, ל),
 וסמיה ליה: "לא תשא שמע שוא" ²⁹⁵ וגו' (שמות כג, א) -
 קרי ביה נמי: לא תשיא.

²⁹¹ מי ישיבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה

²⁹² כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: עכו"ם.

²⁹³ את חג המצות תשמור שבעת ימים תאכל מצות אשר צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים

²⁹⁴ ואנשי קדש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו

²⁹⁵ לא תשא שמע שוא אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס

38. כג, א

"ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה".

תנא:

"של חמור".

כדדריש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא:

"ידע שור קנהו, וחמור אבוס בעליו, ושראל לא ידע"²⁹⁶ וגו' (ישעיהו א, ג) -

אמר הקדוש ברוך הוא:

יבא מי שמכיר אבוס בעליו, ויפרע ממי שאינו מכיר אבוס בעליו.

39. כג, א

"יָדָה טַפַּח וְנִחְבְּה טַפַּח, וְרֵאשָׁה מִגַּעַת עַל פִּי בְּרִיסוֹ".

אמר אביי:

שמע מינה: כל חד וחד - לפום גביה עבדינן ליה.

אמר ליה רבא:

אם כן - נפיש להו רצועות טובא!

אלא,

אמר רבא:

אבקתא אית ליה:

כי בעי - מיקטר ביה,

כי בעי - מרפה בה.

רס"י

במספר - שתי רשעיות מאחריו

40. כג, א

"מִלְקִין אוֹתוֹ שְׁלִישׁ מִלְפָּנָיו,
וּשְׁתֵּי יָדוֹת מִלְאַחֲרָיו".

מָנָא הֵנִי מִיָּלִי?

אָמַר רַב כְּהֵנָּא:

דְּאָמַר קָרָא: "וְהִפִּילוּ הַשּׁוֹפֵט וְהַקְּהוּ לְפָנָיו, כְּדִי רְשַׁעְתּוֹ בְּמִסְפָּר"²⁹⁷ (דברים כה, ב) -

רְשַׁעָה אַחַת - מִלְפָּנָיו,

שְׁתֵּי רְשַׁעִיּוֹת - מֵאַחֲרָיו.

41. כג, א

"אין מלקין אותו לא עומד ולא יושב, אלא מוטה;
שנאמר: "הפילו השופט"²⁹⁸ (דברים כה, ב).

אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן:
מנין לרצועה, שהיא מוקפלת?
שנאמר "הפילו" (דברים כה, ב).

וקא מיבעי ליה לגופיה!

אם כן - לכתוב קרא 'טיהו';
מאי "הפילו"? - שמע מינה תרתי.

42. כג, א

רש"י

אפילו יתירי כח ואפילו חסירי מדע - דאין להקפיד בכך.
 אי אמרת בשלמא דאפילו חסירי מדע - יכולין להעמיד בהן היינו דאיצטריך כו' למזרו.

"המכה - מכה בידו".

תנו רבנן:

אין מעמידין חזניו, אלא חסירי פח ויתירי מדע;
 רבי יהודה אומר:
 אפילו חסירי מדע ויתירי פח.

אמר רבא:

קוותיה דרבי יהודה מסתברא.
 דכתיב: "לא יוסיף, פן יוסיף"²⁹⁹ (דברים כה, ג) -
 אי אמרת בשלמא: חסירי מדע - היינו דצריך לאזהורי;
 אלא אי אמרת: יתירי מדע - מי צריך לאזהורי?!

ורבנן?

אין מזרזין אלא למזרו.

²⁹⁹ ארבעים ופנו לא יוסיף פן יוסיף להמתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיה לעיניה

43. כג, א

תנא:

"בְּשֵׁהוּא מִגְבִּיָּה - מִגְבִּיָּה בְּשֵׁתֵי יָדָיו;
וּבְשֵׁהוּא מְכָה - מְכָה בְּיָדוֹ אַחַת".

כי היכי דליתה מדידיה.

44. כג, א

"וְהַקּוֹרָא קוֹרָא" אִם לֹא תִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת וְגו',
 וְהַפְּלֵא ה' אֶת מִכּוֹתָי וְאֶת מִמּוֹת³⁰⁰ וְגו' (דברים כח, נח-נט),
 וְחֹזֵר לַתְּחִלַּת הַמִּקְרָא;
 "וְשִׁמְרֵתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת"³⁰¹ וְגו' (דברים כט, ח);
 וְחֹתֶם: "וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עֵוֹן"³⁰² וְגו' (תהילים עח, לח),
 וְחֹזֵר לַתְּחִלַּת הַמִּקְרָא."

תְּנֵן רַבֵּנִין:

"הַגְּדוֹל שְׁבַדֵּינִין - קוֹרָא,
 הַשְּׁנֵי - מוֹנֵה,
 וְהַשְּׁלִישִׁי - אוֹמֵר: "הִנֵּהוּ".

בְּזִמּוֹ שְׁמִכָּה מְרוֹבָה - מֵאֲרִיךְ;
 בְּזִמּוֹ שְׁמִכָּה מוֹעֲטָת - מִקְצָר."

וְהָא אֲנִי תְּנִין:

"חֹזֵר לַתְּחִלַּת הַמִּקְרָא!"

מִצְוָה לְצַמְצֵם,

וְאִי לֹא צַמְצֵם - חֹזֵר לַתְּחִלַּת הַמִּקְרָא.

³⁰⁰ מִּז אִם לֹא תִשְׁמָר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת הַפְּתִיבִים בְּסֵפֶר הַזֶּה לִירְאָה אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא הַזֶּה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. נִט וְהַפְּלֵא יְהוָה אֶת מִכּוֹתָי וְאֶת מִמּוֹת גְּדֹלֹת וְנֹאמְנוֹת וְהַלִּים רְעִים וְנֹאמְנוֹת
³⁰¹ וְשִׁמְרֵתֶם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם לְמַעַן תִּשְׁמְלוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן
³⁰² וְהוּא רַחוּם יִכְפֹּר עֵוֹן וְלֹא יִשְׁחִית וְהַרְבֵּה לְהַשְׁיִיב אִפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמְתּוֹ

.45 כג, א

רפ"י

מכה מועטת - כגון שאמדוהו לפחות מכה בסידור אחד.
אין לי אלא מכה רבה כו' - רישא דברייתא הכי איתא בסיפרי אין לי אלא בזמן שמוסיפין על מנין ארבעים על כל אומד ואומד שאמדוהו בית דין מנין ת"ל לא יוסיף מכל מקום מכה רבה אין לי אלא מכה רבה כו', אין לי דחייב על לא יוסיף אלא בזמן שהכהו מכות הרבה על האומד מכות מועטות אפילו שתי מכות או אחת מנין דאסור להוסיף ת"ל לא יוסיף לא יוסיף להכותו על אלה על מנין האומד.
שהוא מכה רבה - שניתן להכותו בעל כורחו כן נראה לרבי ובלשון אחר קיבל רבי.

תנו רבנן:

"מכה רבה"³⁰³ (דברים כה, ג) -

**אין לי אלא מכה רבה; מכה מועטת מנין?
 תלמוד לומר: "לא יוסיף".
 אם כן, מה תלמוד לומר: "מכה רבה"?
 לימד על הראשונות, שהן מכה רבה."**

³⁰³ ארבעים יפנו לא יסיף כן יסיף להמתו על אלה מכה רבה ונקלה אחיה לעיניה

46. כג, א

רש"י

ה"ג - תי"ר אחד האיש ואחד האשה בריעי ולא במים דברי רבי מאיר רבי יהודה אומר האיש בריעי והאשה במים וחכמים אומרים אחד האיש ואחד האשה בין בריעי בין במים והתניא רבי יהודה אומר אחד האיש ואחד האשה בריעי אמר רבי יצחק הא דקאמר רבי יהודה אחד האיש ואחד האשה בריעי הכי קאמר שניהן שוין בריעי דמשנתקלקל בריעי פטורין אבל במים איכא פלוגתא.

קלה - נתקלקל בריעי ולישנא דקרא נקט ונקלה לשון זלזול.

בין בראשונה בין בשניה - בין קודם שהכהו כלל בין לאחר שהכהו והיינו ראשונה הגבהה ראשונה שמגביה ידו להכות אם נתקלקל באותה הגבהה מחמת פחד או שנתקלקל בהגבהה שניה דהיינו לאחר שהכהו.

פוטרין אותו - דנקלה קרינא ביה דהא קלה.

נפסקה הרצועה - אם בהגבהה שניה נפסקה פוטרין אותו דהא נקלה באותה הכאה שהכהו ואם קודם שהכהו נפסקה כשהרים ידו להכות אין זו קלה.

לכשילקה קלה - פירושו לכשילקה יקלה שאמדהו שאם ילקוהו מיד יתקלקל בריעי פוטריס דפן יוסיף ונקלה כתיב דאין נותנין לו מכה שיקלה עליה מיד כך שמעתי אבל אמדוהו שלא יתקלקל עד לאחר המלקות מלקין אותו.

קלה תחלה - קודם שקיבל שום הכאה מלקין אותו אחרי כן.

"נתקלקל בין בריעי בין במים - פטור. רבי יהודה אומר: האיש - בריעי, והאשה - במים."

תנו רבנן:

"אחד האיש ואחד האשה - בריעי, ולא במים:

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

האיש - בריעי,

והאשה - במים.

וחכמים אומרים:

אחד האיש ואחד האשה - בין בריעי,

בין במים."

והתניא:

"רבי יהודה אומר:

אחד האיש ואחד האשה בריעי!"

אמר רב נחמן בר יצחק:

שניהם שוין בריעי.

אמר שמואל:

כפתוהו, ורץ מבית דין - פטור.

מיתיבי:

"קלה:

בין בראשונה, בין בשניה - פוטרין אותו;

נפסקה רצועה:

בשניה - פוטרין אותו,

בראשונה - אין פוטרין אותו."

אמאי? להוי פריץ!

התם - רץ,

הכא - לא רץ.

תנו רבנן:

"אמדוהו: 'לכשילקה יקלה'³⁰⁴ - פוטרין אותו;

'לכשיצא מבית דין יקלה'³⁰⁴ - מלקין אותו.

ולא עוד, אלא אפילו קלה בתחלה - מלקין אותו;

שנאמר: "והכהו ... ונקלה"³⁰⁵ (דברים כה, ג) - ולא שנקלה³⁰⁶ נבר בבית דין."

³⁰⁴ כך בב"ח. בדפוס: קלה.

³⁰⁵ ארבעים וננו לא יסיף פן יסיף להמתו על אלה מכה דכה ונקלה אחיה לעיניה

³⁰⁶ כך במסורת הש"ס. בדפוס: שלקה.

מתני'.

על אחת כמה וכמה שתנתן לו נפשו - דמדה טובה מרובה ממדת פורענות אחד מחמש מאות דבמדת פורענות כתיב (שמות כ) פוקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים ובמדה טובה כתיב (שם/שמות כ') עושה חסד לאלפים ומתרגמינן לאלפין דרי ארבעה דורות כנגד אלפים דורות היינו אחד מחמש מאות מיעוט לאלפים אינו פחות משני אלפים וכל שכן אם כפשוטו דמשמע אלפים עד סוף כל הדורות.

דכתיב - אחר כל העריות ונכרתו הנפשות העושות הרי חייב כרת על הנכשל בהן ונתן חיים למונע ובדל מהם דכתיב קודם העריות ושמתם את חוקותי ואת משפטי וגו'.

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - וסמך ליה איש איש אל כל שאר בשרו דמשמע מי שעושה חוקותי אני נותן חיים לו ואלו הן חוקותי איש איש וגו' הא למדת כל היושב ואינו עובר כו'.

לזכות את ישראל - כדי שיהו מקבלין שכר במה שמונעין עצמן מן העבירות לפיכך הרבה להן שלא היה צריך לצוות כמה מצות וכמה אזהרות על שקצים ונבלות שאין לך אדם שאינו קץ בהן אלא כדי שיקבלו שכר על שפורשין מהן.

גמ'.

תניא - במסכת מגילה אין בין שבת כו'.

בהכרת - לשון הכרת תכרת (במדבר טו) ואינו שם דבר.

הא - מתני' דמגילה רבי יצחק היא ולהכי קאמר דזדון כרת בידי שמים ולא בידי אדם אבל מאן דסבירא ליה דמלקות איכא בחייבי כריתות מודי לרבי חנניא דנפטרו מידי כריתתן כיון שלקו ואיצטריך ליה לרבי יוחנן לאשמעין דחלוקין. **רב אשי אמר אפי' תימא** - מתני' דמגילה רבנן היא דאמרי חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות ארבעים ואפילו הכי מודו לרבי חנניא דנפטרו מידי כריתתן ודקא אמרת מיתה וכרת בידי אדם הוא לא דמי דזה עיקר זדונו בידי אדם עיקר עונש של שבת בידי אדם דקאי בסקילה ועיקר עונשו של יום הכפורים בידי שמים דאע"ג דאיכא חיוב מלקות בחייבי כריתות הוא אינו עיקר החיוב דכרת חמור ממלקות ואי מזיד בלא התראה הוא הוי בכרת ונמצא חיובו החמור בידי שמים ואנן בתר עיקר החיוב אזלינן וכן עיקר, מורי, ואית דפרשי עיקר זדונו תחלתו בר כרת הוא ואילו לא לקי נכרת ולא נהירא דהא תרוייהו בהדדי איתנהו ביה לרבנן דאמרי מלקות בחייבי כריתות איכא.

משנה

כל חייבי כריתות שלקו - נפטרו ידי כריתתם; **שנאמר: "ונקלה אחיה לעיניך"**³⁰⁷ (דברים כה, ג) - כשלקה, הרי הוא כאחיו; **דברי רבי חנניה בן גמליאל.**

ואמר רבי חנניה בן גמליאל:

מה אם העובר עבירה אחת - נוטל נפשו עליה, העושה מצוה אחת - על אחת במה ובמה, שתנתן לו נפשו; **רבי שמעון אומר:** ממקומו הוא למד:

שנאמר: "ונכרתו הנפשות העושות" וגו'³⁰⁸ (ויקרא יח, כט),

ואומר: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם"³⁰⁹ (ויקרא יח, ה).

הא - כל היושב ולא עבר עבירה, נותנין לו שכר בעושה מצוה.

כג, ב

רבי שמעון בר רבי אומר:

הרי הוא אומר: **"רק חזק לבלתי אכול הדם"**³¹⁰, **כי הדם הוא הנפש"**³¹¹ וגו' (דברים יב, כג) - ומה אם הדם, שנפשו של אדם קצה ממנו -

הפורש ממנו מקבל שכר;

גזל ועריות, שנפשו של אדם מתאנה להו ומסמדתו -

הפורש מהן,

על אחת במה ובמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו, עד סוף כל הדורות.

רבי חנניא בן עקשיא אומר:

רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל,

לפיכך הרבה להם תורה ומצוות;

שנאמר: "ה' הפץ למען צדקו, וגדיל תורה וצדיר" (ישעיהו מב, כא).

גמרא

אמר רבי יוחנן:

חלוקין עליו חבריו, על רבי חנניה בן גמליאל.

אמר רב אדא בר אהבה, אמרי בי רב:

תנינן:

"אין בין שבת ליום הכפורים,

אלא, שזה - זדונו בידי אדם,

וזה - זדונו בהכרת" (מגילה ז).

ואם איתא - אידי ואידי בידי אדם הוא!

רב נחמן בר יצחק אומר:

הא מני?

רבי יצחק היא,

דאמר: מלקות בחייבי כריתות ליכא.

דתניא:

"רבי יצחק אומר:

חייבי כריתות - בכלל היו; ולמה יצאת כרת באחותו? - לדונו בכרת ולא במלקות".

רב אשי אומר:

אפילו תימא: רבנן;

³⁰⁷ ארבעים יבנו לא יסיף פן יסיף להכותו על אלה מפה רבה ונקלה אחיה לעיניך

³⁰⁸ כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם

³⁰⁹ ושמתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'

³¹⁰ כך מתוקן בדפוסים, על פי הכתוב. בדפוס: את הדם.

³¹¹ רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר

זה - עיקר זדונו בידי אדם,
 וזה - עיקר זדונו בידי שמים.

אמר רב אדא בר אהבה אמר רב:
 הלכה פרבי חנניה בן גמליאל.

אמר רב יוסף:
 מאן סליק לעילא, ואתא ואמר!?

אמר ליה אבוי:
 אלא הא דאמר רבי יהושע בן לוי:
 "שלשה דברים עשו בית דין של מטה, והסכימו בית דין של מעלה על ידם" -
 מאן סליק לעילא, ואתא ואמר!
 אלא - קראי קא דרשינו;
 הכי נמי - קראי קא דרשינו.

48. כג, ב

כ"י

מקרא מגילה - דחייבין על מקרא מגילה.

ושאילת שלום בשם - דמותר לאדם לשאול בשלום חבירו בשם כגון ישים ה' עלך שלום ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה, מרבי, ל"א שאילת שלום בשם דחייב אדם לשאול בשלום חבירו בשם ואנו נמי כי שיילינן אהדדי מדכרינן שם דשלום שמו של הקב"ה דכתיב (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום לשם ה'.

והבאת מעשר - כדאמרינן ביבמות (דף פו:) דעזרא הסופר קנסינהו ללוים לפי שלא עלו עמו וצוה להביא כל המעשרות אל לשכת בית ה' והיו הכהנים והלוים שוים במעשר ראשון כדכתיב בעזרא (נחמיה י) והיה הכהן בן אהרן עם הלוים במעשר הלוים וגם חזקיהו עשה כמו כן הכין לשכות להביא כל המעשרות בהן כדי שלא יקבלום הלוים שהיו עכו"ם כדכתיב בדברי הימים (ב לא) ויאמר חזקיהו להכין לשכות בבית ה' ויכינו ויביאו את התרומה ואת המעשר וגם הוא תיקן להעלות לירושלים מעשר ירק ומעשר אילן דכתיב (שם) דברי הימים ב' ל"א/ו וכפרוץ הדבר הרבו בני ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר וגו' ומפרש בנדרים (דף נה) מאי וכפרוץ הא כל הני דאורייתא נינהו ומשני מעשר ירק ומעשר אילן וכתיב בתרי עשר דקאמר להו נביא לישראל הביאו את כל המעשר אל בית האוצר [וגו'] ובחנוני נא בזאת וגו' אלמא דהסכים.

ואומר ה' עמך גבור החיל - מדקאמר ליה מלאך לגדעון שאילת שלום בשם אלמא דהסכים.

גופא:

אמר רבי יהושע בן לוי: שלשה דברים עשו בית דין של מטה, והסכימו בית דין של מעלה על ידם; אלו הן: ³¹² מקרא מגילה, ושאילת שלום בשם ³¹³, והבאת מעשר.

מקרא מגילה -

דכתיב: **"קִיְמוּ וְקַבְּלוּ הַיְהוּדִים"** ³¹⁴ (אסתר ט, כז) - קיימו למעלה מה שנקבלו למטה.

ושאילת שלום בשם ³¹⁵ -

דכתיב: **"וְהִנֵּה בּוֹעֵז בָּא מִבֵּית לָהֶם, וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עִמָּכֶם"** ³¹⁶ (רות ב, ד), וְאָמַר: **"ה' עִמָּךְ גְּבוּר הַחַיִּל"** ³¹⁷ (שופטים ו, יב).

מאי ואומר?

וכי תימא:

בועז הוא דעביד מדעתיה, ומשמיא לא אסקימו על ידו!

תא שמע:

וְאָמַר: **"ה' עִמָּךְ גְּבוּר הַחַיִּל"** (שופטים ו, יב).

הבאת מעשר -

דכתיב:

"הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, ויהי טרף בבית,

ובחנוני נא בזאת, אמר ה' צבאות,

אם לא אפתח לכם את ארובות השמים, והריקותי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי ג, י).

מאי "עד בלי די"?

אמר רמי בר רב:

עד שיכלו שפתותיכם מלומר: 'די'.

³¹² כך מתוקן בדפוסים. בדפוס: בלי "אלו הן".

³¹³ כך מתוקן בדפוסים. בדפוס: בלי "בשם".

³¹⁴ קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבוד להיות עשירים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה

³¹⁵ כך בב"ח. בדפוס: בלי "בשם".

³¹⁶ והנה בעז בא מבית להם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו בברכה ה'

³¹⁷ וירא אליו מלאך ה' ויאמר אליו והנה עמך גבור החיל

49. כג, ב

רס"י

הופיע - נגלה והוכיח בשעת הצורך בלע"ז ברובי"ר כך שמעתי, ל"א הופיע נשמעה בקול גדול, בנימוקי רבי.

בבית דינו של שם - לא היה שם חי באותה שעה שהרי מת אלא בית דין של אחריו מבניו ותלמידיו וקרי ליה בית דין של שם כמו בית שמאי ובית הלל.

ממני יצאו כבושים - דברים נעלמים הללו מאתי יצאו שלפי שיהודה היה מלך והיא זכתה לצאת ממנה מלכים מתוך שהיתה צנועה בבית חמיה יצאתה גזירה זו מלפני שיצא זרע משניהם כך קיבל רבי מעיקרא לישנא אחרינא מאתי היתה שיצאו ממנה שני בנים הללו לכבוש העולם שהרי עתיד דוד ומשיח לצאת ממנה.

בית דינו של שמואל - לעולם ישראל אמרו עד דהא דכתיב ויאמר בני ישראל איקרו יחיד.

אמר רבי אלעזר:

בשלישה מקומות הופיע רוח הקודש:

בבית דינו של שם,

ובבית דינו של שמואל הרמתי,

ובבית דינו של שלמה.

בבית דינו של שם -

דכתיב: **"ויבר יהודה, ויאמר צדקה ממני"**³¹⁸ (בראשית לח, כו).

מנא ידע? דלמא, כי היכי דאזל איהו לגבה, אזל נמי אינש אחריןא לגבה?³¹⁹

- יצאת בת קול ואמרה: **ממני יצאו כבושים**.

בבית דינו של שמואל -

דכתיב:

"הנני ענו בני נגד ה' ונגד משיחו, את שור מי לקחתי, וחמור מי לקחתי..."

ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו...

ויאמר... עד ה'... ועד משיחו... כי לא מצאתם בידי מאומה;

ויאמר עד"³²⁰ (שמואל א יב, ג-ה).

"ויאמר" ?! - 'ויאמרו' מיבעי ליה!

- יצאת בת קול ואמרה: **אני עד** בדבר זה.

בבית דינו של שלמה -

דכתיב:

"וישן המלך ויאמר:

תנו לה את הילד"³²¹ **החי, והמת לא תמיתוהו,**

היא אמו"³²² (מלכים א' ג, כו).

מנא ידע? דלמא איערומא מיערמא?

- יצאת בת קול ואמרה: **היא אמו**.

אמר רבא:

ממאי?

דלמא יהודה -

כיון דחשיב רחי ויזמי, ואיתרמי -

דחזינו - מחזקינו, דלא חזינו - לא מחזקינו!

שמואל נמי -

כולהו ישראל - קרי להו בלשון יחיד;

דכתיב: **"ישדאל נושע בה"**³²³ (ישעיהו מה, יז).

שלמה נמי -

מדקא - קא מרחמתא,

והא - לא קא מרחמתא!

אלא,

גמרא.

³¹⁸ ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני כי על כן לא נתתיך לשלה בני ולא יסף עוד לדעתה

³¹⁹ כך מתוקן בדפוסים. בדפוס: בלי "לגבה".

³²⁰ ג הנני ענו בני נגד יהוה ונגד משיחו את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רצותי ומייד מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו

ואשיב לכם. ד ויאמרו לא עשקתנו ולא רצותנו ולא לקחת מייד איש מאומה. ה ויאמר אליהם עד יהוה בכם ועד משיחו היום הזה כי לא מצאתם

בידי מאומה ויאמר עד

³²¹ בכתוב: הילוד.

³²² כך מתוקן בדפוסים, על פי הכתוב. בדפוס: כי היא אמו.

³²³ ישדאל נושע בה' תשועת עולמים לא תבשו ולא תקלמו עד עולמי עד

50. כג, ב

רס"י

רמ"ח מצות עשה - דכל אבר ואבר אומר לו עשה מצוה.
 שס"ה [מצות] לא תעשה - שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור.

מפי משה
שית מאה וחד סרי - והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה ושתים מפי הגבורה הרי שית מאה ותלסרי.
מפי הגבורה שמענו - דכתיב אחת דבר אלהים ושתים זו שמענו במכילתא.

והעמידן על אחת עשרה - שבתחלה היו צדיקים והיו יכולים לקבל עול מצות הרבה אבל דורות האחרונים לא היו צדיקים כל כך ואם באו לשמור כולן אין לך אדם שזוכה ובא דוד והעמידן כו' כדי שיזכו אם יקיימו י"א מצות הללו וכן כל שעה דורות של מטה הולכין וממעטין אותו.

רב ספרא - בשאלתות דרב אחא (שאלתא לו) והכי הוה עובדא דרב ספרא היה לו חפץ אחד למכור ובא אדם אחד לפניו בשעה שהיה קורא ק"ש ואמר לו תן לי החפץ בכך וכך דמים ולא ענהו מפני שהיה קורא ק"ש כסבור זה שלא היה רוצה ליתנו בדמים הללו והוסיף אמר תנהו לי בכך יותר לאחר שסיים ק"ש אמר לו טול החפץ בדמים שאמרת בראשונה שבאותן דמים היה דעתי ליתנם לך.

(אף) לא רגל על לשונו [כו'] - לא רצה לשקר מתחלה שאמר אולי ימושני [אבל] אלא שאמו הכריחתו ועל פי הדבור דכתיב עלי קללתך בני ומתרגמינן אלי אתאמר בנבואה [דלא ייתון לוטיא עלך ברין].

וחרפה לא נשא על קרובו - לא סבל חרפת קרובו.

נבזה בעיניו נמאס - הנמאס להקב"ה נבזה הוא בעיניו של אדם זה חזקיהו שנבזה היה בעיניו אביו שנמאס בעבודת כוכבים.

שגיררו במטה של חבלים - גמרא היא ולא קרא.

(וקורא לו - רבי רבי).

ואפילו לעובד כוכבים - כדי שלא ימשוך ויבוא להלוות לישראל ברבית.

שוחד על נקי לא לקח - אפילו שוחד שהיה רשאי ליקח.

כגון ישמעאל ברבי יוסי - שהיה אריסו מביא לו משלו [קודם זמנו] ולא רצה ליקח כדי להיות לו דיין.

דרש רבי שמלאי:

יש משאות וישלש עשרה מצות נאמרו לו למשה:

שלש מאות ושלשים וחמש לאוין - כמנין ימות החמה; ומאתים וארבעים ושמונה עשה - כנגד איבריך של אדם.

אמר רב המנונא:
 מאי קרא?

"תורה צוה לנו משה, מורשה" ³²⁴ (דברים לג, ד) -

כד, א "תורה" בגימטריא - אשית מאה וחד סרי הוי;
 "אנכי" ³²⁵ (שמות כ, ב) ו'לא יהיה לך' ³²⁶ (שמות כ, ג) - מפי הגבורה שמענו.

(סימן דמשמ"ק ס"ק)

בא דוד, והעמידן על אחת עשרה.

דכתיב:

"מזמור לדוד,

ה' ³²⁷ מי יגוד באהלך, מי ישמון בהר קדשך.

הולך תמים ופועל צדק, ודובר אמת בלבבו.

לא רגל על לשונו, לא עשה לדעהו רעה, וחרפה לא נשא על קרובו.

נבזה בעיניו נמאס, ואת ידאי ה' יכבד, נשבע להרע ולא ימיר.

כספו לא נתן בנשף, ושוחד על נקי לא לקח.

עושה אלה לא ימוט לעולם" (תהילים טו, א-יא) -

"הולך תמים" - זה אברהם;

דכתיב: "התהלך לפני והיה תמים" ³²⁸ (בראשית יז, א).

"פועל צדק" - כגון אבא חלקיהו.

"ודובר אמת בלבבו" - כגון רב ספרא.

"לא רגל על לשונו" - זה יעקב אבינו;

דכתיב: "אולי ימושני אבי, והייתי כמתעתע" ³²⁹ (בראשית כז, יב).

"לא עשה לדעהו רעה" - שלא ירד לאומנות חבירו.

"וחרפה לא נשא על קרובו" - זה המקרב את קרוביו.

"נבזה בעיניו נמאס" - זה חזקיהו המלך,

שגירר עצמות אביו במטה של חבלים.

"ואת ידאי ה' יכבד" - זה יהושפט מלך יהודה;

שבשעה שהיה רואה תלמיד חכם,

היה עומד מכסאו, ומחבקו ומנשקו,

וקורא לו: ³³⁰ רבי רבי, מרי מרי.

"נשבע להרע ולא ימיר" - ברבי יוחנן;

דאמר רבי יוחנן:

'אהא בתענית, עד שאבא לביתי'.

"כספו לא נתן בנשף" - אפילו ברבית גזי ³³¹.

"ושוחד על נקי לא לקח" - כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי.

כתיב "עושה אלה לא ימוט לעולם" -

כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה, היה בוכה;

אמר:

מאן דעביד להו לכולהו הוא ד"לא ימוט",

³²⁴ תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב

³²⁵ אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים

³²⁶ לא יהיה לך אלהים אחרים על פני

³²⁷ כך מתוקן בדפוסים, על פי הכתוב. בדפוס: בלי ה"ו."

³²⁸ והיו אבדם בן תשעים שנה ותשע שנים ויבא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים

³²⁹ אולי ימושני אבי והייתי כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה

³³⁰ כך במסורת הש"ס. בדפוס נוסף: אבי אבי.

³³¹ כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: עובד כוכבים.

רס"י

בבצע מעשקות - שלא רצה ליטול לעצמו ראשית הגז שהביא לו אדם אחד שבא לדון לפניו אע"ג דהוה כהן רבי ישמעאל בן אלישע משום דדמי כאילו עושקו לכהן שהיה רגיל זה ליתן לו מתנותיו.

אוטם אזנו משמוע דמים - אזנו חתומה וסתומה בדבר זה שלא ישמע בה דבר גנאי ושותק והיינו דמים לשון שתיקה.

כגון רבי אלעזר ברבי שמעון - בהשובר את הפועלים (ב"מ דף פד:) דנפק ריחשא מאודניה ואתחזי לאיתתיה בחלמא ואמר לה האי דשמעית בזילותא דצורבא מרבנן ולא מחאי כדמבעי לי אלמא בחייו הוה רגיל לדקדק בכך ולפיכך הקפיד הקב"ה עליו על אותו הפעם שלא מיחה.

זו הוצאת המת והכנסת הכלה - דכתיב בהו לכת טוב לכת אל בית אבל מלכת וגוי.

בא ישעיה בן אמוץ - כל שעה דורות של מטה היו מתמעטין.

הא קדא מינייהו - ימוט!

אמרו ליה:

מי כתיב: 'עושה כל אלה'!?

"עושה אלה" כתיב - אפילו בקדא מינייהו.

דאי לא תימא הכי -

כתיב קרא אחרניא: **"אל תטמאו בכל אלה"**³³² (ויקרא יח, כד);

התם נמי - הנוגע בכל אלה הוא דמטמא, בקדא מינייהו לא?!

אלא לאו - באחת מכל אלה;

הכא נמי - באחת מכל אלו.

בא ישעיהו, והעמידן על שש.

דכתיב:

"הולך צדקות ודובר מישרים, מואס בבצע מעשקות, נוער כפיו מתמוך בשוחד, אוטם אזנו משמוע דמים, ועוצם עיניו מדאות ברע" (ישעיהו לג, טו) -

"הולך צדקות" - זה אברהם אבינו;

דכתיב: **"מי ידעתיו, למען אשר יצוה"**³³³ וגו' (בראשית יח, ט).

"ודובר מישרים" - זה שאינו מקניט פני חבירו ברבים.

"מואס בבצע מעשקות" - כגון רבי ישמעאל בן אלישע.

"נוער כפיו מתמוך בשוחד" - כגון רבי ישמעאל ברבי יוסי.

"אוטם אזנו משמוע דמים" - דלא שמע בזילותא דצורבא מרבנן, ושתיק;

כגון רבי אלעזר ברבי שמעון.

"ועוצם עיניו מדאות ברע" - כדרבי חייא בר אבא;

דאמר רבי חייא בר אבא: זה שאינו מסתכל בנשים, בשעה שעומדות על הכביסה.

וכתיב: **"הוא מרומים ישכון"** וגו'³³⁴ (ישעיהו לג, טז).

בא מיכה, והעמידן על שלש.

דכתיב:

"הגיד לך אדם מה טוב, ומה ה' דורש ממך,

כי אם עשות משפט, ואהבת חסד, והצנע לכת עם אלהיך"³³⁵ (מיכה ו, ו).

"עשות משפט" - זה הדין.

"אהבת חסד" - זה גמילות חסדים.

"הצנע לכת" - זה הוצאת המת והכנסת פלה.

והלא דברים קל וחומר:

ומה דברים שאין דרכן לעשותן בצנעא - אמרה תורה: **"הצנע לכת"**;

דברים שדרכן לעשותן בצנעא - על אחת כמה וכמה!

חזר ישעיהו, והעמידן על שתיים.

שנאמר: **"כה אמר ה', שמרו משפט ועשו צדקה"**³³⁶ (ישעיהו נו, א).

בא עמוס, והעמידן על אחת.

שנאמר: **"כי כה אמר ה' לבית ישראל, דרשוני וחייו"** (עמוס ה, ד).

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק:

אימא: **"דרשוני"** - בכל התורה כולה!

אלא,

בא חבקוק, והעמידן על אחת.

שנאמר: **"וצדיק, באמונתו יחיה"**³³⁷ (חבקוק ב, ד).

³³² אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם

³³³ מי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו

³³⁴ כך מתוקן בדפוסים. בדפוס: בלי "וגו". הוא מרומים ישכון מצודות סלעים משגבו לחמו נתן מימיו נאמנים

³³⁵ כך מתוקן בדפוסים, על פי הכתוב. בדפוס: ה' אלהיך.

³³⁶ כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ושוועתי לבוא וצדקתי להגלות

³³⁷ הנה עפלה לא ישנה נפשו בו וצדיק באמונתו יחיה

רַס"י

51. כד, א

חדל נא - אותה ברכה שאמר משה וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב כלומר אימתי ישכון ישראל בטח כשהיו צדיקים כעין יעקב.
מי יקום יעקב - מי יוכל להיות חסיד כיעקב כי קטן הוא קטנים הם הטובים שיהיו צדיקים כיעקב.
מכאן ואילך מפירוש רבינו גרשום, הלוח להרגיעו ישראל - שיהא להם מנוחה בגלותן.
בשופר גדול וגו' - ובאו האובדים בארץ מלמד שלא יהו אבודים בין העובדי כוכבים.
כאבידה המתבקשת - ונמצאת לאחר זמן.
כאכילת קשואין ודלועין - שאוכלים מקצתם ומקצתם אין אוכלין.

אמר רבי יוסי בר חנינא:

ארבע גזירות גזר משה רבינו על ישראל, באו ארבעה נביאים וביטלום:

משה אמר: **"וישכון ישראל בטח, בַּדַּד עֵין יַעֲקֹב"**³³⁸ (דברים לג, כח);

בא עמוס וביטלה,

שנאמר³³⁹: **"חדל נא מי יקום יעקב"**³⁴⁰ וגו' (עמוס ז, ה),

וכתיב: **"ניהם ה' על זאת"**³⁴¹ וגו' (עמוס ז, ו).

משה אמר: **"ובגוים ההם לא תרגיע"**³⁴² (דברים כח, סה);

בא ירמיה ואמר: **"הלוח להרגיעו ישראל"**³⁴³ (ירמיהו לא, א).

משה אמר: **"פוקד עון אבות על בנים"**³⁴⁴ (שמות לד, ז);

בא יחזקאל וביטלה: **"הנפש החוטאת היא תמות"**³⁴⁵ (יחזקאל יח, כ).

משה אמר: **"ואבדתם בגוים"**³⁴⁶ (ויקרא כו, לח);

בא ישעיהו ואמר: **"זהיה ביום ההוא, יתקע בשופר גדול"**³⁴⁷ וגו' (ישעיהו כו, יג).

אמר רב:

מסתפינא מהאי קרא: **"ואבדתם בגוים"** (ויקרא כו, לח)!

מתקיף לה רב פפא:

דלמא פאבידה המתבקשת,

דכתיב **"תעיתי משה אובד, בקש עבדך"**³⁴⁸ (תהילים קיט, קעו)?

אלא,

מסיפא דקרא³⁴⁹: **"ואכלה אתכם ארץ אויביכם"** (ויקרא כו, לח)!

מתקיף לה מר זוטרא:

דלמא פאכילת קישואין ודילועין!

³³⁸ וישכון ישראל בטח בַּדַּד עֵין יַעֲקֹב אַל אֶרֶץ דְּגוּ וְתִירוּשׁ אֶף שְׁמִי וְעִרְפוּ טַל

³³⁹ כַּךְ מִתּוֹקֵן בַּדְּפוּס, בַּתְּחִילָה בְּלִי "שְׁנֵאמַר".

³⁴⁰ וְאָמַר אֲדַנִּי ה' חֲדַל נָא מִי יִקּוּם יַעֲקֹב מִי קֶטֶן הוּא

³⁴¹ כַּךְ מִתּוֹקֵן בַּדְּפוּס. נִהְיָ ה' עַל זֹאת גַּם הִיא לֹא תִהְיֶה אָמַר אֲדַנִּי ה'

³⁴² וּבְגוּיִם הֵהֱמָה לֹא תִרְגִּיעַ וְלֹא יִהְיֶה מְנוּחַ לְכַף רַגְלֶךָ וְנָתַן יְהוָה לְךָ שֵׁם לֵב רָגוּ וְנִלְוִיו עֵינַיִם וְדֹאבוֹן נֶפֶשׁ

³⁴³ מֵה אָמַר ה' מִצֵּאת הֵן בַּמִּדְבָּר עִם שְׂרִידֵי הָרֵב הַלּוֹחַ לְהַרְגִיעוֹ יִשְׂרָאֵל

³⁴⁴ נִצַּר חֲסֵד לְאַלְפִים נִשְׂא עוֹן וְנִפְשָׁה וְחִטָּאָה וְנִקְחָה לֹא יִנְקָה פִקֵּד עוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל בְּנֵי בְנִים עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל רִבְעִים

³⁴⁵ הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת בֵּן לֹא יִשָּׂא בְעוֹן הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בְעוֹן הַבֵּן צְדָקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת הָרִשָּׁע עָלָיו תִּהְיֶה

³⁴⁶ וְאָבְדַתֶּם בְּגוּיִם וְאָכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אוֹיְבֵיכֶם

³⁴⁷ וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִתְקַע בְּשׁוֹפֵר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֲבוּדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לֵה' בְּהַר הַקָּדֵשׁ בִּירוּשָׁלַם

³⁴⁸ תִּעִיתִי מִשָּׂה אָבָד בְּקִשׁ עַבְדְּךָ מִי מִצִּוְתֶיךָ לֹא שָׁקַחְתִּי

³⁴⁹ כַּךְ מִתּוֹקֵן בַּדְּפוּס, בַּתְּחִילָה: בְּלִי "דְּקִרָא".

52. כד, א

רש"י

מפלטירו - בית של רומי.
ומה לעוברי רצונו כן - שמשתחוים לעבודת כוכבים שלהם יושבים בהשקט ושלוה ישראל שעושין רצונו על אחת כמה וכמה שישלם להם שכר טוב.

קרעו בגדיהם - דדינו ליעבד הכי.
והלא אוריה במקדש ראשון היה - ככתוב בספר מלכים.
זכריה מנביאים אחרונים היה - שהיה במקדש שני.

תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה - כלומר שפורענות שניבא אוריה שאמר ירושלים לעיים תהיה והר הבית לבמות יער נתקיים כמו כן עתיד להתקיים דברי נחומים של זכריה שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן סלה.

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות.

"וּבְכֹר הָיָה רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי עֲקִיבָא, מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ,

וְשָׁמְעוּ קוֹל הַמּוֹנֶה שֶׁל רוֹמֵי מַפְלְטָה, בְּרַחוּקָא³⁵⁰ מֵאָה וְעֶשְׂרִים מִיל; וְהִתְחִילוּ בּוֹכִין, וְרַבִּי עֲקִיבָא מִשְׁחָק.

אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה מִשְׁחָק?

אָמַר לָהֶם: וְאַתֶּם, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים?

אָמְרוּ לוֹ:

הֲלָלוּ גּוֹיִם³⁵¹, שְׁמִשְׁתַּחֲוִים לְאֱלִילִים³⁵²

וּמְקַטְרִים לְאֱלִילִים³⁵³ - יוֹשְׁבֵין בְּטַח וְהִשְׁקָטוּ;

וְאָנוּ - בֵּית הַדָּוָם רַגְלֵי אֱלֹהֵינוּ שְׂרוּף אֲבָאֵשׁ!

וְלֹא נִבְכָּה?!

אָמַר לָהֶם: לִכְךָ אֲנִי מִצְחָק;

וּמָה לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ - כֶּךָ,

לְעוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ - עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה!

כד, ב

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים.

כיון שהגיעו להר הצופים, קרעו בגדיהם.

כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים.

התחילו הן בוכין, ורבי עקיבא מצחק.

אָמְרוּ לוֹ: מִפְּנֵי מָה אַתָּה מִצְחָק?

אָמַר לָהֶם: מִפְּנֵי מָה אַתֶּם בּוֹכִים?

אָמְרוּ לוֹ:

מָקוֹם שִׁפְתוֹב בּוֹ: "וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת"³⁵⁴ (במדבר א, נא);

וְעַכְשָׁיו - שׁוֹעֲלִים הֵלְכוּ בּוֹ!

וְלֹא נִבְכָּה?!

אָמַר לָהֶם: לִכְךָ אֲנִי מִצְחָק.

דְּכַתִּיב:

"וְאֶעֱיִדָה לִי עֵדִים נְאֻמִּים, אֵת אֹרְיָה הַכֹּהֵן וְאֵת זַכְרְיָהוּ בֶן יִבְרָכְיָהוּ"³⁵⁵ (ישעיהו ח, ב);

וְכִי מָה עֲנִין אֹרְיָה אֶצֶל זַכְרְיָה?

אֹרְיָה - בְּמַקְדֵּשׁ רֵאשׁוֹן, וְזַכְרְיָה - בְּמַקְדֵּשׁ שְׁנִי!

אֵלָּא,

תָּלָה הַכֹּתוֹב נְבוֹאָתוֹ שֶׁל זַכְרְיָה בְּנְבוֹאָתוֹ שֶׁל אֹרְיָה:

בְּאֹרְיָה כְּתִיב: "לִכְן מְגַלְלֶכֶם צִיּוֹן שְׂדֵה תַחְרֹשׁ" וְגו'³⁵⁶ (מיכה ג, יב),

בְּזַכְרְיָה כְּתִיב: "עוֹד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וְזַקֻּנֹת בְּרַחוּבוֹת יְרוּשָׁלַיִם"³⁵⁷ (זכריה ח, ד).

עַד שֶׁלֹּא נִתְקַיְּמָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל אֹרְיָה,

הֵייתִי מִתְיַירָא שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּם נְבוֹאָתוֹ שֶׁל זַכְרְיָה;

עַכְשָׁיו, שֶׁנִּתְקַיְּמָה נְבוֹאָתוֹ שֶׁל אֹרְיָה,

בִּידוּעַ שֶׁנְבוֹאָתוֹ שֶׁל זַכְרְיָה מִתְקַיְּמָת.

בְּלִשׁוֹן הַזֶּה אָמְרוּ לוֹ: "עֲקִיבָא, נִחְמַתְנוּ; עֲקִיבָא, נִחְמַתְנוּ!"

הדרן עלך אלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות

³⁵⁰ כך מתוקן בדפוסים. בדפוס: בלי "ברחוק".

³⁵¹ כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: נושיים.

³⁵² כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: לעצבים.

³⁵³ כך בכתבי היד. בדפוסים, מחמת הצנזורה: לעבודת נוכבים.

³⁵⁴ ובסע' המשקן יורידו אתו הלזים ובחנת המשקן יקימו אתו הלזים והור הקרב יומת

³⁵⁵ וְאֶעֱיִדָה לִי עֵדִים נְאֻמִּים אֵת אֹרְיָה הַכֹּהֵן וְאֵת זַכְרְיָהוּ בֶן יִבְרָכְיָהוּ

³⁵⁶ כך מתוקן בדפוס. במקור: בלי "ווגו". לכן מגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיון תהיה והר הבית לקמות יער

³⁵⁷ מה אמר ה' צבאות עד ישובו זקנים וזקנות ברחבות ירושלם ואיש משענתו בידו מרב ימים